

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

FJERDE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

VIII. — VIGTEN AF GODA VANOR.

På vår vän *Keiners* bokhylla *) funno vi bland annat en liten bok med den sällsamma titeln: *l'Anatomie du cœur*. Fångslade, ej allenast af det varma intresse hans unga maka visade för denna bok, utan kanske än mer af en titel, som lofvade så mycket, att vi knappt kunde fatta, hurusom en analys af den underbara, för dödligas blickar, outransakliga värld, som vi kalla människohjertat, en värld, hvars höjder och djup ännu aldrig blifvit uppmätta, hvars skiftande former och företeelser gäcka alla forskningar, kunde inneslutas inom det trånga utrymmet af en liten volym, sökte vi skaffa oss den, i hopp att genom dess studerande kunna gagna så väl oss sjelfva, som våra läsare. Till deras tjenst, som lika med oss skulle önska utransaka de fördolda orsaker, hvilkas verkningar vi dels känna och erfara inom oss sjelfva, dels se uppenbarade hos andra, gifva vi här bokens titel i dess helhet: *L'Anatomie du cœur**)*. *Quinze méditations par F. Lobstein, Pasteur à Bâle***)* (2:me édition. Genève. 1856).

*) Se *Tidskrift för Hemmet* 3:dje årg., 4:de h., sid. 339.

***) Sedan denna artikel redan var skriven, har en öfversättning af ofvannämnde arbete blifvit synlig i bokhandeln, hvilket torde intressera dem af våra läsare, som föredraga att läsa det på modersmålet. Vi kunna med så mycket större skäl rekommendera denna öfversättning, kallad *Blickar i människohjertat*, som den, utom att ega förtjensten af ett vackert och väl vårdadt språk, visar sig vara gjord med största omsorg och pietet.

***) Författaren, *Johan Fredrik Lobstein*, hvilken dog 1855, vid fyrtisju års ålder, såsom Pastor vid den franska reformerta församlingen i *Basel*, hade en i så väl yttre som inre afseende vexlingsrik lefnad. Född i *Strassburg* af tyska föräldrar, erhöll han en god och vårdad uppfostran, hvarigenom de utmärkta själsanlag, med hvilka naturen begåfvat honom, erhöillo en ändamålsenlig utveckling. Hans älsklingsstudium synes hafva varit de gamla språken och de klassiska författarne, och detta idkade han med sådan framgång, att han vid 23 års ålder utnämndes till lärare i dessa språk vid Lyceum i Mühl-

Som vi se af tillägget *méditations*, är bokens innehåll utslutande religiöst, och vi skulle mycket misstaga oss, om icke dessa *méditations* ursprungligen varit framställda i föredrag, i form af predikningar eller bibelförklaringar öfver en ur den Heliga Skrift vald text, hållna af en församlingens herde till sin hjord. I så fall vill det måhända synas som skulle ämnet

hausen, en befattning, som han innehade i tio år, under hvilken tid han ej allenast utmärkte sig såsom skicklig och nitisk undervisare, men äfven såsom författare af ett längre skaldeestycke "*De Platoniska Högtidsstunderna*" och såsom öfversättare af ett af Pindari oden. Men det gick *Lobstein*, som många andra rikt begåfvade naturer, hvilka hängifvit sig åt studiet af antikens författare — hans själ tillfredsställdes ej deraf. Midt under den svärmiska beundran han egnade dessa forntidens snillen, erfor han en tomhet, hvilken ej kunde fyllas af all deras vältalighet. Åtskilliga samverkande omständigheter utfödade ett mäktigt inflytande på honom, och det han fåfängt sökt i de hedniska vishetslärorerna, erhöll hans efter sanningens kunskap törstande ande i det Evangeliska ordet. Med en varm hänförelse, ett brinnande nit omfattade han den nåd, som deri erbjöds honom och ej nöjd med den frid och fröjd, som han sjelf erfor, önskade han ock bibringa andra samma saliggörande öfvertygelse, hvarför han 1841 lemnade sin profession för att utslutande egna sig åt det presterliga kallet. Hans lifliga önskan att i denna egenskap erhålla en plats, der han lämpligast kunde finna ett fält för sin verksamhet, tycktes länge blifva gäckad, och han innehade under ett par år endast temporära befattningar, till dess han slutligen 1843 emottog kallelse såsom predikant vid den fria tyska reformerta församlingen i *Odessa*. Denna post var dock ej rätt passande för honom och som klimatet dessutom visade sig oheliosamt för hans hustru, lemnade han den 1849, för att öfvertaga befattningen af predikant vid en protestantisk församling i Frankrike, der han nästan såsom pilgrim vandrade fram och tillbaka för att bland de talrika katolikerna upptäcka sina trosförvandter. År 1852 kallades han till professor i Nya Testamentets Exegetik vid theologiska faculteten i *Genève* och ett år senare till pastor vid franska församlingen i *Basel*. Hans tidiga bortgång uppväckte allmän saknad, ej allenast hos de personliga vänner, hvilkas kärlek och aktning han tillvunnit sig, utan äfven hos de många, som i hans värderika arbeten funnit tröst och uppmuntran. Af dessa skrifter hafva de flesta ursprungligen blifvit författade på fransyska och sedan öfversatta på tyska, hvarvid de kanske dock förlorat något af den ovanliga harmoni mellan förstånd och känsla, som utmärker dem. Utom *l'Anatomie du coeur* ega vi på vårt språk återgifna *Quelques maladies spirituelles* (Stötstenar på salighetsvägen) och *Quelques travaux de Dieu dans les âmes* (Guds nådeverk på menniskans själ), hvilkas öfversättare följt de tyska bearbetningarne.

ligga utom, eller, om man så vill, uppöfver gränserna för det område, hvarinom denna Tidskrift rör sig. Detta beror dock helt och hållet på den synpunkt, hvarifrån man betraktar saken. Det ligger otvifvelaktigt så väl utom gränserna för vår förmåga som för vårt program att sysselsätta oss med rent religiösa ämnen, att intaga theologiska afhandlingar eller att uppträda såsom organ för något visst parti inom kyrkan. Detta å ena sidan, men då vi å den andra anse en varm och innerlig religiositet såsom hufvudvilkoret för hvarje människas inre lif, kan det ej vara ur vägen, om vi i en Tidskrift, egnad åt hemmet, stundom på ett mer direkt sätt sysselsätta oss med ett ämne, som för en hvar af oss måste vara af den högsta och mest genomgripande vikt. Att denna öfvertygelse, om ock blott indirekt, städse uppenbarar sig i den anda, som genomgår denna Tidskrift, hoppas vi ingen af våra läsare någonsin haft anledning att betvifla. Ty det själens lif, hvilket ej hemtar sin förnämsta näring ur källan med *levande vatten*, är ett blott skenlif, och all bildning, den må nu kallas moralisk eller intellektuel, som ej hvilar på religiös grund, är tom och ihålig. Vi ha redan i en föregående artikel *) uttalat den öfvertygelsen, att religionen, för att vara oss *allt* hvad den kan och bör, ej får anses såsom en blott högtidsdrägt, hvilken vi endast påtaga hvarje söndagsmorgon och bortlägga sabbathsaftonen, utan måste intränga i, sammansmälta med hela vårt väsende och vara den ledande princip, som uttrycker sig i alla våra handlingar, så väl under hvardagslifvets enformiga kretsgång som när oväntade tilldragelser, stor lycka eller hårda pröfningar taga hela vår själsstyrka i anspråk.

Som vi i det arbete, hvarom vi här talat, återfunnit många af de åsigt, vi sjelfva vidhålla, och som vi inom denna lilla volym upptäckt en rikedom af varningar, råd och lärdomar, förestafvade af en varm och innerlig kärlek till Gud och nästan, förenad med en klar och säker uppfattning af lifvets rätta ändamål, och tillämpliga på hvarje människohjerta, ty huru olika de andliga förmögenheterna och de jordiska omständigheterna än må vara, ega vi dock alla, såsom fattiga, syndiga människor *mycket* gemensamt — tro vi oss göra våra läsare en tjänst, då vi uppmana dem att i denna "hjertats anatomi" söka en

*) Om kvinnans religiösa uppfostran af St. 2:dra årg. 1:sta häft. sid. 3.

vägledning till det sjelfstudium, som, enligt så många sammanstämmande vittnesbörd, på samma gång är så ytterst svårt och dock så nödvändigt. De skola finna djupa och obestridliga sanningar, framställda på ett enkelt och klart sätt, utan att bortskymmas af theologiska spetsfundigheter eller dogmatiska hårklyfverier. De skola finna ett mildt ljus, strålande i ursprunglig klarhet, utan att insvepas i det dimmiga dunkel, hvilket så många anse nödvändigt för att göra religionen rätt helig och — rätt obegriplig, att ej tillägga otillgänglig, för mängden. De skola finna varma, innerliga ord, utgångna från ett hjerta, som talar af egen erfarenhet, som sjelf lidit, kämpat och slutligen behållit segren, och som därför har ett tröstens, ett uppmuntrans, ett varningens ord att tillhviska sina medvandrare; och att den gamla erkända sanningen att hvad, som kommer från hjertat, äfven hittar vägen dit, icke här skall jäfvas, derom äro vi öfvertygade.

Bland dessa *méditations* hafva vi utvalt en, kallad *les habitudes*, som har till motto 4:de kapitlets 8:de vers ur Pauli första bref till Timotheus och hvilken vi, tillsammans med våra läsare önska att närmare studera och behjerta. Ingen torde vilja förneka det stora inflytande våra redan under barna- och ungdomsåren grundlagda *vanor* utöfva på vårt handlingsätt, ja på vårt lifs lycka och olycka, och i följd deraf bör icke heller någon uppfostrare förbise vigten af att redan tidigt hos sina lärjungar söka bilda goda och nyttiga vanor. I en Tidskrift, hvares förnämsta, att ej säga, hela syfte är uppfostran, men ej den uppfostran allena, som bibringas barnet i hemmet och i skolan, utan kanske fastmer den sjelfuppfostran, hvilken vi såsom varelses med förnuft och fri vilja, såsom återlösta Christne äro förpligtigade att oafåtligen egna vår inre natur, torde det därför ej vara olämpligt att sysselsätta sig med den makt, som vanan utöfvar öfver hvar och en af oss, en makt, som till och med i åtskilliga fall urartar till den tyngsta despotism. Man ser ju ofta personer till den grad beroende af sina vanor, att när omständigheter inträffa, hvilka förflytta dem ur den dagliga kretsgång, hvori vanorna intvingat dem, de då på samma gång försättas i ett tillstånd af ständigt obehag, ständig oro och ständigt missnöje, plågande sålunda sig sjelfva och sin omgifning.

Och vanan gör sig ej allenast gällande hos individen, men vi spåra äfven dess makt i större skala uti de åsigter, hvilka

vi än i ett, än i annat hänseende finna rådande inom särskilda familjer, särskilda samhällen, särskilda nationer. Vi kalla den då fördom, konvensans, och känna nogsam, att den såsom sådan pekar på en ovilkorlig lydnad och att den stora mängden med blind undergifvenhet böjer sig under dess spira. Ty huru ofta finna vi ej att brott mot konvensansens bud bedömas med långt större stränghet än brott emot Guds lagar och knappast uppstå någonsin så många svårigheter för genomförandet af stora idéer, behöfliga förbättringar och ädla syften än när det gäller att bekämpa fördomens makt. Historien har talrika exempel derpå att uppvisa i de stora män, hvilka vi nu hedra såsom mensklighetens välgörare, under det deras samtid knappast erkände deras förtjenster, ja, mången gång belönade dem med illvilja och förföljelse, och hvarföre — endast emedan de drogo till strids emot trångbröstad fördomar och häfdvunna vanor.

"Vanan kan, likasom mycket annat, blifva en stor välgerning eller ett stort ondt, alltefter det bruk man gör deraf", säger den författare, hvars arbete vi här ofvan omnämmt. "Vanorna beherrska vårt lif. För att bedöma en persons karakter, böra vi sålunda ej betrakta några enstaka handlingar, men de ständiga yttringarne af hans hjerta och vilja. Den ene kan, vid ett tillfälle af genomgripande vigt, vara mäktig af en stor uppoffring, och dock i hvardagslifvet gifva många prof af sjelfviskhet, en annan kan i motgångens stund under tårar anropa Gud, utan att likväl vara en verklig from menniska; den enes uppoffring är nemligen lika litet en yttring af hans vanliga sinnesstämning som den andres fromhet utgör hans hjertas lifselement. Det är likväl ej nog att hafva goda vanor för att göra framsteg i det andliga lifvet. De förträffligaste vanor äro af föga nytta, om de endast styras af ett slags mekanism och ej leda sitt ursprung från ett verkligt sjäslif. Detta gäller så väl i timligt som i andligt hänseende. Det finnes ej något framåtgående der ej till och med vanan, så att säga, står på tillväxt och är i ett ständigt utvecklingstillstånd. *Ty lekamlig öfning är föga till nytto*, säger Apostelen Paulus. Aposteln menar härmed de gudaktighetsöfningar, som lemna hjertat oförändradt, emedan de sakna det fördolda lifvet i Gudi. Det är detta lif, som besjalar gudaktighetsöfningarne och gör dem fruktbarande; tillväxten i nåd härrör nemligen från *gudaktigheten, som är nyttig till allting, och hafver löfte om detta lifvet och det*

tillkommande *). Det är detta lif, som återverkar på våra dagliga vanor och gör oss *skickliga* så väl för jorden som för himmelen."

Egna vi åt detta ämne en stunds eftersinnande, skall vår egen erfarenhet, våra egna iakttagelser bekräfta sanningen af dessa ord. På samma gång vi måste vara ense om, ej blott nyttan, men äfven nödvändigheten af att hos barn grundlägga religiösa vanor, vanan att höra och läsa Guds ord, att i bönen fly till *Fadren öfver allt hvad fader heter*, böra vi inse huru föga nyttiga, ja, rent af skadliga dylika vanor *kunna* blifva, när de bestå af blotta formler, och sakna det inre lifvet. Ty en bön, som endast framstannas af läpparne, under det att tankarne sväfva omkring på andra håll, huru kan *den* upphöja och förädla hjertat och bereda det för den innerliga gemenskap med Gud, hvarigenom vi städse känna oss i Hans närvaro, och grundlägga den själens frid, som håller vårt sinne i jennvigt, såväl under hvardagslifvets obehag och bekymmer, som under de allvarsammare motgångar och pröfningar, hvilka säkert ej uteblifva för någon af oss? Och en bibelläsning, som endast sker efter gammal sedvana, som anses såsom ett slags af samvetstvång föreskrifven pligt mot Gud, för hvilken vi ej hysa ett varmt och uppriktigt intresse, huru kan väl den blifva den lefvande kunskap, *det springande vatten*, som gör att *vi icke skola törsta till evig tid*, huru kan den komma oss att värdera den heliga skriften, som själens högsta skatt, *icke såsom människors, utan såsom Guds ord*? Och är en vana någonsin rätt skadlig, så måste den blifva det i detta fall, då vi gifva barnen *gudaktighetens sken*, men ej dess *lif*, ej dess *kraft*, då vi vänja dem vid daglig bibelläsning, vid morgon och aftonböner, vid flitigt bevistande af den allmänna gudstjensten, men med allt detta ej göra dem dessa vanor kära och lefvande, ej bilda dem till ett för deras hjertan oafvisligt behof.

Den religionsundervisning, som i *allmänhet* meddelas barnen och den uppväxande ungdomen, är, tyvärr, ej af det slag att den väcker, lifvar och bibehåller den religiösa känslan och gör den till hjertats lifselement. Vi frukta fastmer, att den tröttar själen och lemnar hjertat kallt, samt sålunda ofta nog förorsakar den motvilja för gudaktighetsöfningar, som vi finna hos många, och den ljumhet och liknöjdhet vi i detta afseende

*) 1 Tim. 4: 8.

upptäcka hos andra. Barnet har knappt lärt att läsa, förrän det betungas med catheches-lexor, af hvilka det föga förstår. Ingen kan bestrida, att det är mångdubbelt svårare att lära sig det som man ej begriper, än det man klart och redigt uppfattar. Följden deraf blir, att de flesta barn hafva svårt och många ytterst svårt för catheches-lexorna. Men det kan ej hjälpas: cathechesen *måste* ordagrannt läras och därför anser man bäst att söka innöta den i barnens minnen från de tidigaste läroåren, ordalydelsen är här det förnämsta, på den inre meningen fästes sällan afseende. Barnen *vänjas* sålunda att från början anse religionen såsom ett blott minnesverk, något som de *måste* lära, men ej *kunna* begripa; inlärandet deraf blir för dem ett slags mekanisk färdighet, dervid hela deras uppmärksamhet riktas på det ordagranna inhemtandet af svaren och bibelspråken, hvilket äfven är allt, hvad läraren af dem fordrar. Men tanken, lifvet, som skulle besjåla den döda kroppen, hvar finnas väl de? I vidsträcktaste bemärkelse gäller här den satsen, att "*bokstafven dödar, men anden gör lefvande.*" Kan man ej med fullt skäl påstå, att en dylik religionsundervisning, som å ena sidan bortnöter det andliga lifvet och gör religionen till en meningslös utanlexa och gudaktighetsöfningarne till tomma vanor, eller å den andra tröttar och uttråkar sinnet och gör barnen utledsna vid så väl cathechesen, som det heliga ord, hvarifrån den är hemtat och hvarmed de anse den liktydig, samt sålunda hos dem grundlägga motvilja, att ej säga vedervilja, för religionen och dess fordringar, kan man ej påstå, att den i de flesta fall verkar just motsatsen af hvad den åsyftar? Anträffar man väl ofta barn, hvilka med lika ifver och kärlek studera cathechesen som andra läroämnen och fullväxta personer, hvilka ur denna källa anse sig hafva hemtat det eviga liffsens ord, som allena förmår leda dem under medgången, uppehålla dem under motgången och styrka dem i frestelsens stund? Vi frukta att barnen i de flesta fall skola svara, att "ingenting är så ledsamt och svårt som cathechesen", och att minnet af denna känsla och dermed förenade obehag skall vara det förherrskande intryck, som bestämmer deras ömdömen såsom mognade män eller qvinnor. Sannt är, att nitiska, af christlig kärlek lifvade lärare vid nattvardsberedelsen gifva en hel annan karakter åt religionsundervisningen, hvilken de söka göra både kär och lefvande för sina lärjungar, som ännu mången gång vid äldre år tänka på denna beredelsetid, såsom

den skönaste af deras lefnad. Förtjensten deraf tillfaller dock läraren och ej cathechesutanläsningen, hvilken i de flesta fall har den afgjorda tendensen att förqväfva det andliga lifvet, ehuru så många, många lärare och lärarinnor med fromt hjerta, men bristande omdöme, anse den såsom den enda och säkra vägen till salighet. Vi hafva ej kunnat afhålla oss från att här uttala den öfvertygelsen, att den, i afseende på en sann och lefvande religiös känsla, verkar mer ondt än godt, och hos de flesta alstra den föreställningen, att religionen blott är egnad att uttråka och nedstämna sinnet eller att, för uppfyllandet af dess fordringar, endast behöfves att kunna sin catheches, upprepa sin trosbekännelse och åtlyda de kyrkliga föreskrifterna. Förhållandet blifver, såsom vi redan sagt, annorlunda, der en upplyst och kärleksfull lärare leder religions-undervisningen, men, der detta blott är händelsen under den för nattvardsberedelsen bestämda tiden, är denna alltför kort att grundlägga några vanor för lifvet; de under denna tid väckta varmare känslorna, som ej underhållas i hemmet, bortdunsta, tyvärr, hastigt nog såsom flygtiga intryck och kvarlemnade oftast ej annat än ett vackert, men bleknadt minne.

Ibland de omsorger, som åligga uppfostraren, är också ingen viktigare än den att hos sina lärjungar inplanta kärlek till Gud och dygden, och att, såsom en följd deraf, söka ingifva dem vana vid gudaktighetsöfningar, hvilka underhålla dessa känslor och ständigt likasom gjuta olja på den heliga elden. Men dessa vanor få likväl för ingen del urarta till en blott mekanism: de blifva då endast en *lekamlig öfning föga till nytto*.

Bland vanor, nödvändiga så väl för vår andliga välfärd som för vår timliga lycka, uppräknar vår författare ännu fyra, såsom i synnerhet behöfliga för allä. Vi lemna här ordet åt honom sjelf.

"Låtom oss först tala om *vana vid arbete*. Gud vill, att vi skola arbeta sex dagar och hvila oss den sjunde. Arbetet har blifvit alla anbefalldt, de rika så väl som de fattiga, de unga såväl som de gamla, ty enligt Guds afsigt är arbetet ej blott ett försörjningsmedel, utan äfven ett af de förnämsta vilkoren för vår utveckling. Men för att kunna arbeta väl måste arbetet vara oss en vana. En man, som endast arbetar, när det faller honom in eller ryckvis, skall aldrig komma till samma resultat som den, hvilken arbetar oafbrutet och regelbundet. Endast vanan gifver åt vårt arbete sammanhållning

och skicklighet, uppväcker nya idéer, leder oss till fullkomning, hjälper oss att förvärfva riktiga åsikter i anseende till det som blifvit oss förelagdt, vi må nu betrakta det i sin helhet eller i sina detaljer, skyddar oss mot dåliga böjelser genom att ständigt taga vår förmåga i anspråk, samt gifver åt vår vilja styrka och ihärdighet. Vana vid ett samvetsgrannt arbete har bevarat mången från syndens smitta, från lefvernets bekymmer och världens frestelser. Också bör man tidigt söka ingifva barnet smak för ett regelbundet arbete och flit och noggrannhet vid dess utförande. Ojemna, nyckfulla och egensinniga lynnerna häröra ofta från en ungdom, som ej blifvit bildad genom en ordnad och allvarlig verksamhet. Det bästa sätt att erhålla vana vid arbetet är att väl indela dagen och att, om möjligt, följa ett bestämdt arbetssystem. Det finnes svårigheter, hvilka, på långt håll sedda, förefalla såsom berg, men när man modigt och systematiskt angriper dem, förminskas de småningom och sluta med att försvinna."

"Denna vana, så nyttig, så nödvändig, kan likväl urarta, när den öfvergår till blott *lekamlig öfning*, när den blifver en regelbunden enformig slentrian."

"Man måste lägga själ i allt och endast gudsfruktan förmår ingjuta det lif, utan hvilket gudomliga element arbetet blir dödt. Så väl kroppens som tankens arbete måste utgå från ett kärleksfullt hjertas ingifvelser. På det att vårt arbete må vara ett fortgående och bibehålla sin ungdomliga friskhet, måste vår styrka också leda sitt ursprung från den gudomliga kärleken. Endast gudsfruktan förmår gifva den rätta lifsprincipen, uthållighet och ihärdighet. Man har sagt, att om tvänne englar fått i uppdrag, den ena att styra världen, den andra att sopa gatan, skulle de ej vilja utbyta sysselsättningar. Ursprunget till en dylik förnöjsamhet och trohet i arbetet är det apostelen Paulus antyder med dessa ord: *gudaktigheten är nyttig till allting och hafver löfte om detta lifvet och det tillkommande.*"

Hvar och en, som lärt känna arbetets välsignelse, skall utan tvifvel instämma i dessa ord. Huru viktigt arbetet än må vara såsom ett vilkor för anskaffande af medel till vår bergning, är det utom all fråga lika viktigt för såväl själens som kroppens helsa, för den rätta och harmoniska utvecklingen af våra själsförmögenheter. Alla tiders erfarenhet har bevisat detta, alltifrån den stund då i den öfver Adam uttalade domen

dessa ord ljödo i den första människans öron, såsom de en gång skola återljuda i den sistas: *Du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett, till dess du varder åter till jord igen.* Öfverallt i de heliga skrifterna, hos den konungslige Predikaren, hos den vise Syrach, i den gudomlige Återlösarens så väl som i hans Apostlars egna ord återfinna vi detta bud, än såsom förmaning, än såsom uppmuntran, än såsom varning. Och liksom hvarje brott mot den Allsmäktiges bud medför sitt eget straff, liksom lydnaden därför är sin egen belöning, så är äfven förhållandet här. Ingen är nemligen fritagen från pligten att arbeta, fastän arbetet är af många olika slag och hvar och en har sig sitt förelagdt. Må ingen därför, vare sig af böjelse eller bristande energi, dåra sig med den föreställningen, att ingen verkningskrets blifvit honom eller henne beskörd. En sådan tanke är grundfalsk och just därför bereder den i första rummet den persons olycka, som hängifver sig deråt. Det heliga ordet säger: *den som ej arbetar skall ej heller äta,* och man torde väl utan öfverdrift kunna tillägga att den som ej arbetar, derigenom äfven beröfvar sig ett af de säkraste medel till befordrande af jordisk glädje och lycka. Ja, arbetet är ej blott en af våra första pligter, det är oss äfven en verklig välsignelse. Ty när känner man sig väl nöjdare till sinnes, lugnare och fridfullare stämd än efter ett väl fulländadt dagsarbete? Och när mera missbelåten med sig sjelf, mera orolig och förstämd än, när man gång efter annan, måste sucka med den romerske kejsaren *Titus*: "Jag har åter förlorat en dag." Vi förutsätta naturligtvis ett arbete i christlig anda, ett arbete, som utgår från ett af sann gudsfruktan livvadt hjerta och som just derigenom blir välsignelserikt och fruktbarande. Det finnes utan tvifvel mångt arbete, hvilket, emedan det härflyter ur en oren källa, är af föga fromma för den, som utför detsamma. Arbeten, hvilka betraktas såsom ett oundvikligt ondt, det man emot sin vilja måste underkasta sig, hvilka man, ehuru med missnöjdt och knotande sinne, af nödvändigheten tvingas att förrätta, pligter, hvilka städse förefalla såsom en tung börda, den man gerna ville afkasta, kunna naturligtvis ej räknas bland de arbeten, som gagna och glädja. På samma sätt är det med det jägtande, oroliga arbete, hvilket, endast afseende låg vinning och krass egennyttia, håller sinnet i ständig spänning och oro, samt har ett på intet sätt förädlande inflytande på hjertat.

För att vara allt hvad det kan och bör vara, måste således hvarje arbete göras i Hans namn, *som växten gifver, ty vi kunna*, äfven i bästa fall, endast *så och plantera*, måste det utgå från ett hjerta, som lifvas af sann kärlek till Gud och nästan, måste det utföras med ett troget sinne, hvilket gerna och villigt fogar sig efter pligtens fordringar. Och grundläggas redan hos barnet vanan vid ett sådant arbete, vanan att högre skatta pligten än nöjet, skall denna vana, i sanning, blifva för detsamma en välsignelse för lifvet. Icke alla, ja, kanske endast fåtalet är det beskärmt att erhålla det arbete, hvilket, enligt deras egen åsigt, skulle vara dem det mest passande, men den, som från barndomen blifvit van att älska arbetet och pligten, att betrakta sig såsom en af arbetarne i den stora vingården, skall med kärlek och trohet fullborda det arbete, som blifvit hans, det må nu, såsom vår författare säger, vara att sopa gatan eller att styra världen. Hvarje troget arbete, huru ringa det än må vara, är en lefvande bön, ty säger ett latinskt ordspråk: "laborare est orare" (arbete är att bedja) och den författarinna*), hos hvilken vi funnit detta motto, avslutar sin vackra sång *Arbetet* med följande ord:

Verka det goda, om än det är ringa;
Blomman, du vårdar, dig glädje skall bringa,
Arbetet skall dina böner bevinga,
Bära din lofsång till verdarnes Far!

En annan *vana*, som vår författare förordar, är *beslutsamhet*. "En beslutsam man", säger han, "är en stor skatt, men det är ej alla gifvet att kunna besluta sig. Jag vet att det finnes förhållanden i lifvet, då det är svårt att bestämma sig och då det till och med vore förmätet att göra det för bråd-störtadt; dock talar jag här endast om vanliga fall. Ju obestlutsammare man är, desto mer lider man sjelf deraf; men den som förmår beherrska sin vilja, kan sägas ega allt. Var derföre en handlingens man i stället för en obestlutsam, vacklande rö. *Herrans väg är den rättfärdiges styrka* och första steget är så godt som halfva vägen."

"Men våra beslut måste vara gudomliga ingifvelser, anars blifva de ingenting annat än blotta infall. Ingenting förslöar så viljan, som de goda beslut, hvilka utgå från oss sjelfva och hvilka vi lika hastigt öfvergifva. Det finnes men-

*) Se *M:rs Frances Osgood*, 1:sta årg. 1:sta häft. sid. 56.

niskor, som alltid vilja och alltid hafva velat något, men deras beslut stanna beständigt vid utgångspunkten. De hafva ögonblick af enthusiasm, de hafva de bästa afsigter, men dessa, deras viljas barn komma aldrig längre än till tidpunkten för sin födelse, när de hunnit så långt, sakna de kraft att gifva dem lif. Dessa äro blotta viljeöfningar, om man så vill, men de verka mer ondt än godt; dessa fattade afsigter, dessa utförda beslut blifva slutligen ej annat än talesätt, som endast tjena till att förslöa samvetet. Under tiden förflyter lifvet, man gör inga framsteg i det goda och man förhårdas sålunda i det onda. Hvadan kommer detta? Derifrån att man ej byggt på den rätta grundvalen. Gudsfruktan, som ingifver kraft och håg till arbetet är det också, som gifver fasthet åt våra beslut. J, som alltid viljen, men aldrig utfören hvad J viljen, söken framförallt efter gudsfruktan, innan J fatten fromma föresatser, J skolen finna den i kärleken till Gud. Gifven Honom edra hjertan och Han skall gifva eder kraft att utföra edra beslut. I annat fall skola edra ädla föresatser ej gagna eder mycket, men J skolen likna örnen, som vill höja sig mot solen, men ej förmår det, emedan man bundit hans vingar.”

Äfven häruti måste vi erkänna en ovedersäglig sanning, ty en hvar, som varit i beröring med obeslutsamma människor (och hvem har ej det, ty de äro talrika nog), har utan tvivel också erfårit den otrefnad, det obehag, deras ständiga vacklande kan förorsaka andra och den plåga de stundligen bereda sig sjelfva. I mer än ett afseende är ett dylikt obeslutsamt lynne en stor olycka; det yttrar sig så väl i det minsta som i det största, håller sitt offer i en oafåtlig spänning och kastar det fram och tillbaka, lik *en rö, som drifts hit och dit af vädret*. Ifrån denna svårighet att bestämma sig äfven i de likgiltigaste frågor, hvilken utmärker så många och så störande inverkar på deras hela handlingssätt, ända till de storartade planer, som hastigt uppgjorda dock aldrig sättas i verket, de ädla beslut, som icke utföras, de goda föresatser, hvilka upplösa sig såsom morgondimmor, har brist på beslutsamhet alstrat otroligt mycket ondt och förhindrat mycket, godt i verlden. *Milton* säger härom på sitt kärnfulla, innehållsrika språk:

Hell ist paved with good intentions *),

och man kan ej annat än begråta dessa viljans dödfödda barn,

*) Helfvetet är stenlagdt med goda föresatser.

hvilka varit ämnade att uträtta så mycket, men som på den stora redogörelsens dag endast kunna framte räkenskaper uppfyllda med nollor. Att vänja sig sjelf, att ingifva sina barn förmåga, ej allenast att fatta ett beslut, men ock, då det en gång är fattadt, att vidhålla detsamma, d. v. s. när man ej blir öfvertygad om, att det är skadligt eller förhastadt, blir alltså en vana af oberäknelig vigt. Sannt är, att tillfällen gifvas, då äfven de minst vankelmodige skola finna svårt att bestämma sig. Under sådana förhållanden har man dock en säker tillflykt i bönen och den, som med allvar beder, får ock den upplysning han söker; fattar han då sitt beslut efter bästa öfvertygelse och insigt, ställer han med öfverlåtenhet och förtröstan utgången i Herrans hand, så kan han på sig våga tillämpa skaldens ord:

Gack trygg, i styrkan af ädel vilja
 Igenom profvets och mödans tid!
 Så kan dig världen från lyckan skilja,
 Men ej från dygdens och sinnets frid.

I sammanhang med hvad vi yttrat om fördelen och vigten af beslutsamhet och ståndaktighet, samt om det olycksbringande i vankelmodet, kunna vi ej underlåta att påpeka en annan vana, eller rättare sagdt ovana, som vi ville kalla en utgrening af obeslutsamheten, nemligen fallenheten att ständigt uppskjuta hvad som bör och måste göras. Den medför i många fall samma följder, obehag och olägenheter som den förra, ty hvad som uppskjutes dag för dag, vecka för vecka blir också oftast utfördt. Hos många har denna vana att ständigt uppskjuta hvad de böra och ämna göra, så öfvergått till deras andra natur, att de, oaktadt den ledsamma erfarenhet de mer än en gång haft af det skadliga och brydsamma deri, dock oupphörligt blottställa sig för samma obehag. En gyllene regel är det derföre att aldrig uppskjuta till morgondagen hvad man i dag kan göra. Följer man den troget, skall man snart finna, att man derigenom kan uträtta dubbelt mer än fallet är under motsatt förhållande.

Vi öfvergå nu till den tredje bland de *vanor* författaren af *l'Anatomie du cœur* framställer såsom de viktigaste att tillägna sig, nemligen *vanan att lida*, eller, såsom vi skulle vilja säga, *vanan att rätt bära lidandet*.

"Lidandet är trons fulländning, men för att lida med välsignelse får man ej göra lidandet till en vana. *Hvarje dag hafver sin omsorg* (detta ord är här liktydigt med bekymmer, plåga), men denna plåga måste man *känna* för att i bönen kunna frambära den inför Gud. Den christliga kärleken och ödmjukheten äro lidandets frukter. På samma sätt som vinet utrinnet från vinpressen, utgår vår mest välsignelserika erfarenhet från Guds vredes vinpress. Han agar oss, emedan Han älskar oss; Han tuktar oss till och med ständigt, för att ega oss i sin hand, för att bibehålla hos oss en känsla af misstroende till oss sjelfva och en helsosam fruktan för vår egen svaghet. En menniska, som ej skulle hafva någon börda att bära och som endast sällan led af sin egen svaghet, skulle sannolikt vara en ganska ytlig christen."

"Men lidandet blir utan frukt, der ej gudsfruktan uppfyller hjertat. Då vi lida, måste vi lida för Guds skull och med samma barnsliga sinne som vår Frälsare led; endast detta sinnelag förmår uppehålla oss och bibehålla oss trogna intill ändan. Saknar man detta kan man lätt fara vilse från Herran. Sinnet blir då ofta missnöjdt och trumpet, och man förhärdas under korset, i stället för att låta sig omvändas deraf; man uppfattar oriktigt de af Gud sända pröfningarne, ja, man kan gå så långt, att man knotar och förbittras öfver deras fortvarande. Eller ock kan själen så förslöas att den böjer sig, ger vika, men ej förstår ändamålet med lidandet. Det finnes många sätt att bära sitt kors, men blott ett enda, som är godt och nyttigt; det är att vid Jesu fötter göra den erfarenheten att *hans ok är lustigt och hans börda är lätt.*"

Att rätt bära lidandet är dock, enligt vår åsigt, mer än en vana, det är ett väsentligt och utmärkande karaktersdrag hos en sann christen. Vi äro i detta hänseende ej fullt förvissade om författarens mening med uttrycket *l'habitude de souffrir*, huruvida han dermed afser den mening vi här gifvit derät eller den ständiga erfarenhet af det jordiskas ofullkomlighet, otillräcklighet och förgänglighet, af dess oförmåga att tillfredsställa våra hjertan, hvilken kommer oss att vända blicken från det, som omger, till det som väntar oss, som kommer oss att med David utropa: *då det bäst varit hafver, så hafver det möda och arbete varit.*

Vi vilja några ögonblick uppehålla oss vid den åsigt, som vi antagit. Lidandet är så oskiljaktigt från menniskolifvet, att

hvarje dödlig, hurudana hans yttre förhållanden än måtte vara, dock förr eller senare skall inse sanningen af de ord en vis man en gång yttrade: "det gifves ett kors för hvarje skuldra." Om nu denna lott ovilkorligen måste drabba alla, är det utom all fråga af stor vigt att hafva lärt eller vänjt sig, om man så vill, att rätt bära och uppfatta den. I Guds skapelse såväl som i anordningen af dess styrelse är ingenting onyttigt eller ändamålslost, och just derföre kunna vi vara öfvertygade om, såvida ej vår egen och förgångna tiders erfarenhet redan sagt oss det, att äfven lidandet fått sitt uppdrag att utföra i händelsernas stora kedja. Och detta uppdrag är att förädla oss. "Denne mästars, som skall utbilda oss", säger en utmärkt författare, "har, Gud ske lof! aldrig någon människa saknat: det är lidandet."

Lidandet är sålunda ej en tung och besvärlig börda, som vi mot vår vilja måste bära, utan i sjelfva verket en välsignelse, en kallelse från höjden att återföra det vilsefarande hjertat till sin Herre och sin Gud. Men för att verka hvad det åsyftar, måste det äfven rätt förstås och tillämpas. Det hårda slaget, den bittra pröfningen, ja, den förkrossande tyngden, som hvilar dag och natt på samma hjerta, få ej emottagas med ett jordiskt sinne, hvilket dukar under för förtviflan, ej med för-mätet knot, som vill gå till rätta med verdarnes Herre, frågande: hvi skall jag sådant lida? ej med den apathi, som med ett slags slö likgiltighet böjer sig för stormen, men ej heller med det stoiska lugn, som söker förhärda sitt hjerta mot smärtan. Vi äro arna, svaga människor och som sådana tillgängliga för smärtan och sorgen, derföre måste, bära, skola våra hjertan blöda under korsets tyngd — sådan är utan tvifvel Guds afsigt. Men huru bittert lidandet än må sarga oss, få vi, bära vi dock ej förtvifla, ty om vi än äro stoftets barn och sålunda utsatta för sorg, föränderlighet och död, äro vi på samma gång himlens arfvingar och bära derföre *ej sörja såsom de der intet hopp hafva*, utan trösta oss med tanken, att hvarje pröfning, hur outhärdlig den än må förefalla, dock endast varar *en liten tid*. Vanan att med ödmjukhet, tålmod och stilla förtröstan mottaga hvarje Guds skickelse, aldrig betviflande Hans både makt och vilja att kunna hjälpa oss, att, huru hotande himlen än må synas, likväl kunna fröjda sig åt att solen strålar lika klart bakom molnen, att, äfven under det hjertat tyckes förblöda af smärta, med undergifven-

het kunna framstamma: *Herre, ske icke min vilje utan Din!* är och blir väl då den bästa af alla vanor vi kunna tillegna oss. Ja, säll den, som kan trycka korset mot sitt bröst och med barnslig öfverlåtenhet säga:

Hvi skulle jag ej möta glad min plåga,
Hon är en engel, sänd ifrån min Gud?
Hvi skulle jag den gode Fadren fråga
Hvarför han valde henne till sitt bud?

Återstår nu den sista *vanan*, nemligen den att *höra sanningen*, att forska derefter. Vi anföra härom följande ur *les habitudes*.

"*Hvar och en som är af sanningen, han hör min röst.* Antingen J rådfrågen edra samveten eller det heliga ordet, skolen J förnimma en högtidlig röst, som beherrskar alla andra. Den förefaller ofta svår och förödmjukande att höra, ty den tadlar ofta och man hör hellre beröm än klander, man ser sig hellre på den bästa än på den sämsta sidan. Men sanningen är verklighet och en sanning, som fördömer, är i det hela bättre än en villfarelse, som bedrager. Älsken derföre sanningen, lyssnen ständigt till hennes röst, från hvilken sida den än må komma till eder. *Ty vi måste alla uppenbarade varda för Christi domstol:* låtom oss tänka på denna högtidliga stund och sanningen skall blifva oss kär. Sanningen är Guds lif och det är derföre hon, som skall döma oss. Men äfven denna vana kan urarta, såsom då man, oaktadt man eger kunskap om sanningen, dock ej vill åtlyda dess bud. På det sanningen skall kunna utföra sitt verk i oss, måste vi derföre vara helt och hållet genomträngda deraf.

"Man undervisas i religionen, men man lefver ej deri, den utgör ej vår glädje. Vårt hjerta är förslöadt, öfvermått af kunskap, men det saknar lif, vi ega bokstafven, men oss felas andan; just derföre är det så sällsynt i våra dagar att se en glad christen. Men tron måste vara verksam i gerningarne, *ty lekamlig öfning är föga till nytto: men gudaktighet är nyttig till allting och hafver löfte om detta lifvet och det tillkommande.* Sålunda tror man sig ega verkligheten, då man endast har bilden, och går till brudgummens möte med en väl prydd lampa, som dock blott röker i stället för att brinna. Det finnes i kyrkan flera fåvitska jungfrur än vi tro."

Att hålla sanningen kär, icke blott så, att man läser den i Ordet och lyssnar till den i kyrkan, utan så, att man genomtränges deraf och i sitt lefverne bevisar sig vara ej allenast en Ordets hörare, men äfven dess görare, är ovedersägligt ett lifsvilkor för sann christendom och sann lycka. Visst finnes ännu mången som med Pilatus säger: *hvad är sanning?* men manne ej denna fråga snarare härrör från motvilja och liknöjdhet att lära känna sanningen, än från svårigheten att på den finna ett tillfredsställande svar? Manne ej den, som med allvarligt och uppriktigt hjerta söker efter sanningen, äfven skall finna den upplysning, han önskar, den kunskap, hvarefter han törstar? Vi äro öfvertygade derom och om vi nu till de förträffliga vanor, hvarom vi redan talat, lägga den att tala sanning och att tåla sanning, kunna vi sägas vara försedda med den bästa reskost vi hafva att medtaga under vandringen genom lifvet.

Utom de fyra här omförmälda vanor, hvarmed *Mr Lobstein* sysselsatt sig, såsom varande oss de nödvändigaste och vigtigaste, finnas otvifvelaktigt ännu många andra goda vanor, hvilka i större eller mindre grad kunna utöfva ett välsignelserikt inflytande på vår karakter och i följd deraf på hela riktningen af vårt lif. Hvem erkänner ej t. ex. de stora fördelar, som härflyta från vana vid *ordning*, en vana, som ej allenast på mångfaldigt sätt kommer oss sjelfva till godo, utan äfven mäktigt inverkar på den trefnad vi kunna sprida i våra hem, den comfort vi kunna bereda vår omgivning, det gagn vi kunna göra samhället? Hvilken ovärderlig skatt eger ej i sitt hjerta den, hvilken tidigt vänjt sig vid *förnöjsamhet* och i följd deraf är belåten med den lott, som blifvit hans, hvarken plågande sig sjelf eller andra med dåligt lynne, den vanliga yttringen af ett oförnöjdt sinne. Huru mycket är ej den att lyckönska, som från barndomen fått lära att *beherrska sig sjelf*, som förmår kufva sin vrede och lägga band på sina begär, som utmärker sig för det jemna sinneslugn, hvilket höfves hvarje christen. Men hur sorgligt är det tvärtom icke att se en man, som är slaf under sitt eget häftiga lynne, och som under inflytandet deraf gör sig skyldig till handlingar, hvilka han sedan med blodstårar ville, men ej kan återköpa? Ja, Skriften säger ej förgäfvets: *mannens vrede gör icke det rätt är för Gud*. Och huru ytterligt förnedrande är det ej för menniskan, som blifvit skapad efter Guds beläte,

att gång efter gång falla ett offer för sina egna begärelser, att nedsjunka till jembredd med det osjäliga djuret, att känna det brottsliga, det eländiga i sitt tillstånd, men likväl ej kunna motstå lastens lockelser.

Men tid och utrymme tillåta oss ej att här uppräknat alla de goda vanor, som kunna medverka till vår förädling och i följd deraf till vår sällhet. Vi tro oss dock hafva sagt nog, för att göra hvarje tänkande christen uppmärksam på vigten af att söka tillegna sig goda vanor, för att väcka hvarje samvetsgrann uppfostrare till klart medvetande af, att ett af de förnämsta medel han bör använda för ernående af sitt mål, är grundläggandet af goda vanor hos de barn och lärjungar, hvilka blifvit honom anförtrodda. Det är utom all fråga, att en sann christen medelst Guds nåd och viljans kraft äfven vid mognare år bör kunna tillegna sig de goda egenskaper, om hvilka vi här talat, men leda vanorna honom åt motsatt håll, sker ej en återgång utan många svårigheter och mycken möda. Det är lätt nog att uppföra en god och varaktig byggnad på en god och väl lagd grund; men är grunden dålig, inträffar lätt att den med stor ansträngning uppförda byggnaden snart nog sönderfaller.

På samma gång vi beflita oss om förvärfvandet af goda vanor, måste vi dock vakta oss för att låta dem urarta, på sätt den författare, med hvars arbete vi här sysselsatt oss, antydt, och, om så skulle inträffa, få vi ej försumma att söka återställa dem till deras ursprungliga lif och friskhet, att åter göra dem goda och fruktbärande. Det medel vi härvid böra använda, anger vår författare, som hos sig förenade den christnes varma tro med människokännarens skarpa blick, i slutorden till sin betraktelse, hvarur vi anföra följande, hvilket äfven må tjena såsom slutord till denna uppsats.

"Kan man återgifva lifvet åt vanor, som hafva urartat? åt ett arbete, hvilket är blott mekaniskt? åt en vilja, som aldrig mäktar utföra något? åt en följd af pröfningar, som ej leda till välsignelse? åt en hörare af sanningen, som ej förstår dess värde? Att betvifla detta skulle vara att förlora ur sigte, att verlden är det fält och kyrkan den trädgård, hvilken Gud odlar. *Libanons brunnar af lefvande vatten* äro ännu ej uttorkade.

"J ären födda för lifvet och ej för att förtorka. Det som felas er finnes till. *Hvilken som törstar*, säger Jesus, *han*

komme till mig, och dricke. Evangelii tid är ej förbi, det är starkt af en evig ungdom. J skolen få se hvad edra vanor kunna blifva, när de komma i den trefaldt helige Gudens tjenst. Edra arbeten och edra beslut, edra lidanden och eder gudsdyrkan skola öfver eder neddraga den nåd, som är dyrbarare än guld, orubbligare än berget. Förkasten derföre långt från eder det som endast är skenlif och söken efter det verkligt är.

"Edra fäder, som *onde voro* i många fall, hafva likväl gifvit eder *goda gåfvor*, då J båden dem derom; *huru mycket mer skall eder himmelske Fader gifva den Helige Ande dem, som bedja Honom.*"

St—.

IX. — KONGRESSERNA I LONDON 1862.

För dem af våra läsare, hvilka med välvilligt intresse följt denna Tidskrift, torde det ej vara obekant att i England existerar en vidt utgrenad förening, som, under namn af *National Association for the promotion of social science*, samsätter sig med åtskilliga för samhällsutvecklingen viktiga frågor, i afsigt att genom förenade bemödanden för deras utredande förbereda förbättringar i en mängd sociala förhållanden. Denna förening har, såsom alla andra stora och nya idéer, hvilka tillkämpat sig framgång och seger, äfven rönt motstånd och varit utsatt för förlöjligande af dem, som ej velat deltaga i eller trott på framgången af dess arbete för "verldens förbättring" — dock troligen mindre i England än fallet skulle hafva varit annorstädes — men den har under sin sexåriga tillvaro icke destomindre uträttat ganska mycket godt och år efter år tillvunnit sig vänner och anhängare. Och obestriddigt är, att en dylik concentration af förenade krafter, verkande för samma mål, ett utbyte af åsikter och erfarenhetsrön mellan personer från ej allena olika trakter af det vidsträckta engelska riket, utan ock från snart sagdt alla civiliserade länder, måste medföra ganska betydliga fördelar och verka för befrämjandet och utvecklandet af den ädla tanke, som utgör grunden för denna förening. Den har äfven bevisat sig fördomsfri och sannt liberal i det hänseende, att den ej uteslutit qvinnan från deltagande i det ädla arbetet för den lidande och fallna menskligheten, och på samma gång den rätt förstått att uppskatta vigten af de tjenester

hon på detta fält *kan* göra samhället, har den akttningsfullt medgifvit henne så väl som mannen rätt till fri diskussion i frågor, som dermed ega sammanhang. Det är oss en sann tillfredsställelse att kunna tillägga, att den engelska qvinnan ej heller på något sätt missbrukat denna rättighet, att de "ladies", hvilka endera sjelfva eller genom ombud uppträdt med föredrag inför *the National Association*, gjort detta med fullt bibehållande af qvinlig blygsamhet, anspråkslöshet och värdighet, med den fina takt och urskiljning man ju ej kan fränkänna qvinnan, att dessa föredrag mången gång hållits med ganska öfverlägsen talang, samt att de qvinliga medlemmarne ej varit de minst verksamma att bidraga till lösningen af den stora uppgift Föreningen ålagt sig.

Förlidet års allmänna sammankomst, bevistad af nära 2000 personer, hölls, som vi redan berättat *), i *Dublin* d. 14—21 Augusti. I år hade man valt *London*, såsom varande centern för sommarens folkvandring, i anledning af den stora internationella expositionen, och egde mötet rum mellan d. 4—14 Juni. Man hade varit i någon förlägenhet att finna en passande lokal för Föreningens sammankomster, så väl hvad utrymme för de särskilda afdelningarne som det centrala läget beträffar. Denna förlägenhet undanröjdes af Lord Mayorn i *London*, som å stads-styrelsens vägnar på det förbindligaste ställde *Guildhall***), tillika med de sessionsrum, hvilka tillhöra denna byggnad, till Föreningens förfogande, under den tid mötet varade. För att rätt uppskatta värdet af denna artighet, måste man veta, att *Guildhall* för närvarande är sätet för den vidlyftiga city-administrationens särskilda grenar, hvilkas verksamhet derföre under ofvannämnde tid blifvit afbruten. Den publik, som då uppträdde i dessa salar, var också mycket olik den man är van att se der. "Åsynen af det hela var så

*) Se *Mötet i Dublin* af X—y, 3:dje årg. 2:a häft. sid. 81 af denna Tidskrift.

**) Denna gamla byggnad, som daterar sig från 1411, är belägen i sjelfva hjertat af *City*. Dess namn härledes från det sachsiska ordet *gilden*, att betala, emedan det ursprungligen tillhörde ett brödrasamfund eller gille, hvars alla medlemmar voro skyldiga att erlägga en viss årlig afgift. Åtskilliga af *Londons* Lord Mayors och Aldermen hafva bidragit mycket till förskönandet och pryndandet af *Guildhall*, ehuru dess ursprungliga prakt förstördes vid den eldsvåda, som rasade i *London* 1666. Den stora salen prydes af två ofantliga bilder, kallade *Gog* och *Magog* eller *Guildhalls* jättar.

egen och ovanlig, att ögat behöfde någon tid att vänja sig der-vid", säger en engelsk tidnings-referent derom. "De bänkar, som annars innehafvas af municipala embetsmän och rättslärde, voro nu tagna i besittning af damer, utländningar och bleke, tankdigre vetenskapsmän. Ja, sjelfva de ämnen, som afhandlades, voro fremmande för stället och omgifningen."

Årets möte öppnades medelst en högtidlig gudstjenst, hvilken egde rum d. 4 Juni kl. 3 e. m. i *Westminster Abbey* och hvarvid predikan hölls af Domprosten i Chichester öfver 2:dra och följande verserna ur 5 kap. i första Konungaboken. Samma dag på aftonen samlades man i *Exeter-hall*, en af Londons största salar, för att åhöra den adress, hvarmed mötets President helsade dess medlemmar. Den ålderstigne, men ännu alltid kraftfulle och liflige, *Lord Brougham* var äfven i år president, ehuru man hade hoppats, att ordförandeskapet denna gång skulle öfvertagits af *Prins Albert*, om ej döden så plötsligt och oförmodadt borttryckt honom midt under mannaålderns fulla verksamhet, enär han städe med intresse omfattat alla samhällsviktiga frågor och särskildt visat sig vara en Föreningens gynnare och vän. Sedan den utmärkte talaren gifvit en vacker hyllningsgård åt den bortgångne furstens minne, i förbigående vidrört den politiska och sociala ställningen i de flesta europeiska länder och kastat en blick på det blodiga krig, som söndersliter de nordamerikanska fristaterna, samt på samma gång påpekat vådorna af en demokratisk styrelseform, öfvergick han till de frågor, hvilka stå i förbindelse med Föreningens verksamhet. I sammanhang dermed omnämnde han den i Edin-burgh bildade filial-afdelningen af *Society for promoting the employment of women* (Förening för beredandet af arbetsförtjenst åt qvinnor) samt det utmärkta och praktiska sätt, hvarpå den är organiserad. Talaren redogjorde härvid bland annat för sättet huru den beredt tillfällen för dem, som behöfva, och för dem som önska arbete att sätta sig i kommunikation med hvarandra, genom att emottaga ansökningar och kompetens-betyg från personer, hvilka önska befattningar, såsom lärarinnor, renskrifvare, bokhållare, handsekreterare, försäljerskor, o. s. v.

Mötets egentliga förhandlingar togo sin början d. 5 Juni och försiggingo nu, såsom förlidet år, på 6 afdelningar, bland hvilka de, som behandlade uppfostringsväsendet, medlen till förekommande af brott samt straffsystemer och förbättrings-anstalter,

allmän helsovård och national-ekonomiska frågor, nu som då, räknade flera "ladies" bland sina arbetande ledamöter. Det var med glädje vi bland dem igenkände namn, sådana som Miss *Bessie Rayner Parkes*, Miss *Emily Faithfull*, Mrs *Fison*, Miss *Mary Carpenter* och Miss *Twining*, hvilka utmärkta fruntimmers bekantskap vi hade lyckan att göra vid mötet i *Dublin*.

Frågan om företrädet mellan de olika systemerna, det engelska och irländska, i afseende på behandlingen af fångar och den tillsyn, som borde egnas dem efter frigifvandet, tyckes hafva varit en af de mest brännande vid detta möte och föremål för lifliga debatter. Intresset därför var så mycket varmare, som båda systemerna egde utmärkta och kompetente försvarare i Sir *Joshua Jebb* och Captain, numera Sir *Walter Crofton*, hvilken senare åvägabragt en fullkomlig reform i den irländska fångvården, som kröntes med öfver all förväntan lyckliga resultat. Ibland föredragen i denna fråga omnämna engelska tidningar en uppsats af Mrs *Jellicoe*, rörande det irländska fångvårds-systemet, såsom särdeles intressant och sakrik. Hon framställde deri de stora förtjensterna af detta system och understöddes i denna åsigt af flera närvarande, bland annat af Miss *Carpenter*, som varit i tillfälle att iakttaga och studera de olika verkningarne af fängelsedisciplinen på qvinliga brottslingar i England och i Irland. Den sistnämnda uppläste äfven ett föredrag, hvori hon framhöll nödvändigheten af att gifva en karakter af familjelif åt förbättringsanstalter för vanartiga barn, och behöfligheten af en viss tillsyn öfver dem sedan de lemnat skolan. Också den lärde professor *Mittermaier* i Heidelberg hade till denna afdelning, den tredje i ordningen, insändt en uppsats om den närvarande ställningen af frågan rörande reformen i fängelseväsendet i Europa.

Den tredje afdelningen intog under hela mötet en framstående plats och utmärkte sig i allmänhet för väl hållna föredrag. Bland dessa märka vi äfven ett, kalladt: "Arbetarklubbar såsom motvigt mot Krogar", af den, både hvad förstånd och hjerta angår, rikt begåfvade Mrs *Bayly*, hvilken vi i en föregående artikel omnämnt såsom författarinna till den förtjenstfulla skriften: *Ragged Homes and How to mend them* *).

*) Se *Om Quinnan och Vålgörandet* af St. 3:dje årg. 1:sta häft. sid. 13 af denna Tidskrift.

I andra afdelningen, som behandlade frågor rörande uppfostringsväsendet, var folkskolereformen och i allmänhet fattiga barns uppfostran föremål för lifliga diskussioner, och många goda föredrag, bland andra af M:r *Carlton Tuffnell* och Miss *Carpenter*, höllos öfver dessa för samhället så viktiga frågor.

Såsom en af de bästa uppsatserna i denna afdelning om-talalas Miss *Cobbes*: "Om tillåtelse för qvinnor att vid Universiteten aflägga kunskapsprof och deröfver erhålla betyg." Härom yttrar en referent i *Times*, som annars ej uppstår såsom kämpe för qvinnans inträde på andra områden än dem, som, utom naturen, vana och fördom anvisat henne: "argumenterna voro så grundliga och väl genomförda, de framdragna exemplen så lyckligt valda, att vi skulle begå en orättvisa mot den skrift, hvare de voro anförda, om vi sökte att göra ett sammandrag af skäl, hvilka ej kunna annat än intaga till förmån för den åsigt författarinnan framställde, helst det är att hoppas, att uppsatsen i sin helhet snart måtte bli tillgänglig för den läsande allmänheten."

Den fjerde afdelningen, som sysselsätter sig med allmänna helsovården, hade äfven i år blifvit ihågkommen med en uppsats af Miss *Nightingale's* hand, ehuru den ädla författarinnan (hvars namn, för att nyttja ett engelskt uttryck, öfvergått till ett *household-word*) af fortfarande sjuklighet var förhindrad att deltaga i mötet. Uppsatsen handlade om användandet af den s. k. *Nightingale-fonden* *), som nu lemnar en årlig inkomst af 1,400 L., och som, enligt hvad våra läsare torde påminna sig, blifvit anslagen till bildandet af skickliga sjuksköterskor, hvilka för detta ändamål genomgå en lärokurs på ett år i *St. Thomas' hospital i London*. Denna vackra stiftelses bestånd kan nu anses fullt betryggadt, och af de nya Barmhertighets-systrarna hafva redan många gagnat menskligheten genom sin ädla verksamhet. Dessutom återfunno vi i denna afdelning D:r *Lankester*, till hvars humoristiska, men derföre ej mindre sakrika och upplysande föredrag vi förlidet år i *Dublin* lyssnade med så mycket nöje, och M:rs *Fison*, hvars talangfulla uppsats: "Om hindren för sanitära förbättringar", åhördes med största intresse och gaf anledning till en liflig diskussion, hvare äfven flera "ladies" deltog. På framställning af Ordföranden i

*) Se *Florence Nightingale* af *L. S.* 3:dje årg. 3:dje häft. sid. 194 af denna Tidskrift.

denna afdelning, afgafs vid diskussionens slut ett tacksägelsevotum åt Mrs *Fison*.

Det sessionsrum, som innehades af denna afdelning, uppläts äfven under mötet till *Ladies' sanitary Association* (Fru-timmers-förening till befordrande af helsovård), som der hade en sammankomst under presidium af Lord Mayorn, Mr *Cubitt*. Sedan den ganska tillfredsställande årsberättelsen blifvit uppläst, uppträdde flera talare, deribland Lord *Talbot de Malahide*, Dr *Lankester*, m. fl. med ett tacksamt erkännande af Föreningens förtjenster och den vigt, som ligger på qvinnans verksamma deltagande i det sanitära arbetet, ty hvilka än de upptäckter må vara, som göras af vetenskapsmän, hvilka teorier än af dem uppställas, är det i allmänhet på den tillämpning qvinnan gifver dem i det praktiska lifvet, som resultaten ofta bero.

Bland de frågor, som afhandlades i den national-ekonomiska afdelningen, torde de, som röra qvinnans sysselsättningar och de medel till sjelfförsörjning, hvilka stå henne öppna, vara af mesta intresse för våra läsare eller åtminstone för våra läsarrinnor. Föredragen i dessa ämnen voro så talrika vid mötet och dess qvinliga medlemmars intresse derföre så lifligt, att man åt dem och deras afhandlande anslog en hel dag, på hvilken hölls ett särskildt *Ladies' Parliament* med Lord *Brougham* till President. Afdelningens sessionsrum var också aldeles uppfyllt af damer "och", säger en engelsk tidning, "herrarne voro så ömkligt få, att de knappt voro synliga; säkert är åtminstone att de noga aktade sig för att göra sig hörda. Vi kunna ej afgöra, om de verkligen af feighet läto afhålla sig från att yttra sina tankar eller om de blefvo omvända af talarnes milda röster. Några af de uppträdande damerna voro i början något förlägna, men återvunno snart nog lugn och sjelfbeherrskning, samt höllo sina föredrag med en tydlighet i uttryck och ett lif, som borde komma mången ung adjunkt, ja, till och med en nybörjare till advokat att rodna."

Förhandlingarne öppnades med ett föredrag af Miss *Emily Davies*: "Om läkarekonsten såsom ett yrke för qvinnan." Miss *Bessie Rayner Parkes* föredrog derefter med klar, tydlig röst ett högst sakrikt, till hälften skrifvet, till hälften extemporerad tal, handlande om den allmänna opinionens vigt i afseende på qvinnans arbete. Hon uttryckte deri den åsigten, att vi nu genomgå ett skede i civilisationen, under hvilket qvinnan är utesluten från en mängd sysselsättningar, som kunna passa och

anstå henne, men deremot hänvisad till andra, t. ex. fabriksarbete, för hvilka hon sällan eger fallenhet, och som bortrycka henne från hennes egentliga sfer, hemmet, men att småningom nya yrken skola öppna sig för henne med utsigt till arbete, öfverensstämmande med hennes naturliga anlag. Miss *Emily Faithfull* uppläste sedan en uppsats, rörande åtskilliga hinder för kvinnans erhållande af lämpligt arbete. Hon tillskref fel i uppfostran den brist på ihärdighet och uppmärksamhet, man så ofta finner hos kvinnor, och förordade nödvändigheten af en mer praktisk och systematisk undervisning för flickor. Miss *Corbett* redogjorde för den verksamhet, som blifvit utvecklad af den förlidet år i Dublin bildade *Fruentimmersföreningen för beredandet af arbetsförtjenst åt kvinnor* *), och hvilken redan tyckes hafva burit ganska goda frukter, i det att mer än 200 unga kvinnor hafva begagnat sig af de tillfällen till undervisning i bokhålleri, renskrifning, klädessömnad, symachiners skötande, o. s. v. Föreningen öppnat för dem.

I sammanhang härmed vilja vi nämna, att vid den årliga examen med prisutdelning, som hålles af *Royal Dublin Society* och vid hvilken den utfärdar betyg för skicklighet i skönkrifning, engelsk ämnesskrifning, arithmetik, engelsk historia och geografi, algebra och plan trigonometri, geometri, bokhålleri och handelskorrespondens, detta år äfven *flickor* för första gången tillätos att uppträda såsom examenssökande. Detta medgifvande härrör otvifvelaktigt från den rörelse till beredandet af nya utvägar till arbetsförtjenst åt kvinnor, som nu är å bane öfverallt i England, och skall utan tvifvel ganska mycket bidraga till framgången af de bemödanden, som i sådant afseende af ädelsinnade män och kvinnor redan vidtagits.

Åtskilliga andra föredrag af intresse, vid hvilka vi dock ej nu kunna uppehålla oss, höllos äfven vid detta tillfälle, och sessionen afslutades med uppläsandet af en årsberättelse om *Women's employment Society* i *London*.

Bland talarne i femte afdelningen uppträdde Rev. *S. H. Parkes* med berättelse om ett nytt försök att närma samhällets olika klasser till hvarandra och att hos de fattigaste uppodla och uppmuntra skönhets- och ordningssinnet. Man hade nemligen anordnat blomster-expositioner i *St. Giles* och andra

*) Se *Nya utländska Fruentimmersföreningar* af *St.* 3:dje årg. 4:de häft. sid. 280 af denna Tidskrift.

delar af *London*, der den fattigaste befolkningen har sina usla bostäder, och utsatt små penningepriser för de vackraste exemplar af blommor, uppdragna och vårdade i de fattigas hem.

I första afdelningen, der man sysselsatte sig med lagfarenhet och lagreformer, talades mycket om behöfligheten af en codifiering af de i en massa parlamentsakter hittills innefattade lagarne och om förenkling af rättegångsväsendet, men så länge advokaternas skrå i England är så manstarkt och mäktigt i Parlamentet, som nu är fallet, är fara värdt att dessa föreslagna reformer, hvarigenom advokaternas inflytande kunde förminska, sent komma att föranleda något resultat.

Man märkte bland talarne i sjetta afdelningen, som behandlar frågor, rörande handel, industri och internationella rättsförhållanden, M:r *Garnier Pagès*, bekant sedan 1848 såsom medlem af Provisoriska regeringen i Frankrike. Han höll på fransyska ett lyckadt föredrag, hvori han framställde det önskvärda i att vid fråga om krig förlikningscommissioner, organiserade af neutrala makter, uppträdde såsom medlare, innan man beslöt sig för att med vapen i hand afgöra uppkomna tvister.

Mötets förhandlingar afslutades med en allmän sammankomst i *Burlington-house*, hvarvid sekreteraren, M:r *Hastings*, gaf en öfersigt af de föredrag och diskussioner, som blifvit hållna i de olika afdelningarne och uttalade Föreningens tacksamhet mot de sällskaper och embetsmän, hvilka tillhandagått den med råd och dåd under mötets lopp. I anseende till värdet och mångfalden af de hållna föredragen och det talrika antalet af medlemmar, ansåg man sig hafva allt skäl att vara belåten med det närvarande och ega goda förhoppningar för framtiden. För nästa års sammanträde hade *the National Association* erhållit inbjudningar så väl från *Newcastle-on-Tyne* som från *York*, och skulle Föreningens styrelse afgöra, vilkendera borde antagas. Slutligen voterades en tacksägelse-adress till Föreningens ädle och nitiske President, den 84-årige Lord *Brougham*, hvilken antogs med höga bifallsrop.

Vi kunna ej under tystnad förbigå ett annat möte, hvilket samtidigt med det ofvan omnämnda egde rum i den civiliserade världens hufvudstad, särdeles som de båda hade många beröringspunkter med hvarandra. Den s. k. internationella välgörenhets-kongressen (*Congrès international de bienfaisance*), hvilken höll sitt första möte i Brüssel 1856, under presidium af M:r *Edouard Ducpetiaux*, general-direktör för fängelser

och välgörenhetsanstalter i Belgien, sammanträdde nemligen äfven under dessa dagar i *London*, hvarvid Earlen af *Shaftesbury*, bekant för sin ädla frikostighet och sina människovänliga stiftelser, fungerade såsom president. Denna kongress är af något äldre ursprung än *the National Association* och kan måhända göra anspråk på hedern att hafva varit den första, som kallat *qvinnan* till deltagare i arbetet för samhällsviktiga reformer. Vid dess sammanträde i Belgiens vackra hufvudstad egde den dock blott *en* qvinnlig medlem och denna medlem — vi kunna med skäl vara stolta deröfver — var vår frejdade landsmaninna *Fredrika Bremer*, som på uppmaning af bestyrelsens ledamöter, till mötet inlemnade en skriftlig uppsats, rörande behovet af en bättre uppfostran för de fattiga klassernas döttrar*). Året derefter eller 1857 hölls en dylik kongress i *Frankfurt a. M.*; men sedan dess synes dess verksamhet, åtminstone hvad offentligheten beträffar, för en tid hafva afstannat.

Då den nu återigen uppträdde i en slags vänskaplig förbindelse med *the National Association*, med hvilken den, såsom vi redan nämnt, har mycket gemensamt, räknade den bland sina medlemmar representanter från de flesta af Europas civiliserade länder, ehuru vi till vår stora ledsnad ej bland dem kunde upptäcka någon delegerad från vårt kära fädernesland. Skola vi söka skälet till detta uteblifvande af våra landsmän, i deras okunnighet om kongressens tillvaro och stället för dess sammanträdande i år eller i deras bristande intresse för dess verksamhet?

Till och med Spanien hade sin representant, nemligen Grefve *de Alfaro*, som i ett intressant föredrag redogjorde för sitt fäderneslands barmhertighetsanstalter, hvaraf man ser att ej en gång detta land, omgärdadt som det synes vara af öfvertro och vantro, sönderslitet af politiska partistrider, kan motstå den tidens anda, som, utgående från de protestantiska samhällena, gör sitt inflytande gällande äfven der det stationära elementet varit som mest förherrskande.

För befordrandet af sällskapslif och tillfälle till bekantskapers görande, hade man dagligen arrangerat aftonunderhållningar och soiréer, vid hvilka de båda kongressernas ledamöter oftast sammanträffade. Vid åtskilliga af dessa *réunions* upp-

*) Se vidare härom *Lifvet i gamla världen* af *Fredrika Bremer*. 1:sta delen, sid. 127.

togos till diskussion frågor, som förevarit i någon af de särskilda afdelningarne; andra voro deremot helt och hållet egnade åt sällskapsnöjet. Bland de senare utmärkte sig den *Conversation*, som gafs i *Westminster-hall*, hvarvid ej allenast denna ofantliga sal var upplåten åt gästerna, hvilkas antal uppgick till flera tusen, utan äfven de båda Parlamentshusen, tillika med den s. k. *Princes chamber*, innehållande porträtter af Englands regenter, stodo öppna för dem. Anblicken af den präktiga, rikt upplysta salen med sina smakfulla orneringar och sin böljande människomassa beskrifves såsom öfvermåttan imponerande, särdeles för den, som hade tillfälle att åskåda den från ett i salen befintligt galleri.

En ej mindre angenäm om ock ej fullt så briljant *soirée* var den, som gafs åt mötets deltagare i *Fishmonger's hall*, vid hvilket tillfälle man dit inledt telegrafrådar, som stodo i förbindelse med underhafstelegraferna, och medelst hvilka man afsände telegrammer till kejsaren och kejsarinnan af Frankrike, borgmästaren i *Brüssel*, Lord-Lieutenanten af Irland samt Rektorererna vid Universiteten i *Edinburgh* och *Glasgow*, på hvilka man äfven under aftonens lopp erhöll svar till gästernas stora öfverraskning. Man meddelade sig dessutom med följande städer: *Paris*, *Basel*, *Wien*, *Warschau*, *Krakau*, *Brüssel*, *Köpenhamn* och *Hanover*.

Vi betvifla ej att mötets flesta deltagare från dessa dagar samlat ett rikt förråd af angenäma och outplånliga minnen och vi kunna ej annat än uppriktigt önska att af de många goda frön, hvilka af dem blifvit utsådda, ett stort antal måtte gro och bära frukt, och att sålunda ej blott den närvarande, men äfven en kommande generation måtte få orsak att med glädje och tacksamhet blicka tillbaka på rådplägingarne i *Guildhall*.

L. S.

X. — VÅR LEKTYR.

"Nå, mina vänner! hvad ha'n J läst för godt sedan vi sist träffades?" sporde oss för någon tid sedan en gammal Farbror, som har till vana att emellanåt inkalla oss till ett slags litterärt förhör.

"Åh!" svarade vi, ej utan någon examenskänsla, "litet af hvarje, Farbror."

"Kan just tro det", återtog gubben och knäppte på snusdosan, som han vände mellan fingrarne, "plär så vara med fruntimren; men männ' tro", tillade han och plirade helt ironiskt, "männ' tro det ej vore bättre att läsa *mycket af något än litet af hvarje?*"

"Kan väl vara! och har Farbror något förslag att göra oss i den vägen, äro vi så villiga som skyldiga att rätta *Vår Lektör* derefter."

"Nå väl!" återtog den gamle: "ha'n J läst M:ll *Bremers* sista arbete?"

"Naturligtvis!"

"Jag menar den der boken, som Fru *Keiner**), sin herres och mans dråpliga bibliotekarie, recenserat, utan att ens känna eller ihågkomma dess namn — men det är då likt fruntimren! Nå, nå, lika godt! J kännen således boken?"

"Ja visst", upprepade vi, litet förvånade och undrande hvart gubben ville hän.

"Ha'n J läst Hr *Beskows* "Reseminnen från Egypten, Sinai och Palestina?"

"Också dem."

"Nå än en "*Voyage en Terre Sainte*" af *Felix Bovet*?"

"Nej."

"Så läsen den då."

"Ännu ett tredje arbete öfver samma ämne! det var mycket, det, Farbror!"

"Det är så meningen", återtog han. "*Mycket af något* är enda botemedlet för det olyckliga *litet af hvarje*, hvári ni fruntimmer så lätt försjunken."

"Mr. *Bovet* har då genomrest andra delar af det Heliga Landet än de båda svenska författarne, efter Farbror anser att — —"

"Nej", afbröt gubben, "de yttre dragen af dessa trenne resebeskrifningar äro sig temligen lika och erbjuda inga intressanta jemförelser. De trenne resenärerna vistades i landet vid ungefärligen samma tid, besökte samma kända orter, som alla andra palestinafarare, ledo samma besvärligheter och vedermödor, hade ganska snarlika äfventyr och gjorde till en del samma bekantskaper."

* Se denna Tidskrift 3:dje årg. häft. 4 sid. 339.

"Men, bästa Farbror", återtogo vi, "hvari ligger då intresset af att läsa dem samtidigt?"

"I deras olika uppfattning af de heliga orternas och der timade händelsers *andeliga* betydelse. Tron mig, i det afseendet erbjuda dessa verk tillfälle till ganska intressanta paralleler, hvilka icke blott inskränka sig till författarnes personligheter, utan komma oss att i dem se ett slags representeranter af några bland de mest betydande andeliga meningsfractioner, som splitttrat vår tid."

"Ah, vi tro oss nu förstå Farbrors mening och äro genast färdiga att börja studera Hr *Bovet*; men gif oss först", tillade vi, "en liten hum om de olika religiösa partier, till hvilka Farbror anser våra författare höra."

"Nå väl! Då ha vi I:mo den filosofiskt-kritiska skolan, hvilken granskar allt med förståndets, eller hvad somliga kalla sitt förnuftiga samvetes ljus, och behåller blott hvad som synes *dem* förnuftigt och öfverensstämmande med Guds heliga afsigter."

"Menar Farbror den så kallade rationalismen?"

"Just så; men detta parti har delat sig i tvenne eller kanske ännu flere afdelningar; en af dessa, anförd af *Strauss* och hans efterföljare, förkastar *all* gudomlig uppenbarelse och tror på ingenting, som den ej med menniskoförnuftet anser sig kunna förklara; en annan, senast representerad af en känd predikant i Strassburg, tror på det väsendtligaste, på sjelfva grundsanningarne af läran, men tillåter att man lemna derhän, eller bestrider åtskilligt i de bibliska berättelserna, som anses af underordnad betydelse och hvilket af det "förnuftiga samvetet" ej kan gillas såsom öfverensstämmande med Guds planer."

"Och till denna förädlade rationalism räknar Farbror —"

"Den svenska författarinnan. Och vid läsandet af hennes religiösa bekännelser påmindes jag ovilkorligt om *Colanis* ord: "Kunnen J ej tro på underverken, så lemna dem derhän och tron blott på *Christus*! Låten inga theologiska svårigheter oroa er, inga dogmer och formler afhålla er — *älsken blott Christus!*"

"Nå, än er vän Mr. *Bovet*!"

"Han tillhör den lilla kärntruppen rent evangeliskt-protestantiska, hvilken, utan att förstelna i döda kyrkliga former, håller sig troget vid den ursprungliga apostoliska trosbekännelsen, som medgifver menniskoförnuftet dess forskningsrätt, *men*

känner dess gräns, och icke aktar för rof att tro äfven de Guds ord, hvars syfte eller ändamål förnuftet icke begriper, väl vetande att vi här se blott såsom genom ett dunkelt glas och tåligt måste bida ett högre ljus." Här tystnade gubben, aftog sina glasögon och började omsorgsfullt torka dem.

"Nå än det tredje partiet, Farbror?" frågade vi, då den gamle dröjde.

"År det ultra orthodoxa", återtog han, "hvilket knappast medgifver rättigheten att forska i de bibliska berättelserna och bannlyser såsom otrons villor och satans verk hvarje tvifvel på bokstavens så väl som andans sanning, hvarje försök att på naturlig väg förklara hvad dogmen antagit böra vara oförklarligt. Till detta parti, hvars formstränghet dock stundom hos honom synes vika för något af den nyevangeliska andan och predikonitet, tycks mig Hr Beskow höra."

Vi tackade vår käre Farbror för hans lilla theologiska föreläsning och lofvade att lägga den på minnet.

"Prat barn!" invände han då — "det är icke ett ord theologi i min enfaldiga framställning, och icke behöfver man heller vara theolog för att med uppmärksamhet och intresse följa vår tids märkliga företeelser på det andeliga området. Det skulle till och med ni fruntimmer kunna göra och hafva nytta af."

"Tror Farbror?" svarade vi, påtagande en enfaldig min.

"Ja visst! Följen därför mitt råd: här ha'n J *Bovet's* bok, läsen den jemte de båda andra resebeskrifningarne, gören era jemförelser emellan dem, och J skolen hafva klaven till mer än en af vår tids andeliga företeelser. Och nu, farväl!"

"Ack! vänta ett ögonblick Farbror! och säg, hvem denne *Bovet* är."

"Han är Schweitzare, bosatt i Neufchatel, som jag tror, och egnar större delen af sin tid och sin förmögenhet åt omsorgen om fattiga och lidande, okunniga eller brottsliga medmenniskor. Han lärer med ett ord vara en människovän i ordets vackraste bemärkelse och dertill en i hög grad älskvärd och angenäm umgängesmenniska. Och nu veten J allt hvad jag känner om karlen, — se der, tagen hans bok och läsen den med eftertanke!"

Vi följde vår gamle Farbrors råd och funno så mycket intresse af jemförelsen mellan den fransyske författaren och de båda svenska, att vi ej kunna underlåta att uppmana tidskrif-

tens läsare till samma studium och inbjuda dem att här med oss taga en flygtig öfversigt af de trenne skriftställarnes olika skaplynnen samt göra första bekantskapen med Mr. *Bovet*.

Rikast på stora, vidtomfattande blickar öfver Guds verldsordning, öfver människoslägtets uppfostran och öfver lifvets betydelse i stort taget, är tvifvelsutan den svenska författarinnans verk*). Grundligast i bibelforskning och mest på djupet gående inom det rent evangeliska området synes Mr. *Bovet*, hvaremot Hr *Beskows* största förtjenster tyckas ligga i trogna och noggranna beskrifningar samt i tillämpningen på det hvardagliga lifvet af de lärdomar, han inhemtar af besöken vid de heliga orterna.

Med *Bremer* betraktar de förhållanden, som möta henne, från en filosofisk synpunkt, omfattande hela den verldshistoriska utvecklingen inom det andeliga området, från uräldsta tider till och med christendomens utbredande, med en och annan profetisk ljusblick in i det kommande, öfver "den nya himmel och den nya jord", som vi enligt löftet förbida. Från denna synpunkt upptager hon så väl tvifvel som trosvisshet, låtande båda gälla hvad de kunna, i det hon lägger i dagen huru hennes egen själ genom mycken strid kommit till en fast, lyckliggörande öfvertygelse om *grundsanningarne* i vår troslära, under det hon dock erkänner sig sannolikt alltid skola förblifva "*en blott sökande*", för hvilken ännu många andeliga frågor äro olösta, månget bibelord dunkelt. Så förklarar hon t. ex. att bland de i bibeln omtalade underverken äro flere, på hvilka hon *icke kan tro*, andra som hon "*lemnar derhän*" och "*några på hvilka hon tror.*" Här och der finner dock läsaren yttranden, som röja en viss motsägelse och hvilka synas jäfva författarinnans egna tvifvel. Så säger hon t. ex., sid. 223:

"Bibelns Gudsbegrepp och lära ifrån det första skapareordet: "Varde ljus!" och till det andra och sista: "stätt upp i Herrans Jesu Christi namn!" äro tydligen det, att Gud, verdens skapare och herre, *icke är bunden af de naturlagar, som Han på jorden låtit oss blifva uppenbara*; att Han kan, när Han vill, ingripa i dem genom *en ny, omedelbar*

*) *Lifvet i Gamla Verlden*, Dagboksanteckningar under Resor i Söder- och Österland af *Fredrika Bremer*. 3 och 4 delarne. *Turkiet och Palestina*. (Stockholm 1861).

yttring af sin skaparekraft, eller uppenbarande af en högre naturordning — hvad vi kalla underverk.”

Ger ej författarinnan här, mot sin vilja, en fullkomlig bekräftelse på de bibliska undrens sanning, på samma gång hon ger en vacker förklaring öfver deras natur? Och likväl säger hon efter besöket i Bethanien, vid betraktelsen af historien om Lazari uppväckande, sedan hon först yttrat några sköna tankar, angående betydelsen af Jesu tårar vid anblicken af de sörjande:

”Underverket af Lazari uppväckelse må betviflas. Det synes mig af underordnad betydelse m. m.” Och åter i fråga om uppträdet mellan profeten Elias och Baals prester på berget Carmel, då den förre genom sin fromma, brinnande bön lyckades på den evige Gudens altare nedkalla den eld, hvarom afgudens prester fåfängt anropade sin Gud, tillägger författarinnan — ”ett storartadt uppträde! Men det stora deri ligger mindre i underverket — *det synes blott naturligt, att ovanliga andliga krafter måste kunna verka ovanliga ting* — — än i viljan och syftet som besjälade Elias” — — etc.

Läsaren frågar sig här ovilkorligen: voro då ej de vid Lazari graf verksamma ”andliga krafterna” tillräckligt ”ovanliga” att, medelst ”*en ny omedelbar yttring af skapande kraft, verka det ovanliga af den dödes uppväckande?*”

Det förefaller som ville författarinnan bortförklara en del underverk genom antagandet, att den s. k. öfvernaturliga tilldragelsen, eller underverket, icke står *utom* utan *inom* naturen, *den stora naturen*, hvars ursprung och högsta sammanhang måste sökas i den Allsmäktiges väsen och vilja, och hvilken vi här blott delvis kunna uppfatta, af hvars lagar vi ännu blott känna vissa fragmenter! Men månne väl detta antagande upphäfver det för oss underbara i dessa Guds skickelser? Blifva ej dessa för oss lika oförklarliga, lika mycket *under*, antingen vi förutsätta att de inträffat *till följd af* vissa för oss ofattliga naturlagar eller *i trots af* dem?

Mången frågar ogillande: hvad skall det tjena till, att författarinnan så öppet biktar sig för sina läsare? Svaret röjer sig dock klart för en uppmärksam läsare, icke allenast i den uppriktighet, författarinnan anser sig skyldig sina vänner, men i en kärleksfull omtanke för de läsare, hvilka ännu, såsom hon, tillhöra *de sökande*, en tyst uppmaning till dem att icke förtvifla, att icke liknöjda stanna vid en bokstafstro, icke låta

inmura sig inom några "stenkyrkliga former", som icke längre äro dem tillfyllest, utan fatta mod, se ut öfver verlden och lifvet med fri blick, söka fatta Guds verldsordning i stort, höja sig öfver alla små underordnade tvifvel och betänkligheter och hålla sig till det ena väsendtliga, att *vår Gud och Frälsare lefver, och att vi skola lefva med honom*. Lemnande vissa ännu olösta frågor "att växa inom henne", har författarinan på denna väg sjelf kommit till en ståndpunkt, dit hon synes kärleksfullt vilja draga med sig alla lidande, kämpande, sökande medsystrar, och hvilken hon angifver vid slutet af det 23:dje kapitlet i sin bok med följande vackra, behjertansvärda ord:

— — "Jag, du, alla människor behöfva *älska Gud*. Ingen annan kärlek är oss tillfyllest; ingen annan fyller hjertat och ger det kraft att genom synd och mörker, lifvets och dödens pröfningar, dock komma till Gud. Men, kunna vi på en gång känna, djupt känna jordlifvets mörker och nöd och — älska Gud, jordlifvets skapare? Jag kunde det ej. Jag kan det ej, om jag ej med detsamma kan fatta honom som befriare, som deltagande återlösare. Tag bort *Gud i Christo*, och jag vet icke mer hvar jag kan finna en Gud, som jag kan älska och tillbedja. Den lidande, kämpande människan, som dör för den sanning hon erkänt, för den vän hon älskar, är mig ett högre, förträffligare väsen, än en blott salig Gud, fjerran från varelsernas nöd Genom lifvets erfarenheter, genom vårt eget hjertas beskaffenhet, anslås vi på olika sätt af verldsordningens foreteelser. Gud tillät mig att framför allt fattas af lidandet på jorden, de godas, de svagas, människornas, djurens, af alla lifvets bittra dissonanser, af mörkret öfver så mycket, af skapelsens suckar öfverallt. — — De skulle hafva fört mig till förtviflan, om de icke fört mig till Christus och i Christus till Gud.

"I Christus kan jag älska Gud.

"I Christi, Guds sons, väsen och verksamhet finner jag enda, vissa borgen för att jordens lidanden, lifvets disharmonier skola upplösas. I hans lif och död erkänner jag att Gud är kärleken, och jag vet hvad sann kärlek vill. Outsägliga förhoppningar, utsägliga harmonier strömma ur denna åsigt. Man läse i Pauli epistlar, isynnerhet i Corinther-, Epheser- och Colosser-brefven de stora synerna öfver människoslägtets och naturens pånyttfödelse och fulländning i Christo, den gudomliga, den stora människan. Denna syn har allt sedan

fortlevvat inom christenheten och gifvit henne mod och tålmod i arbetet för Guds rike. Den fortlevver der alltjemt, och det är ej att säga hvilka nya ljus och hvilken ny sällhet den skall gifva åt tillvarelsen under odlingens stigande utveckling och den helige andes ledning. Den har gifvit mig, i min andes djupa nöd och enslighet, ljus och tröst, aningar och fröjder, hvilka inga ord kunna beskrifva. — Men de hvila endast och allenast derpå, att Gud i Christo uppenbarat sig sjelf och gjort menskligheten delaktig af sitt lif.

”Detta antagande ensamt gör det mig möjligt att älska Gud, att lösa tillvarelsernas stora problem, förer mig till de eviga harmonierna och ger min ande frid under de stora smärtsamma frågor, som dock städse återkomma på jorden. Jag behöfver för min själaro, för min verldsåskådning veta, att den Allsmäktige äfven är den Allgode, och att den Allgode är den Allsmäktige. Endast det hjälper mig, endast det är mig nog. För all verdens nöd, så väl som för min egen synd och brist, vet jag blott *en* säker tillflyktsort, *en* fristad, och den är — Jesu hjerta. ”Här låt mig hvila!”

Hr *Beskows* bok öfver Palestina*) är i mycket en fullkomlig motsats till M:ll *Bremers*.

Då hon från Zion eller Golgatha utsträcker sin fjerrblick öfver hela världen, för att utforska hvad som betingat de underbara tilldragelser, hvarom dessa heliga ställen vittna, samt deras följder för menskligheten, tillåter Hr *Beskow* ej sin att öfverskrida den trånga ramen af de närmaste omgifningarne och åtnöjer sig ofta med ett blott upprepande af den bibliska berättelsen, hvilken han sedermera använder som text till en lämplig predikan för läsaren.

Då M:ll *Bremer* söker spåra Guds Andes verkningar genom alla tider och hos alla folk och anande fullföljer dess spår ända in i det osedda löftesland, som Apocalypsens skimrande syner förespegla oss — följer Hr *Beskow*, mindre djerf, men enkel och trofast, Guds utvalda folk på vandrigen genom öknen till det förlofvade landet.

M:ll *Bremer* betraktar *Palestina*, *dess folk* och *dess historia*, utan att röja synnerligt intresse för de enskilda de-

*) *Reseminnen från Egypten, Sinai och Palestina 1859—60* af Gust. Em. *Beskow*. (Stockholm 1861).

taljerna deraf, blott ur synpunkten af dess betydelse för den öfriga världen, för *menniskosläget* och *dess historia*, i det hon säger:

— — "All historias betydelse beror ytterst på dess betydelse för *menniskan*, den människa, som i alla länder och i alla tider är densamma till sina hufvuddrag — en fånglad Prometheus, med himmelsk eld i sitt hjerta, men bunden hårdt vid jordens klippstrand; en halfgud till ursprung och längtan, men rof för plågorna och döden; med kärlek och trots på sina läppar; sväfvande mellan himmelen och afgrunden, sig sjelf och sin tillvarelse en gåta! Hvad som kastar ljus öfver denna varelse, hvad som förklarar denna gåta, *det* är det viktiga, det väsendtliga för hvar människa. Och den historia, i hvilken hon ser denna lösning, den blir för henne *historiens historia*, *Guds ord* och svar på mensklighetens fråga."

Hr *Beskow* åter studerar Judafolkets historia ur sin fickbibel med samma bokstafliga trohet och fromma enfald, som skolbarnet läser sin bibliska historia, men derunder höpar han omkring sig en sådan massa detaljer att de större utsigterna, det högre målet ofta undanskymmes.

Då Mr *Bremer* förklarar, att hon *tror på några* af underverken, *lemnar andra derhän* och alls icke tror på de öfriga, stämplar Hr *Beskow* såsom otro och gudsförnekelse antagandet att Gud, för utförandet af sina underverk stundom skulle hafva använt än i dag existerande naturkrafter — såsom att vattnets åtskiljande vid Judarnes öfvergång öfver Röda hafvet inträffat till följd af en öfvernaturlig stegring af den starka ebb och flod, som der är vanlig, hvilket antagande dock bekräftas af flere bland vår tids förnämste bibeltolkare.

Man skulle kunna drifva parallelen ännu längre och alltid finna samma olikhet hos de båda författarne, hvilka dock ingalunda förlora på att läsas samtidigt. De trängre, stundom kanske alltför tränga gränser, Hr *Beskow* utstakat för sig sjelf, samt den för vår tid ovanliga enkelheten i språket förklaras af förordet, deri författaren yttrar den önskan, att hans bok äfven måtte hitta vägen till folket, hvarför han velat begagna ett så enkelt och *populärt* framställningssätt som möjligt. Det är ej någon lätt uppgift att skriva lättfattligt för den obildade, utan att det för den bildade synes enfaldigt. Ofta lyckas det dock författaren, och man följer med intresse, stundom med uppbyggelse den flärdlösa, enkla berättelsen. Emellanåt

urartar dock enkelheten till det triviala, och det händer att det synbara bemödandet att vara lättfattlig ger något torrt och tråkigt åt framställningssättet, som förtager de storartade och upplyftande idéintryck läsaren annars skulle erfarat. En smula hänförelse, en gnista inspiration söker läsaren förgäfvat, och frågar sig ovilkorligen: "saknar författaren helt och hållet dessa känslor, eller anser han dem oförenliga med ett "populärt" framställningssätt?!" Ej sällan glömmet dock författaren sin antagna roll af enkel berättare och använder ord och uttryck, hvilka obildade läsare ej kunna begripa, som t. ex. när han talar om en gripande *vue*, ett herrligt *fogelperspektiv* m. m. Vi påpeka dessa små misstag ej af klandersjuka, men emedan de så lätt kunnat undvikas,

Innan vi sluta vår hastiga öfversigt af dessa tvenne värderika arbeten, vilja vi dock påpeka två väsentliga, om än formella brister, hvaraf de båda lida — bristen på innehållsförteckning och karta. Den första är en lika vanlig som oförlätlig brist i svenska bokhandelsalster, hvarför anmärkningen i första rummet drabbar herrar förläggare, men hvilken dock genom författares allvarliga påyrkan borde kunna undvikas. Önskligt vore, att man i detta afseende ville taga andra länders och främst Englands bokhandelsprodukter såsom mönster. Så äfven i fråga om kartor. Näppeligen slår man väl upp en engelsk resebeskrifning öfver något aflägsset land, som ej är försedd med en eller flere noggranna kartor. Huru mycket en sådan skulle hafva förhöjt värdet af de omnämnda svenska arbetena, behöfva vi ej påpeka, och vi kunna ej nog förundra oss, att man ej föredragit en god karta framför de dåliga träsnitten i Hr *Beskows* bok. Af *Lifvet i den Gamla Verlden* hafva vi ännu den glädjen att vänta ett par delar, och när dessa utkomma kunde de här påpekade bristerna afhjelpas, hvartill vi ifrigt uppmana så väl författarinnan som förläggaren, då säkerligen hvarje läsare vore tacksam att, om ock först i en kommande del, erhålla den saknade kartan och innehållsförteckningen till de föregående delarne. Vi kunde så mycket bättre uppskatta behaget af dessa fördelar, då vi nästan samtidigt med ofvannämnda svenska resebeskrifningar läste Mr *Bovets* arbete*), hvilket är försedt med en utförlig innehållsförteckning, der läsaren med lätthet kan uppsöka hvad som mest slagit an på honom och som han öns-

*) *Voyage en Terre Sainte*, par *Felix Bovet*. (Paris 1861).

skar ånyo genomläsa, utan att behöfva bläddra igenom hela boken, och der han äfven finner tvenne goda kartor, en öfver Jerusalem och en öfver Palestina.

Den Schweitziske författarens bok skulle säkerligen, vid en närmare analys än vi här kunna underkasta den, förete lika många motsatser till de båda ofvannämnda Svenska resebeskrifningarne, som dessa sins emellan, och just genom dessa olikheter tjena de trenne författarne så mycket bättre till att komplettera hvarandra. Hvad den ene har förbisett, har ofta för den andre utgjort en hufvudsak och måhända återigen af den tredje blifvit ur en helt annan synpunkt betraktadt. Äfven i sättet att kombinera och framställa sina iakttagelser röjer sig den största olikhet. Mr. *Bovet* uppträder i alla afscenden såsom den anspråkslösaste af de trenne författarne. Han filosoferar föga och han predikar aldrig. Han anför inga lärda eller vetenskapliga arbeten såsom stöd för sina åsichter och öfverhopar icke läsaren med utan- eller innanlexor ur bibel och kateches. Och dock röjer han helt ofrivilligt och utan allt bemödande en måhända djupare lärdom och en sällsynt bibelkunskap — ej för tillfället inhemtade ur någon medförd bokkista eller för ögonblicket uppsökta i fickbibeln — men under åratalsamlade och djupt rotfästade i minne och sinne tills de blifvit en lefvande kunskap, som numera utan mödosamt sökande sjelfmant erbjuder honom sina sköna blommor, sina gyllene frukter, allt som de framlockas af resans vexlande syner och intryck. Han sträcker icke sin blick så vidt ut öfver verldsordningen och menniskoslägtets öden som den svenska författarinnan, och håller den icke heller så samvetsgrannt fästad vid bibelns bokstaf och vid detaljerna af Judafolkets historia som Hr *Beskow*; men han tränger måhända mera på djupet i så väl Skriften som menniskohjertat. — Han forskar i bibeln, icke för att vederlägga eller bevisa rättmätigheten af sina tvifvel, ty han hyser inga sådana, icke heller för att bestyrka vissa kyrkliga dogmer eller systemer, men helt enkelt för att vinna bekräftelse på sin tro. — Och denna tro är en djup och varm, en rent evangelisk tro, hvilken, utan att gifva rum för tvifvel, dock icke försmår bekräftelsen af de yttre tecken, som i den synliga naturen ännu i dag för palestinafararen intygar sanningen af de bibliska, och i all synnerhet de evangeliska berättelserna. Han uttalar dock ingenstädes, i högtidlig bikt, denna öfvertygelse; den röjer sig helt ofrivilligt i hans åskådningssätt,

i de idéer och tankeförbindelser, åsynen af de heliga orterna framkallar, och hvilka han ger luft i ett lika enkelt som ädelt och vackert språk.

Hans marschrouten behöfva vi icke uppgifva; den skiljer sig föga från de båda svenska resenärernas. Likasom Hr *Beskow* besökte han Egypten och lemnar derifrån några rätt lifliga och intressanta skildringar; derpå tog han, likasom M:ll *Bremer*, sjövägen från *Alexandria* till *Jaffa* och besökte sedermera alldeles samma trakter af Palestina. Man skulle visserligen kunna anmärka emot Mr. *Bovet* vissa långdragna reminiscencer från Grekiska mythologien, m. m. Men man har knappast rättighet att göra några anmärkningar mot en författare, som uppträder så anspråkslöst, eller mot ett arbete, som utgöres af blotta utdrag ur den resandes dagbok och bref, sammanfattade och utgifna vid återkomsten för att dermed glädja dem, hvilka icke, likasom författaren, lyckats verkliggöra den sedan barndomen hysta innerliga åtrån att vallfärda till det Heliga Landet. Huru denna åtrå väcktes och genom hvilka tillfälligheter den slutligen verkliggjordes, berättar författaren enkelt och förtroligt, som sutte han språkande i en krets af nära vänner och tillägger derpå:

”Jag har berättat allt detta för dem, som vilja göra sig mödan att läsa min bok, på det att de icke må misstaga sig om beskaffenheten af denna resebeskrifning och sålunda finna sina förhoppningar svikna. Ehuru den nyfikenhet, som dref mig ut på färd till Östern, var mindre en ögonens än en själens nyfikenhet, och ehuru mitt syfte var upplysning snarare än nöje, har dock min resa på intet vis varit en vetenskaplig resa; jag egde ej kunskaper tillräckliga för ett sådant företag. Jag har rest — icke i hopp att kunna befordra vetenskapernas framsteg — utan helt enkelt för egen upplysning. Jag var i första rummet en vallfärdande; jag ville uppsöka de ställen, hvilka sedan barndomen varit mig kära och öfverflytta till mitt minne hvad som hittills endast haft rum i min *inbillning*.

Jag har velat se — och jag har sett.

Herren har välsignat min vallfärd och låtit mig deraf hemta rikare frukt än jag vågat hoppas.”

Man anar dock ej de djupare och betydelsefullare karaktersdragen hos vår författare förr än han närmar sig resans mål. Han var beredd att med hänförelse helsa anblicken af Judéens bergskedja, men känner sig i stället gripen af ett djupt

vemod, och af alla de tallösa minnen, som denna åsyn väcker, har han endast klart för sig psalmistens ord:

"Jag lyfter mina ögon upp till bergen; hvarifrån kommer min hjälp?"

Men låtom oss höra, huru han sjelf beskrifver sitt närmande till Davids stad:

"Min första känsla vid denna anblick var en rörelse af oändlig beundran och oändligt deltagande, sådan som man blott erfar vid åsynen af den man högt älskar. Det är då denna fattiga lilla stad, som varit världens hufvudstad: det är denna stad, som varit älskad af David — af Christus — det är här vår Frälsare lidit för mina och all världens synder.

— — "Också jag nedsteg från min häst och böjde knä, gripen af en ousäglig rörelse: *"För mina bröders och mina fränders skull vill jag bedja för dig, Jerusalem"* *).

"För blott ett par timmar sedan sågo vi vid våra fötter hafvet, som i vester begränsar det Heliga Landet, och nu hafva vi Moabs berg framför oss. Vi kunna ögonblickligt uppfatta landets litenhet och tänka på Apostelns ord: *Det svagt var för världen hafver Gud utvalt, på det han skulle göra de starka till skam.*

"Allt som jag nalkades vidgade sig staden för min blick, men det intryck af ringhet och ödmjukhet Jerusalem först gjorde på mig kan aldrig utplånas. Jag skall alltid beundra denna lilla stad, som varit nationernas ljusbärare, och till hvilken alla folk sträckt sin åtrå. Jag tänker på alla de tårar, som Jeremias, psalmisterna, profeterna, Frälsaren gråtit öfver henne, och jag känner djupt att jag älskar henne för all den kärlek, som hon ingifvit.

"Då vi närmade oss staden, märkte jag, midt bland de oodlade fälten, en vingård, omgärdad med murar. Men muren är förfallen och genom en stor bräcka, der den nedrasat, hafva djuren från fälten inträngt och sköflat vingården. Det är drag för drag en reproduktion af *Asaphs* och *Esaias* **) sköna parabler. Denna sköflade vingård vid sjelfva ingången till *Jerusalem* är på en gång ett exempel och en symbol af den heliga stadens förstörelse och af de olyckor, som profeterna förutsagt den. "O Gud", säger psalmisten, *"Du hemtade ett vinträd utur*

*) Sv. öfvers. "vill jag dig frid önska" etc.

**) Ps. 80, 9—15. Es. 5, 1—7.

Egypten och fördref hedningarne och planterade det. Du röjde undan för det och det slög rötter och uppfyllde hela landet. Bergen voro öfvertäckta med dess skugga och med dess quistar Guds cedrar. Du utströckte dess grenar intill hafvet och dess telningar allt intill elfven. Hvi hafver du så nederbrutit dess gården, att deraf plocka alle som der framgå? Vildsvinet ur skogen afbiter det och vilddjuren beta deraf."

I ett särskildt kapitel, med öfverskriften *Jerusalem*, ger författaren en märklig skildring af den heliga stadens andeliga betydelse, som vi ej kunna afhålla oss att meddela läsaren:

"Man erinre sig", säger författaren, "några blad i *Pascals* verk, der den store christlige filosofen bestämmer hvad han kallar *la distinction des trois ordres*. Den heliga enfalden i dessa blad, som förefalla strålande af ljus, och till hvilka man fåfängt skulle söka ett motstycke hos nyare skriftställare, erinrar om de guda-ingifne författarnes styl. Följande en anvisning hos Aposteln Paulus utvecklar *Pascal* här åtskillnaden mellan de trenne elementer, som utgöra den menskliga naturens beståndsdelar: *kroppen, själen* och *anden*. Dessa omfatta trenne väsendtligt skiljaktiga sferer: *den materiella styrkans, tankens* och *viljans* krafter; det *physiska*, det *intellektuella* och det *moraliska* området. För dessa trenne "ordningar" (såsom *Pascal* benämner dem) finnes ingen gemensam måttstock. Den ringaste tanke står högt öfver hela den synliga verden; men alla tänkbara tankar sammanlagda skulle ej uthärda jemförelsen med den minsta rörelse af sann tro eller kärlek. Så äro afstånden från jätten till snillet och från snillet till troshjelten lika omätliga.

"Denna åtskillnad, som redan (man måste medgifva det) finnes antydd hos *Plato* och *Aristoteles*, men först af *Pascal* blifvit med full klarhet framställd, kastar nytt ljus öfver mensklighetens historia så väl som öfver resultatet af psykologens och moralistens forskningar. *M. Molitor**) och efter honom *M. Rougemont****) hafva i sina skrifter, rika på djupt trängande forskning och fyndiga bevisningar, sökt ådagalägga att hvar och en af människoslägtets trenne stora familjer representerat — eller åtminstone varit ämnade att representera — hvardera en

*) *Philosophie der Geschichte.*

**) *Geographie de l'homme.*

af dessa trenne "ordningar." Hvem vet om icke ethnographiens framsteg — om icke mensklighetens framtida utveckling skola komma att bekräfta denna intressanta hypotes? Om vi emellertid inskränka vår blick blott till forntidens trenne stora historiska nationer, kunna vi ej undgå att i dem igenkänna representanterna af de trenne, af *Pascal* uppställda ordningarne. *Rom*, *Athen* och *Jerusalem* hafva ända till våra tider förblifvit sinnebilder af den yttre storheten, af den odlade intelligensen och af den uppenbarade religionen. Hvar och en af dessa nationer tyckes klart hafva uppfattat den rôle, som Försynen tilldelat den, eller påmindes åtminstone derom af sina skalder och siare. Om ock Jerusalems konungar någon gång varit frestade att förmå sitt folk att glömma sin uppgift, om de ock sträfvat att med guldets, vapnens, konstflitens eller statsmannakloketens hjälp förvandla Israel till en världslig stormakt, så hafva dock profeterna, de trogna tolkarne af Guds afsigt med detta folk, aldrig låtit förleda sig till dylika misstag. De upphörde aldrig att återkalla i folkets minne, hurusom hela dess ära bestod uti den lag, det erhållit af Herran, och huru all dess styrka låg i tron på Gud. Det skulle icke vara svårt att hos de Grekiska författarne uppsöka fullkomligt analoga uttryck. De uppdraga ständigt jemförelser mellan sina landsmän och "barbarerna" och visa huru de förras hela storhet består endast och allenast i *tanakens* utveckling. Såsom *Jerusalem* kallas den heliga staden, så kallas *Athen* Minervas, d. ä. intelligensens, tankeodlingens stad. Hvad *Roma* beträffar, så förklarar ju hennes störste skald, på en tid då hon ännu syntes täfla med Grekland i ädla snilleöfningar, att hon bör lemna åt andra äran att öfverträffa alla i skön konst, vältalighet och vetenskaplig bildning, men hafva i minnet att hennes uppgift är att *herrska**)).

Författaren påminner derefter om den anmärkningsvärda omständigheten, att de egendomligaste och oförgängligaste alstren af romerskt snille, äfven inom tankeverlden, också bära stämpeln af den karakter, som här blifvit antydd. Rom skapade nemligen aldrig någon filosofi, grundlade ingen ny moral; men det var hon, som först uppfann, studerade och ordnade till bestämda principer den vetenskap, som omfattar de *yttre* förhållandena mellan människorna, eller rättsläran.

"Att bland nyare nationer", fortfar författaren", söka återfinna representanterna för de här antyddas olika riktningarne hos forn-

*) Se *Æneiden* VI.

tidens trenne största historiska folk, skulle dock vara fåfängt. Från och med Christus finnes, såsom Aposteln säger, "hvarken Judar, Greker eller Romare — det finnes i sjelfva verket blott ett folk, en civilisation, en enda historia. Hvar och en af forntidens nationer har spelat ut sin rôle, fullgjort sitt värf, nått sitt mål. Hela världen underkufvades af *Roms* vapen och styrdes af dess lagar; *Athens* filosofi, konst och poesi hafva blifvit människoslägtets gemensamma arf, och inför *Israels* Gud böja alla civiliserade folk sina knän. Det af *Babylonierna* förstörda, af *Titus* intagna och af så många andra nationer besegrade *Jerusalem* har slutat med att sjelf kufva dem alla och beherrska dem ännu från sina grusade ruiner, om hvilkas besittning Europa och Asien under tvenne sekler stridt. Den heliga staden är ännu i dag ett föremål för alla folks hyllning. De christna vörda i henne den plats, der deras Frälsare lidit och dött för dem; Judarne strömma dit för att uppsöka spåren af sitt gamla tempel och gråta vid dess murar; Muselmännen, som göra anspråk på dess egande såsom ett arf efter deras fader *Abraham*, hafva förgätit det namn, som människorna gifvit henne och nämna henne endast *den Heliga*."

Mr. *Bovet* öfvergår härpå till en öfversigt af *Jerusalem*s öde, hvilken erhållit ett ytterligare intresse genom de senaste förvecklingarne, som tyckas hota med nya stridigheter, och hvaraf vi derfor meddela läsaren ett sammandrag. Han påminner om, huru ingen stad i världen varit så många gånger förstörd och åter uppbyggd; nämner såsom dess sannolike grundläggare *Melchisedek* — densamme, hvilken välsignade *Abraham* efter striden mot *Kedor Laomer**). Han erinrar om, huru *Jo-*

*) Denne *Melchisedek* var (enligt vår förträfflige bibeltolkare Prof. *Melin*) konung och prest i *Salem* (*Jerusalem*), der *urfädrens gudsdyrkan funnit en fristad midt bland en hednisk omgifning*, och hörde sannolikt till den *Semitiska* folkstam, som utgjorde den äldsta befolkningen i *Palestina* och som fått sig den *andeliga* välsignelsen företrädesvis tilldelad i motsats till den *Japhetiska*, som erhållit det *jordiska* herraväldet. "*Melchisedek är*", säger den nämnde uttolkaren, "genom sitt hemlighetsfulla uppträdande och försvinnande i den dunkla forntiden så ensam i sitt slag, att han redan derigenom blir en högst passande förebild af den konungslige Öfverste Prest, som ur evighetens dunkla djup framträder välsignande på ändlighetens skådeplats, och efter fullbordadt värf åter drager sig tillbaka i osynligheten." (Se *Hebr.* 7).

Sjelfva dess grundläggares karakter och härkomst synes således

sua aldrig lyckades helt och hållet intaga staden, utan måste beqväma sig att bebo den gemensamt med dess förra innevånare *Jebuséerna*, i hvilkas våld fästningen på berget Zion förblef, ända tills David slutligen satte sig i besittning deraf och gjorde den till sitt residens, efter hvilken tid dock *Jebuséerna* ännu fortforo att jemte Juda och Benjamins stammar bebo staden. Jerusalems öde under konungarne af Davids hus och under Alexanders efterträdare, under Herodierna och under de romerska ståthållarne, stadens hjeltediga motstånd, då Titus belägrade den, dess slutliga förstörelse, samt Kejsar Adriani färfänga försök att införlifva den obetvingliga christendomen med Venus- och Jupitersdyrkan, tills slutligen Kejsar *Constantin* och hans fromma moder, *Helena*, befriade Jerusalem från alla hedniska monumenter och uppfyllde staden med nybyggda kyrkor och kapeller, beskrifves i kortket. Derpå följer hvad man skulle kunna kalla Jerusalems medeltidshistoria, börjande med dess indragande i det Österländska kejsardömet's allmänna förfall. Intaget af *Perserna* 614, återtaget af *Grekerna* 628, belägrades det kort derefter af de Arabiska muselmännen under Califen *Omar* och tvangs att kapitulera 637. Omkring 400 år senare eröfradt af de Turkiska horder, som störtade Bagdåds califat, var den olyckliga staden utsatt för det förskräckligaste förtryck, af hvilket i synnerhet den christna befolkningen och dit vallfärdande skaror ledo. Följden häraf blef de verldsbekanta korstågen, derunder *Jerusalem*, intaget af *Gottfried af Bouillon* år 1099 och förvandladt till hufvudstad i ett Frankiskt rike, åter eröfradt af *Saladin* 1187, såldt till Kejsar *Fredrik* 1229, återtaget af Emiren *David* 1239, öfverlemnadt åt Frankerna 1243, slutligen året derpå för alltid återföll under Muselmännens välde. Sultan *Selim* 1:ste, densamme som störtade Mameluckernas välde i Egypten, eröfrade också *Jerusalem* och införlifvade det, jemte det öfriga *Syrien* med Ottomanniska riket, i hvars våld det sedermera fortfarande förblifvit under trenne sekler.

Då vicekonungen i Egypten, *Mehemed Ali*, och hans son *Ibrahim Pascha*, försökte återupprätta ett arabiskt välde på spillrorna af en del af det turkiska, syntes en ny framtid dagas för Palestina, så väl som för kringliggande länder. In-

antyda hvilken rôle den heliga staden skulle erhålla i det stora verldsdramat.

surgenternas syfte var att förena alla Arabiens folk till en enda stat, oberoende af Portens välde. Redan 1831 herrar öfver *Hedjaz*, eröfrade de snart *Jerusalem* och det öfriga *Syrien*. Segren vid *Konieh* 1832 tycktes lägga hela Portens öde i deras händer. Men de Europeiska makternas intervention frånryckte dem deras rof och begränsade deras eröfringar. År 1840 lyckades det en koalition af England, Österrike, Preussen och Ryssland att till och med beröfva dem *Syrien*, hvartill, som man vet, Amiral *Stopfords* bombardement af *Akkra* icke litet bidrog. *Mehemed Ali* såg sig derefter inskränkt till den ärftliga värdigheten af vicekonung öfver *Egypten* under Sultanens öfverherrska, och *Palestina* blef, jemte det öfriga *Syrien*, återlemnadt åt *Porten*.

Författaren lemnar härpå en kört, men klar öfversigt af det nuvarande tillståndet i *Palestina*. "På afstånd", säger han, "kunde man vara frestad att föreställa sig det, såsom ett förtryckt land, för hvilket hvarje motstånd är otänkbart och som suckar under en grym Paschas hårda jernok. Denna europeiska definition af despotism, som till viss grad kunde låta tillämpa sig på det af *Mehemed Ali* halft civiliserade *Egypten*, slår dock alls icke in, hvad det Ottomaniska väldet beträffar. Detta välde är gammalt och — det är en gammal sanning, men just därför så mycket mer oafvislig — *det skulle ej kunna missbruka en makt, som det icke längre eger*. I rikets medelpunkt och i närgränsande provinser återfinnes utan tvifvel ännu någon återstod af dess forna allherrska makt; — när lifvet lemnar en kropp, är hjertat den organ, som längst bibehåller någon lifsvärme, men innan det upphört att klappa hafva lemman redan länge sedan kallnat; *Syrien* och särskildt *Palestina* utgöra just sådana stelnade lemman af den Ottomaniska statskroppen. Väl trodde sig Engelmän och Österrikare, efter *Akkras* intagande, hafva återlagt *Syrien* under *Portens* välde — men de misstogo sig. De togo det från *Ibrahim*, men de förmådde ej återgifva Sultanen hans välde deröfver. Att döda är lättare än att återkalla till lifvet. Det var lätt för den Europeiska vapenstyrkan och politiken att störta *Mehemed Alis* makt; men att återställa *Abdul-Medjids* — det var öfver deras förmåga. Också har *Palestina*, alltsedan det rycktes undan den Egyptiska tyrannens välde, varit snart sagdt utan herre öfverlemnadt åt allt anarchiens elände. . . .

"Enligt våra vanor hafva vi svårt att föreställa oss ett dylikt tillstånd såsom permanent, och äro färdiga att vänta, det *Palestinas* innevånare antingen skola inbördes förgöra hvarandra, eller ock underkasta sig någon ny öfvermakt, som vore i stånd att beherrska alla de öfriga. En dylik slutsats skulle vara logiskt riktig, om det gällde ett land, hvars befolkning vore lika koncentrerad inom bestämda gränser, som i de europeiska staterna, och der lefnadsomsorgerna vore mindre enkla än i Orienten. Men *Palestina* befinner sig i sjelfva verket i samma tillstånd nu som på Abrahams tid. Alla de strider, öfverfall och sköffingar, som omtalas i gamla testamentet, äro ännu i dag lika betecknande för det Arabiska lifvet och upprepas ständigt af de vilda nomadhorder, som genomströfva *Palestina*. — För Orienten gifves ingen tidberäkning; institutioner och herravälden uppstå och ramla, men sederna förblifva oförändrade. Abrahams släkte är af en hårdig natur: det har blifvit sagdt, att *Israel* "är ett hårdnackadt folk" *). Romarnes jernspira har brutit dess makt, utan att dock förmå undertrycka detsamma; irrande kring hela jorden det blandat sig med alla folk, utan att någonsin sammansmälta med dem. Hvad *Ismael* beträffar, torde ingen nutidens granskare kunna måla hans nuvarande karakter trognare än den redan i *Genesis* blifvit förutsagd:

"*Han skall vara såsom en vildåsna till menniska; hans hand emot hvar man och hvars mans hand emot honom.*"

Som bevis på författarens fina iakttagelseförmåga, understödd af en lefvande bibelkunskap, samt på hans egendomliga sätt att belysa de evangeliska berättelserna och förse dem med snart sagdt lefvande illustrationer, anföra vi följande, rörande en utflykt från Jerusalem till Jericho:

"Vägen gick vidare genom dälдер och öfver bergstoppar, afrundade till likhet med fårens ulliga ryggar, den bild som framställer sig helt ofrivilligt och gör att psalmistens liknelse: "*Bergen sprungo såsom lam; högarne såsom unga får*", här i Judéen förefaller mindre sällsam än annorstädes.

"Stora hjordar af getter och får beta på bergslutningarne. Här finnas aldrig spräckliga eller brokiga getter; de äro för det mesta alla ramsvarta och fåren helt hvita. Man fattar lätt, huru dessa tvenne boskapsarter, hvilka man här nästan

*) Andra Mosebok, 32. 9.

ständigt ser tillsammans, och hvilka dock framställa en så bjert kontrast, erbjudit sig för Jesus såsom den naturligaste bild af den absoluta olikhet, hvilken råder mellan de rättfärdiga och de orättfärdiga. Getterna och fåren beta i skiljda skaror under uppsigt af en och samma herde — fåren samlade i en tät flock kring ledaren, enligt deras välkända vana, getterna deremot mera spridda, följande sitt kringirrande lynne. Ofta såg jag en af getterna, med sin kolsvarta beklädnad, tränga sig in bland de snöhvita flockarne och anställa oreda och förskräckelse i deras fredliga leder. Också måste herden esomoftast träda emellan och återställa ordningen genom att skilja hjordarne åt. Huru vore det möjligt att ej härvid erinra sig skildringen af den yttersta domen: "*För Honom skola församlas allt folk, och Han skall skilja dem, den ena från den andra, såsom en herde skiljer fåren ifrån getterna.*" Vår Frälsare nämner denna omständighet såsom en alldaglig företeelse. Måhända hade Han den för ögonen i samma ögonblick, då Han framställde liknelsen, stående på Oljoberget, hvarifrån Han kunde se sjelfva de betesmarker, hvilka jag här genomvandrade.

"Under det jag betraktar detta lilla upptråde ur herdelifvet, uppföres under mina ögon ännu en annan af Vår Frälsares parabler — den vackraste, om det tillätes mig att välja. Förledd af någon plötslig nyck har ett får skiljt sig från den öfriga flocken och ilar ensamt upp emot bergstoppen; jag ser då herden "*lemna de nittionio öfriga*", och skynda efter det förrrade. Vår dragoman ilar till hans hjälp, snart tvingas flyktingen att stanna, herden bemäktigar sig det borttappade fåret och "lägger det på sina axlar med glädje."

Men det är icke endast evangelisternas berättelser, som stå så lifligt för den resandes minne. Ofta uppkallas äfven Gamla Testamentets profetiska eller symboliska bilder för hans själ och framstå, genom hans egendomliga sätt att kombinera och meddela sina iakttagelser, i en ny dager. Vi uppslå på måfå hans målning af Ourtåsdalen och af Salomos trädgårdar och dammar nära Bethlehem och meddela derur följande:

"Dessa dammar erhålla sitt vatten, dels från regnbäckar, som nedströmma från kringliggande bergsluttningar, dels från en vacker källa, som ligger några hundra steg högre. Denna källa är sluten och täckt med ett hvalf; Araberna kalla den *Ain Sâleh*, Frankerna: *den förseglade källan.*"

Författaren erinrar här om de kända liknelserna i Höga Visan v. 4, 12, 16: *en tillsluten örtagård, en förseglad brunn* och tillägger:

"Är det kanske vid denna klara källa, under Ourtåsdalens blommande granaträd, som skalden diktade denna ojemförliga idyll, frisk som vårvinden, glödande som kärleken! Högst sannolikt är åtminstone att *Salomo* vid nedskrifvandet af följande bekännelse i Predikaren haft i tankarne de oerhörda arbeten, man här ser framför sig. Vi ha lyssnat till ynglingen — må vi nu höra den gamle:

"*Jag gjorde stora verk: jag byggde mig hus och planterade vingårdar; jag gjorde mig örtagårdar och parker och planterade deruti allehanda frukt bärande träd; jag gjorde mig dammar till att derutaf vattna den i träd uppgrönskande skogen. Jag köpte slafvar och slafvinnor — jag förskaffade mig sångare och sångerskor och människors högsta vällust nog och öfvernog men så då var allt fåfänglighet och ett jagande efter vind."*

. . . . "De ställen jag beskrifvit motsvarar i sjelfva verket fullkomligt så väl antydningarne hos Predikaren, som de beskrifningar *Josephus* gifvit om *Salomos* trädgårdar. Och i sanning, hvem annan än *Salomo* skulle dessa storverk kunna tillskrivas? Det vore fåfängt att i Judéens historia uppsöka en annan tidpunkt eller en annan herrskare, mäktig af att utföra eller att ens i tankarne uppgöra planen till dylika storverk. De återkalla ovilkorligt i minnet Versailles vattenkonster. Men en *Salomo* och en *Ludvig den 14* uppträda ej tvenne gånger i folkens historia — och det af goda skäl.

. . . . "Genom en dyrbar vattenledning satte *Pontius Pilatus* *Salomos* dammar i förening med andra vattenreservoarer i Jerusalem, och utmed denna *Pilati* vattenbyggnad förde oss en väg öfver kullarnes toppar tillbaka till Bethlehem. Min ledsagare sökte fästa min uppmärksamhet vid åtskilliga föremål bland omgifningarne — men trenne ord återljödo ständigt i min själ, och jag förmådde ej vända mina tankar till något annat: "*Han led under Pontius Pilatus.*" Det ligger någonting i dessa ord, som utplånar och kommer en att förgäta all *Salomos* herrlighet."

Resan genom *Samarien* och *Galiléen* och utflygterna kring *Nazareth* och sjön *Genezareth* innehålla skildringar af högt intresse, och det gör oss ondt att blott kunna meddela några lösryckta utdrag deraf.

Efter att hafva nämnt, huru de lokala och industriella intressena redan tidigt hos det rika och herrliga landets innevånare tycktes hafva undertryckt de nationella och religiösa, samt huru ringa plats *Galiléen* i följd deraf erhållit i *Judéens* historia, samt påmint om *Esaiæ* profetia kap. 9. v. 1, 2, öfvergår författaren till uppfyllelsen af denna förutsägelse med dessa ord:

”Då *Christus*, bortstött af sin egen hembygd, lemnade Nazareth och gick att bosätta sig vid sjön *Genezareth*, var det säkerligen icke naturens oförlikneliga skönhet, icke klimatets tjuvande behag, som lockade honom till dessa stränder. Menniskones Son gick för att uppsöka och frälsa det som var förloradt. Hvad som lockade Honom var sannolikt det verksamma och idoga, men i verldsliga intressen fördjupade folket, det folk, öfver hvilket *han ömkade sig, att de voro förlätne och förskingrade såsom de får, de der ingen herde hafva.* Det är till detta folk, vår Frälsare ställt de flesta af sina heliga föreskrifter, ibland det, som Han utvalt sina apostlar. Längre fram var det till denna trakt, som de Judiska lärde förflyttade sina beryktade akademier, här som de utarbetade de ypperliga kritiska arbeten, hvilka under benämningen *Masore* blifvit bevarade ända till våra dagar, här som de redigerade sin *Mischna* och sin *Talmud*, grundvalarne för den nyare Judaismen. Märkvärdigt nog är det således vid stränderna af denna lilla sjö, som de båda från Bibeln utgångna religionsläror uppstått, Christendomen och den nya Judendomen: *Andens* tro och *Bokstafvens*. Till båda låg fröet i den gamla Judendomen, och *Paulus* gör en träffande jemnförelse mellan dem och *Abrahams* båda söner, *Ismaël*, tjenarinnans, det är slafveriets son, och *Isak*, den fria kvinnans son. Det nuvarande *Jerusalem*, säger han, är under trældomen. *Men det Jerusalem som ofvantill är, det är den fria; hon är allas vår moder.*

”En resa i *Palestina* har två högtidliga, oförgätliga ögonblick: det ena, då man första gången helsar *Jerusalem* och *Oljoberget*: det andra, då sjön *Genezareth* uppenbarar sig för ens blick. Då jag uppkommit på toppen af berget och på en gång såg denna sjö ligga utbredd för mina fötter, såg huru den slumrade så stilla och fridfullt inom skyddet af sina tysta stränder, vågade jag knappast gå framåt och stiga ned i dalen, jag kände att denna nejd var helig; min blick omfattade på en gång det djupa vatten, deri lärjungarne så ofta utkastat

sina nät, den strandbrädd, der vår Frälsare så ofta vandrat, de höjder, bland hvilka det eviga Ordet bodde, och hvilka *sågo hans herrlighet såsom enda Sonens herrlighet af Fadren*, och som burit vittne derom inför alla land och alla tider."

Då vi nu låtit författaren föra oss med sig ända till *Galileiska* hafvet och *Tiberias*, kunna vi ej underlåta att lyssna till några af hans märkliga yttranden vid den namnkunnige Judiske reformatorn, *Moses ben Maimons* graf utanför *Tiberias*:

"J föreställen er, måhända dessa grafvar, ensliga, omgifna af en dyster och högtidlig tystnad. Men nej! Vid hvar och en af dem sitta Judar, som med högljudda röster läsa sina böner, medan deras hustrur och döttrar kyssa grafstenarne och bada dem med sina tårar under suckar och klagosång. Min närvaro syntes väcka en viss nyfikenhet; man öfverhopade mig med frågor, förklaringar och berättelser, med den liflighet och ordrikhet, som särskiljer Judarne från andra orientaliska folk. Då de märkte, att jag hyste intresse för minnet af deras lärde, stegrades deras liflighet till ett slags passionerad häftighet, i det de talade om sina fordne mästare, såsom man i Europa skulle tala om en hjelte för dagen. För Judarne tyckes ingen tid vara till. De förblifva alltid unga, ty de färgäta intet, och de lefva på hoppet. De lida tåligt, i medvetandet af att deras tillvaro är evig och att *Guds gåfvor och kallelse äro sådana, att Han dem icke kan ångra.*

"Om man begärde af mig en målning af Judendomen, skulle jag endast hänvisa till den tafla, jag här hade för ögonen. Dessa sekelgamla gravvårdar, omgifna af de lefvandes klagan, denna stad, hvars störtade murar aldrig åter blifvit uppförda, utan att dock en enda sten fattas i dess hopade ruiner — hvilken träffande bild af den liffulla nationalitet, hvars symbol är den vandrande Juden, som lidit under så många sekler, utan att någonsin få dö."

För att fullända målningen anföra vi de tankar, som ett besök långfredagen vid Judarnes klagoplats i Jerusalem (återstoden af en mur, som tros hafva omgifvit Salomos tempel) väckte hos författaren.

"Man har blifvit förd hit af nyfikenhet", säger författaren, "men känner sig ovilkorligen gripen af gråtarenas smärta, och kan ej hindra sig från att gråta med det folk, som, nu så sjunket, dock ända från *Moses* och till och med *Christus* varit mänsklighetens Öfversteprest. Man beder med dem och utbri-

ster: "Herre! stå upp och förbärma dig öfver Zion, det är tid att du är henne nådig och stunden är kommen. Ty dina tjenare hafva lust till dess stenar och ömka sig öfver dess grus." — Det är ett gripande skådespel äfven ur en annan synpunkt, synnerligast på en dag, sådan som denna (långfredagen). Jesu blod har kommit öfver dem och deras barn, hvilka begärde hans död. De ha sjelfva så velat. Huru sällsamt! På denna dag, då de Christne jubla kring sin korsfäste och uppståndne Frälsares graf, samlas Judarne, hvilka fordrat att *Han* skulle dö, emedan de ansågo Honom som en fiende till deras lära och tempel, för att gråta vid de grusade ruinerna af *detta* samma tempel!"

Men läsaren skall måhända redan finna *Vår Lektyr* allt för lång, och vi våga därför blott anföra ännu en enda af skildringarne från *Galiléen*, som synes oss betecknande för författarens skriftsätt, och som ger ett nytt intresse åt trakten, äfven för dem, hvilka läst M:ll *Bremers* och Hr *Beskows* arbeten. Efter en undersökning af den plats på det så kallade Salighetens berg, der vår Frälsare hållit sin bergspredikan, hvilket uppträde, under författarens noggranna och lifliga beskrifning på den omgifvande neijden, framstår lika åskådligt för läsaren som för författaren sjelf, avslutar han sin skildring med följande betraktelse:

"*Salighetens berg*", hvilket namn sannolikt blifvit uppfunnet af några fromma pilgrimer, kallas af infödingarne vanligen *Hattins Horn*. Detta namn väcker dystra erinringar och påminner om en af de förfärligaste strider, som under korstågen sölade det Heliga landets jord. Det var här *Saladin* 1187 nedgjorde Frankernas här. Striden egde rum uppe på sjelfva bergsplatåen. Den siste konungen af Jerusalem, *Guy de Lusignan*, drog sig undan till klippan *Hattins Horn* och försvarade tappert denna position. Slutligen intogs den dock af Sarracenerna. Konungen togs till fånga. Större delen af hans följe nedstörtades utför klippbranterna, som på norra sidan omgifva berget. Det "*verkliga korset*", som man burit framför den stridande hopen, såsom Israeliterna buro förbundsarken, föll i de otrognas händer. Med denna dag upphörde konungariket Jerusalem att vara till.

"Återigen en tillämpning af den vedergällningslag, som synes styra verldshändelserna och som ofta yttrar sig under form af ett slags dräpande ironi. Frälsarens kors användt såsom

stridssignal på det berg, hvarest han uttalade "det glada bådskabet!" — detta de christnes blodiga nederlag just på samma punkt, der deras Mästare sagt: "*Välsigner dem som eder förbanna, görer dem godt, som hata och förfölja eder. Salige äro de fridsamme m. m.*" Hvilket slående exempel, hvilken gripande bekräftelse på Frälsarens ord! Smärtans skri från de besegrade, döende på *Hattin*, besvara salighetens ord från Frälsarens läppar, likasom på *Hebal* förbannelserna mot lagens öfverträdare besvarade välsignelsen från berget *Garizim*.

"De christne, som med svärdet eröfrat det Heliga Landet, kunde ej bibehålla det; det har aldrig varit för dem annat än ett slagfält, en grafplats. Sarracenerna, som frånöfvade dem det, hafva i sin ordning förlorat det till Ottomanerna. Och dessa åter, hvilka ännu till namnet äro dess herrar, hafva förvandlat det till en öken, inom hvilken de knappast kunna sätta sin fot, utan att frukta det värsta. Sjelfva Araberna, som utgöra dess befolkning, kunna endast anses såsom ett slags inqvartering eller våldsgästare. De hafva uppslagit sina tält på dess betesmarker eller sökt en tillfällig bostad i dess grusade städer, men de hafva ingenting grundlagt der. Fremlingar på Palestinas jord hafva de aldrig der slagit rot; ökenvinden, som dref dem dit, kan en dag drifva dem bort igen, utan att de lemna ringaste spår efter sig. Gud, som låtit det Heliga Landet sköflas af så många fiendtliga nationer, har ej tillåtit någon enda att bofasta sig och införlifvas dermed; han håller det i beredskap tills det folket kommer, hvilka erhållit Christi löfte — *de salige*, som skola ärfva det en dag."

Hvad vi skulle vilja anmärka emot Mr. *Bovets* arbete, (oaktadt vi redan betagit oss sjelfva rättigheten dertill) vore (utom reminiscenserna från Grekiska mythologien) de envist återkommande jemnförelserna mellan naturscenerna i Palestina och författarens eget hemland. Men äfven här afväpnas anmärkaren af författarens godmodiga erkännande af denna svaghet, i det han berättar Lyonesarnes anekdot om Parisaren, som, då han första gången kom till Lyon och hörde nämnas broarne öfver *Saône*, med ironisk ton invände: "A Paris on prononce *Seine*", och ursäktar sig inför läsaren, om han stundom skulle befinnas lika ultrafosterländsk som denne hedersman.

Huruvida vår gamle Farbrors definition af de trenne Palestinafararnes olika religiösa riktningar är den rätta, samt huru-

vida man af deras verk kan inhemta *allt* hvad han utlofvat, derom må du nu sjelf döma, käre läsare, så vida du har mod att, likasom vi, följa gubbens råd att heldre läsa *mycket af något än litet af hvarje*.

Esselde.

XI. — DAGGDROPPEN.

För ett par dagar sedan erhöj jag från Red. af *Tidskrift för Hemmet* en biljett af följande lydelse:

"Bästa *S—a*. Vi äro i förlägenhet om spaltfyllnad, d. v. s. vi behöfva en liten uppsats i naturhistorisk väg, men ha ej mer utrymme derföre än 3 à 4 sidor. Hjelp oss dermed!"

Dessa få rader hafva förorsakat mig ett ej obetydligt bryderi. Om jag, i anseende till min stora förkärlek för naturvetenskaperna, också skulle kunna våga räkna mig till de s. k. naturfuskarne, måste hvar och en medge, att det äfven för en sådan torde befinnas svårt att i en hast prestera en naturhistorisk uppsats — *an essay*, som mina engelska vänner skulle säga — hopträngd inom en så liten ram, ett så begränsadt utrymme. Ogerna ville jag dock visa mig ohjelpsam, der jag kunde ge en handräckning i nödens stund, ville ej svika det förtroende Red. tycktes sätta till min förmåga och min beredvillighet, helst som jag visste, att Red. var angelägen om att snart få det under tryckning varande häftet färdigt, visste huru den under sommaren haft att kämpa med ogymsamma omständigheter, som förlamat arbetskrafter och fördystrat sinnet. Och jag funderade i dagar, jag funderade i tre, till dess jag slutligen fick en idé — huruvida den är ljus lemna jag åt andra att bedöma — hvilken jag här i all anspråkslöshet hembjuder *Tidskriftens* läsare.

Den, som äfven blott bläddrar i naturens stora bok, kan ej undgå att märka den underbara harmoni, som råder i skapelsen, kan ej annat än beundra den omätliga visdom, som sammanflätat alla dess länkar, den större som den mindre, till en enda sammanhängande kedja, hvaraf man hvarken ser början eller slutet. De flesta gå dock i detta fall blindbock och om de än ej kunna underlåta att märka huru vindarne

svepa öfver fälten, floderna nedströmma i hafvet och molnen nedguta sig i regn, om de ock känna på sina fem fingrar årstidernas ständiga kretslopp, om de äfven glädjas öfver solens lifgifvande strålar och njuta af blommans doft och fruktens saft, hafva de dock föga föreställning om huru alla ytt-ringar af naturens krafter sammanhänga och bero af hvarandra. För att erhålla något begrepp derom, behöfves dock för den stora allmänheten ej några djupgående studier eller trägna forskningar, endast en öppen blick och ett vaket sinne. Och sällan torde väl en ringa möda erhålla en rikare lön än i detta fall.

Dessa tankar hafva mer än en gång uppstigit i min själ vid de små iakttagelser jag stundom varit i tillfälle att göra, och jag minnes särskildt de känslor af häpnad och beundran, med hvilka jag läste beskrifningen om *Golfströmmen* *) och den vigtiga rôle den spelar i naturens stora hushållning. Med tankarne ännu sysselsatta med denna märkvärdiga ström, hvilken, likt ett ofantligt ångrör, utgår från Mexikanska viken, följer nord-amerikanska kusten till Newfoundland, och sedan vänder sig mot Europa, utöfvande ett välgörande inflytande på klimatet öfverallt der den framströmmar, gick jag en vacker sommarmorgon ut på landet, under det daggens silfverskir ännu glittrade på gräset och daggsålarne (*Alchemilla vulgaris*) tycktes bjuda en kristallklar läskdryck åt de kringfladdrande fjärlarne. Detta hade jag sett otaliga gånger förut, hade beundrat de friska dropparne, såväl på gräsets strå och i blommans kalk, som ock mången höstmorgon, då jag märkt att daggen varit ymnigare än under sommaren, på de mellan gärdesgårdsstörarne utspända spindelväfvarna, der dessa droppar, belysta af solstrålarne, glittrade af prismans alla färgor, men aldrig förr hade frågorna: hvad är då daggen? hvarifrån kommer den? så allvarligt trängt sig på mig. Alltsedan min barndom hade jag hört talas om, hur daggen faller, och sedan jag med barnets godtrogenhet under en följd af år blindt trott att så förhöll sig, hade jag slutligen kommit på den tanken, att det väl dock ej var så alldeles riktigt, utan inbillade jag mig i stället att det var jorden, som utsveftades denna fuktighet.

*) Om *Golfströmmen* af L. S.; se 1:sta årg. 4:de häft. sid. 309 af denna Tidskrift.

Kanske att du, min unga läsarinna, som nyss utgått "fullärd" ur en af våra nyare skolor, der du fått en liten "hum" om åtskilliga af naturens hemligheter, i följd hvaraf du anser dig lika "accomplie" som den unga damen i det lilla poemet (*Olärd och lärd* *), kanskæ att du, säger jag, medlidsamt höjer på axlarne öfver min okunnighet. Må vara, att du känner derom mer än jag *då* gjorde, men jag är nästan öfvertygad om, att detta ej är fallet med din mor och dina äldre systrar, och till deras tjänst meddelar jag derföre de upplysningar jag sjelf inhemtat.

Hvar och en vet att, när temperaturen inomhus är betydligt högre än ute, fönstren i rummet imma sig, stundom så att vattendroppar bilda sig dervid. Nå väl, daggbildningen har alldeles samma orsak. Jorden, om dagen uppvärmd af solen, utstrålar vid dennas nedgång den emottagna värman och afkyles derigenom betydligt. Ifrån att vara varmare än luften, som fallet är om dagen, blir den nu kallare och i följd deraf condenseras luftens vattenångor vid beröringen med den kalla jorden och bilda droppar. Och ju större temperaturskillnaden är mellan jorden och luften, desto ymnigare blir daggen. Uttrycket att daggen *faller* torde derföre ej vara så oegentligt.

De flesta känna troligen äfven att föga eller ingen dagg förmärkes efter en mulen natt, utan att dock hafva efterforskat orsaken dertill. Den ligger deri, att molnen förhindra värmeutstrålningen från jorden, hvarigenom denna ej så afkyles, som under en klar natt, särdeles om den är månljus. Samma förklaringsgrund gäller för den omständigheten, att föga eller ingen dagg "faller" under lummiga träd eller på andra skyddade platser. På samma sätt har man anmärkt, att daggen är ymnigare under en lugn än under en blåsig natt, hvilket härleder sig deraf, att vinden, dels förskingrar luftens fuktighet, dels förhindrar värmeutstrålningen.

Du kallar detta ett naturfenomen, min läsarinna. Må vara, men jag kallar det derjemte en naturens välgerning, ett bevis bland de många på den vishet, som så anordnat naturens stora hushållning att ej något, ej en gång den obetydliga daggdroppen går förlorad derför. Ty se! Åkern, ängen, trädgårdssängen, hvilka alla för sina växter behöfva mycken fuk-

*) Se 3:dje årg. 1:sta häft. sid. 58 af denna Tidskrift.

tighet, äro ock de, som erhålla den största andelen af den välgörande, uppfriskande daggen. På klippan, på den ofruktbara heden, på den grusade vägen, hvilka ej utstråla så mycken hetta, förmärkes äfven föga dagg. Gud vill ej låta den vederqvickande nektarn gå förlorad, der den ej behöfves. Hvilken vink för oss att "vara trogna i det lilla", att ej tanklöst förstöra, förslösa det, som kan gagna äfven den ringaste af våra medmenniskor!

Än en sak medan vi tala om daggen. Kommer du ihåg det underverk, som omtalas i Domarebokens 6 kap. v. 37, 38, då *Gideon* bad att, som ett tecken till Guds bistånd, daggen skulle fukta det ulliga fårskinnet han för sådant ändamål utlade på marken, men ej gräset deromkring? Och det blef så. Underverket bestod deri, att fårskinnet, hvilket är en dålig värmeledare, under vanliga förhållanden hade förblifvit torrt, då deremot gräset upptagit fuktigheten. Och hvarföre skulle det ena underverket vara otroligare än det andra? Hvarföre skulle Den, som så underbart vist stiftat lagar för naturen, ej lika lätt kunna förändra dessa lagar, när det gäller att befrämja Hans höga afsigter?

Visst skulle jag kunna säga mer om dagdropparne, dessa glittrande juveler på sommarens smaragdgröna dräkt, som säkert fröjdade både dig, min unga läsarinna, och mig mången gång, och som skalderna så ofta infläta, såsom äkta perlor, i sina dikter. Jag skulle kunna visa dig, huru den lilla runda droppen halkar öfver ett kålblad, ett törnrosblad, utan att väta desamma, emedan kålbladet är betäckt med ett fint vaxartadt stoft och törnrosen med ett oljartadt ämne, men jag får ej säga mer. Jag har dock sagt nog, om jag väckt din tanke, om jag eggat din vettgirighet att söka utforska orsaken, der du ser verkningarne, om jag lärt dig att inför Gud är ingenting stort eller litet efter våra begrepp, och att ej blott den mäktiga Golfströmmen, utan ock den obetydliga "dagdroppen" äro kuggar i den stora verldsmekanismen.

S—a.

XII. — ÖN WIGHT.

(Sändebref till E. N—n. *).

Den leende skildring din penna oss gaf
 Af *Wight*, den förtjusande sköna,
 Som omfamnas kärligt af blånande haf,
 Och prunkar med lunderna gröna,
 Der rosor och fuchsier glöda i prakt
 Och lageru, som riddare, hos dem står vakt,
 Mitt sinne så underbart fångslat.

Och när jag drog ut på ett vikingatåg,
 Ett fredligt som Albion gällde,
 Till grönskande ön lekte ständigt min häg
 Och ditåt min kosa jag ställde.
 Raskt ångande draken mig förde framåt,
 Men stormig var färden på böljornas stråt.
 Och blek litet hvar blef om kinden.

Snart glömdes dock allt, när från däckets man såg
 Ön *Wight*, lik en tjusande hägring,
 Sig höja ur blågrön och skummande våg,
 I ungdomlig, grönskande fågring.
 Med talrika villor och ståtliga hus
Ryde *) mornar sig långsamt i morgonens ljus —
 Men se! Re'n i hamnen vi ankrat.

Dock fruktar jag dagen blir regnig och våt,
 Ty solen sitt anlete döljer —
 Det kan icke hjälpas, vi måste framåt,
 Om också den oturm oss följer,
 Att blott genom töcknets och dimmornas flor
 Få skåda den fågring bland kullarne bor,
 Om hvilken så ljufvligt vi drömde.

*) *Minnen från ön Wight af E. N—n*, 3:dje årgången, 1:sta häftet, sid. 61.

**) För 80 år sedan ett obetydligt fiskeläge, nu en vacker, välbyggd stad med nära 8,000 innevånare. I anseende till den starka ebb och flod, som här råder, lägger ångbåten till vid en brygga af $\frac{1}{8}$ svensk mils längd.

Till *Shanklin* *) går färden, men *Brading* **) förut
 På vägen vi måste passera,
 Vid åldriga kyrkan vi knappt en minut
 Få dröja, ty mera och mera
 De regndigra molnen sig sanla i sky
 Och solen tar afsked vid vindarnes gny,
 Men hafsmåsen skriar så sorgligt.

Vid *Sandown*-viken vi dröja en stund
 Att vågornas brottning betrakta,
 Med snöhvita slöjor på blåaktig grund
 De hoppa, än häftigt än sakta,
 En ringmur af klippor omsluter dess strand,
 Med snäckor beströdd är den perlhvita sand,
 Der badvagnar långsamt framrulla.

I gapande klyftan vi nu stiga ner,
 Deröfver ett löftak sig hvälfver,
 Och bäckens kaskad, som i fonden man ser,
 Ett silfverband liknande, skälfver
 Och glittrar, när solstrålen vänlig och klar,
 Ur molnet sig bryter och lekande far
 Tills yrande skummet den fångar.

Vid *Bonchurch* ***), der lummiga almarne stå
 Och spegla i dammen sin krona,
 Hvad rikdom af blommor, hvad färgprakt också
 Bland rosor, som ypperst der throna.
 Det mäktiga haf badar vänligt dess fot
 Och grönklädda kullen den skyddar emot
 De skarpa, de nordliga vindar.

*) *Shanklin Chine* är en djup bergsklyfta på öns östra kust vid *Sandown*-viken, af ett högst pittoreskt utseende. Det ser ut som om den höga bergåsen af jättehand här blifvit klufven i tvenne delar och härleder man derifrån ordet *chine*, hvilket ursprungligen lärer betyda ryggrad. Klyftan är på ena sidan nästan lodrät med föga spår af växtlighet, på den andra terrassformig, betäckt med lummiga träd och buskar.

**) En gammal göthisk kyrka, hvilken anses uppförd på samma ställe som öns första kyrka.

***) En badort, obeskrifligt täckt belägen vid foten af *St. Bonifacii Down* (en bergshöjd på öns sydöstra kust). Vegetationen är här särdeles yppig, och de många vackra villorna ligga bokstafligen inbäddade i massor af rosor.

Till *Ventnor* *) vi hinna och stranden; nyss låg,
 Terasser af klippor ses bilda,
 Som resa sig högt öfver brusande våg,
 Fantastiska, brutna och vilda;
 Men stundom de smyckas så rikt och så skönt
 Med mjukaste mattor af blommor och grönt,
 Och barn tumla om på desamma.

Se'n färdas vi framåt på skogbeväxt höjd
 I lindars, acaciers skugga;
 Men snart, så jag rädes, blir slut på vår fröjd,
 Ty känn, hur det börjar att dugga.
 Den fuktiga dimman förbytes till regn,
 Som tvingar oss in uti täckvagnens hägn
 Med utrop af: "huru förargligt!"

Vi *SteePhill, S:t Lawrence* **) så ila förbi,
 Blott stundom ut hufvudet sticka,
 Se kyrkan, halft dold af ett rikt draperi
 Af friskaste murgrön, och dricka
 Ur källan, ett minne från helgonets dar,
 Som qväller ur klippan så ymnig och klar,
 Af buskar och blommor omgifven.

Men ack, blott till hälften betrakta vi få
 Behagen, naturen här smycka,
 Ty störtregnet tvingar oss att skynda på
 Vår färd och vi glada oss tycka,
 När vagnen ses stanna vid herbergets port,
 Och genast vi söka den skyddande ort
 Till fristad mot regnet och blåsten.

Ty stormvindens ande kring rymden nu far
 Och piskar de blånande djupen
 Med kolsvarta, mäktiga vingarnes par

*) Äfven en vackert belägen och mycket besökt badort. Stranden höjer sig här och är dels brant med skrofliga klippväggar, dels bruten i fruktbara och bebyggda terasser.

**) Små byar på öns södra kust, belägna i en romantiskt skön nejd. *S:t Lawrence* är bekant såsom egande den minsta kyrka i England, 20 fot lång och 12 fot bred. Der finnes ock en öfverbyggd källa, omgifven af de rikaste murgrönsrankor.

Och hafvet det fradgas; "se slupen!"
 Den bräckliga slupen på vågornas topp,
 Än slungas mot hotande molnen den opp
 Och än i en afgrund försvinner.

Ja, nattsvart blir hafvet, blott här och blott der,
 Man skönjer en hvitskummig strimma;
 Då vindén nu molnslöjan sliter isär
 På himmelen stjernor ses glimma.
 Men hyddan, som står invid verldshafvets strand,
 Djerft skakas af stormandens kraftfulla hand,
 Och träden af ångest hör's sucka.

Dock åter gryr dagen och solen ser ned
 På jorden med vänliga blickar,
 Och nu, såsom förr, efter urgammal sed
 Ljus, glädje och lif hon oss skickar.
 Vi tacksamt dig prisa, du verldsmoder huld,
 Som thronar på skyar af renaste guld,
 Och gerna din stråle vi följa.

Till klyftan vid *Blackgang* *) vi skynda oss nu
 Och skåda med undran och häpnad,
 Hur klippan der tycks liksom remnad itu —
 Kanhända att Thor sjelf, beväpnad
 Med hammaren Mjolner, der öfvat sin kraft,
 Förvånande verkan det slaget visst haft —
 Nu gapar en afgrund der nere.

Nej se, hvilket djup! Hu, man hisna väl kan,
 Då blicken dess afstånd vill mäta!
 Ofantliga stenblock der ses om hvarann,
 Men fåfängt man söker uppleta
 Af planta, af blomma, af grässtrå ett spår,
 Mörk, skroflig och naken den bergsklyftan står,
 En ström brusar fram uti djupet.

*) *Blackgang chine* har en helt annan karakter än den vid *Shanklin*. I den djupa remnan med sina svarta, skrofliga klippväggar af ända till 500 fots höjd, synas ej några spår af vegetation. Mot hafvet vidgar sig klyftan betydligt. Den är belägen på södra kusten af ön.

En vackrare dag nu oss blifvit beskärd
 Och fram genom bördiga marker
 Af åkrar och ängar går åter vår färd,
 Bland herrgårdar, byar och parker,
 Till *Carisbrook castle* *) vi hinna till slut,
 En stund få väl hästarne här pusta ut,
 Till fots vi ruinen besöka.

Än thronar den ståtligt på kullarnes rund,
 Beherrskande bördiga slätten,
 Och tornen sig höja ur dunkelgrön lund —
 På vallgravvens sluttning Er sätten,
 Och medan nu blicken kring rymderna far
 Låt tanken få ila till hänsvunna dar
 Och minnet sitt album upplåta.

Carl Stuart — J kännen det namnet igen —
 Från konung till biltog förvandlad,
 Här sökte en tillflykt, — han kom såsom vän,
 Som fiende blef han behandlad.

I tornet, som rasat, han innestängd var,
 Der borta ett fönster dock än finnes kvar,
 Der, sägs det, han undkomma sökte.

Den sagan är sorglig, ty hvar och en vet
 Det hemska, det blodiga slutet —
 Hans dotter, den yngsta, som fånge ock gret

*) *Carisbrook*, numera blott en vacker by belägen ungefär i mel-
 lersta delen af ön, var fordom dess hufvudstad, under de oberoende
 Lorderna af *Wight*. I dess grannskap ligga de romantiskt vackra
 ruinerna af *Carisbrook castle*, ett fordom befestadt slott, hvaraf det
 äldsta tornet, än till en del bibehållet, anses vara byggdt af *Sach-*
sarne i 6:te seklet. De yttre murarne och fästningsporten äro ännu
 i temligen godt skick, och det hela, omgifvet af den rikaste grönska,
 företer en särdeles pittoresk anblick. Historisk märkvärdighet har slot-
 tet derigenom, att *Carl d. I:ste* tog sin tillflykt hit, när han flydde
 från *Hampton Court*. Han emottogs först af guvernören såsom gäst,
 men hölls sedan i sträng fångenskap, hvarur han förgäfves bemödade
 sig att undkomma. Efter hans afrättning sutto hans tvänne yngsta barn
 äfven fångna här och hans dotter, Prinsessan *Elisabeth*, utandades ef-
 ter något mer än halftannat års förlopp i detta fångelse sin sista suck.
 Hennes likkista anträffades 1793 i *Newports* kyrka. Brodren, *Her-*
tigen af Gloucester, återfick efter ytterligare tvänne år sin frihet.

I slottet, ty hvad som blir brutet
 Af fadren på barnen går ofta igen,
 Och fängelseporten ej öppnades den,
 Förr'n döden befriat furstinnan.

Men stunderna ila och vi stiga på
 Att äfven det inre beskåda,
 På murgrönsbegränsade tinnar vi gå —

"Tänk blott om *de* kunde förråda
 Allt hvad som derinom har timat och händt,
 Hvad människohjertan der lidit och känt,
 Mång' hemlighet skulle vi lära."

Tyst, svärma ej, dröm ej, men se dig omkring
 På landskapet, som sig utbreder,
 Här för dina blickar som grönskande ring
 Med kyrkor och landtgoods och städer.
 Se *Newport* *), en massa af obestämd färg,
 I fjerran en kedja af kullar och berg
 Och längst bort det blånande hafvet.

Hur herrligt! Men snart vi oss måste bege
 På väg, ty ej solen vill dröja.
 Vi *Newport* passera, men *Osborne* **) blott se
 På afstånd ur parken sig höja.
 Framåt nu det går, blott vid *Wooton* ***) en rast,
 En kort promenad för att skåda i hast
 Ruiner, som tiden än skonat.

*) *Newport*, öns nuvarande hufvudstad, är belägen i en vacker och fruktbar dal, vattnad af floden *Medina*, hvilken vidgar sig betydligt allt som den närmar sig hafvet. *Newport* är så väl den äldsta som största af öns städer och räknar mer än 8,000 innevånare. Kyrkan säges datera sig från 1172.

**) *Osborne House* är drottning *Victorias* sommarresidens och enskilda egendom.

***) En täck by vid floden *Wootons* löfprydda stränder. Ej långt derifrån ligga ruinerna af *Quarr Abbey*, fordom ett kloster, helgadt åt *Maria Magdalena* och tillhörande *Cisterciencer-orden*. Denna en gång ryktbara stiftelse grundlades i 12:te seklet af *Baldwin de Rivers* och hans son, hvilka båda äro begrafna inom dess murar. Endast obetydligt återstår nu deraf.

Sist uppnå vi *Ryde*, denna vänliga stad,
 Oss än några timmar stå åter,
 En vandring, i hafvet ett svalkande bad,
 Se'n söka vi hvilan. Snart låter
 En vallmokrönt genius oss skåda på nytt
 De tjusande nejder, de stunder, som flytt,
 I drömmarnes magiska skimmer.

Med saknad vi lemna den herrliga ön
 Att vidare dra våra färde.
 Den "perlan i hafvet", som glänsar så skön,
 Du lärde oss känna dess värde.
 Och därför min teckning, fast flygtig och svag,
 Mot din, jag dig egnar, ber vänligt den tag
 Som tacksamhetsgård af

—ra.

XIII. — SPRIDDA BILDER, UPPFÅNGADE I FLYGTEN

UNDER SOMMARFÄRDER I FREMMANDE LAND.

IV.

Pariser-Minnen.

Är du en amatör af kontraster, käre läsare? Älskar du att, såsom i de moderna dramerna, ömsom isas af fasa och smälta af förtjusning, le och gråta, njuta och rysa, så kan du aldrig få dessa känslor på ett lättare och behagligare sätt tillfredsställda än under en promenad i Paris. Lyckligtvis tillhöra de behagliga intrycken verkligheten och de fasansfulla minnet, men motsatserna äro därför icke mindre bjerta, och jag lofvar du kan få ditt lystmäte af dem under blott en enda dag. Du börjar t. ex. dagen med ett besök i *Louvren* och inträder der genom samma port som, för några sekler tillbaka, de till "blodsbrölloppet" inbjudna gästerna. Du genomvandrar långsamt de sköna konstsalarne; du beundrar en *Venus di Milo*, en *Diana*, och andra antikens mästerverk; du jemför de gamla Italienska och Spanska konstnärernas storartade skildringar med de Fransyska målarnes

stora tafflor; du känner dig lyftad halfvägs till himlen med *Murillos* Madonna, eller slungad till afgrundens brädd af *Raphaels* S:t Michaël; du tycker dig deltaga i de holländska mästartarnes hemtrefliga scener, eller vara inbjuden af *Paolo Veronese* till ståtliga fester; du vandrar vid *Claude Lorraines* hand genom de herrligaste solbelysta ängder, klättrar med *Salvator Rosa* bland hans hemlands klippor, svalkar dig i grotorna vid dess fot och badar din kind i skummet från dess dånande *cascatellos*, och slutligen stannar du kanske skrattande framför *Murillos* tiggargosse, dröjande för att se om hans ifriga jagt skall belönas med ett hoppande byte — och under allt detta har du måhända gått igenom samma rum der *Catharina af Medicis* uppgjorde listan på sina brölloppsgäster, stannat på samma plats, der hon gaf befallning om blodbadets början, hvilat i fönstret, hvarifrån konungen sköt på sina undersåter, eller beundrat de arkitektoniska prydnaderna kring den port, hvarigenom *Guise* begaf sig ut att mörda den gamle *Coligny*.

Vi antaga att till förmiddagens uppgift äfven hör att bese *l'Hôtel de Ville*. Du tar då vägen utmed de glänsande palatserna vid *Rue Rivoli* och passerar den fordna *Grèveplatsen*, under det du tycker dig ledsagad af vålnaderna af alla oskyldigt afriättade, som der gjutit sitt blod för en god sak eller en gunstlings nyck. Du inträder omedelbart derpå i det praktfulla hotellet och genomvandrar dess lysande salar, i det du emellanåt stannar för att se ut genom något fönster — kanske detsamma, der *Ludvig XVI* lugnade folket med åsynen af den trefärgade kokarden; eller det, hvarifrån *Robespierre* någon tid derefter harangerade samma folk; eller ock kanske detta, hvarest medborgarkonungen i folkets åsyn omfamnades af *Lafayette* — detsamma måhända, hvarifrån *Louis Blanc*, 18 år senare, utropade republiken.

Räcker tiden till, gör du möjligtvis äfven ett besök i *Palais de Justice*, der din guide säkerligen ej försummar att i den ståtliga pelarsalen, *la salle des pas perdus*, visa dig monumentet öfver *Ludvig XVI:s* vältalige försvarare, den sedermera halshuggne *Malesherbes*. Derpå för man dig troligen upp i *la sainte Chapelle*, detta lilla mästerverk af Götisk byggnadskonst, hvars vackert skulpterade, spetsbågiga hvalf, tjusa ögat med de mest harmoniska proportioner, under det fönstrens praktfulla glasmålningar halft blända

dig med sin glans, så att du knappast förmår urskilja något föremål, då man straxt derpå inför dig i *Marie Antoinettes* halfskumma fängelse.

Men kanske börjar du finna dig alltför angripen af de effektscener, du ofrivilligt frammanat för din retliga inbillning och beger dig helt skyndsamt bort till *Palais Royal*, för att hos någon restaurant (i *Rez-de-chausséen* eller entresolen, allt efter råd och lägenhet) vid en finare middag och en butelj godt vin lugna dina upprörda känslor och ostörd njuta af *Pariserlivets* behag. Möjligen spöka ännu i ditt hufvud några gamla historier om palatsets grundläggare, *Cardinal Richelieu*, och om dess senare egare *Anna af Österrike*, *Hertigen Regenten*, m. fl., men, är du ej desto mera kräsmagad, så verka de föga eller intet på din aptit. Visserligen föresvärfva dig namnen *Egalité*, *Camille Desmoulins*, m. fl. såsom stående i något slags gemenskap med *Palais Royal*, men de blodiga erinringar de uppkalla, nedsköljas lätt med några glas godt *Bordeaux*, och för att bibehålla ditt sinneslugn framkallar du för ditt minne de oförargliga namnen och ännu oförargligare figurerna af en *Jérôme Bonaparte* och en *Prins Napoléon*. Men du har snart slutat din middag, och musiken och den glittrande fontänen locka dig ned i trädgården, der du dricker en kopp kaffe eller läppjar på en likör, under det du halft drömmande ser dig omkring och vaknar kanske först rätt till besinning af hvar du är, när några svenska tonfall ljuda i ditt öra och du hör oss — mig och mina reskanrater — vid ett kaffebord i din närhet, hålla lektyr för hvarandra ur programmet till en *Grande Fête extraordinaire au Châlet des Isles*, som annonseras till aftonen. Festen bjuder på alla möjliga grannlåter: illumination, spektakel, musik, fyrverkeri och framför allt gratisnöjet att få beskåda några asiatiska eller afrikanska ambassadörer, några *Nubier* eller *Siamesare* eller andra sådana märkvärdigheter, som Paris vanligen alltid har att tillgå. Vi fundera en smula på saken och fatta derefter det visa beslutet att begagna tillfället att se en af Parisarnes sommarfester och på samma gång göra en utflygt i *Boulogner-skogen*, der vi ännu ej varit. Sagdt och gjordt! Vi stoppa programmet i fickan, betala garçonen, skynda genom några af de granna gallerierna ut på *Place du Palais Royal*, vinka åt en kusk, och äro inom några minuter beqvämt placerade i en af de små hyggliga öppna kupéer, som finnas till hands på

stadens alla större gator och torg. Skada att vagnen är liten och att vi således ej kunna erbjuda dig en plats, gode läsare; dock, är du "lätt på foten", kan du svinga dig upp på fotsteget bredvid mig, — eller, se här, kasta dig upp i soffletten bakom oss och göm dig under schalarne, som de försigtiga svenskarna medtagit för aftonkylan; det märker ingen, icke en gång kusken, ehuru han ser sig om med en qvick blick i sitt bruna öga, i det han ger hästen en klatsch och kör åstad med ett muntert "*en avant!*"

Och raskt *en avant* går det också nedåt den praktfulla Rivoli-gatan och förbi Tuillerierna, tills vi komma på den öppna platsen der nedanför, då kuskens och hästarnes ifver hejdas af vår reskamrat och vi stanna för att njuta af den ståtliga anblick, som härifrån erbjudes åt alla sidor. Titta fram ur din gömma, käre läsare, och se dig om. Der bakom dig har du Tuilleriträdgården med sitt höga genombrutna staket, sina skuggrika alléer, terassen med fontänerna der bortom och slottet med sin klumpiga, bizarra byggnadsstil i fonden. Aftonsolen bryter sina gullgula strålar mot fönstrens glas, glittrar på fontänernas blanka vattenyta, leker mellan de höga trädens dunkla kronor och dansar på de förgyllda spetsarne af staketets fina gallerverk. Allt ser så gladt, så fredligt och intagande ut. Men i ett nu förvandlas scenen. Du tycker dig höra en osylig folkmassa hotande sorla omkring dig, skott lossas, stenar slungas, och du ser en man fly från slottet utåt gatan, såsom jagad af vinden. Det är folkets konung, och tumultet saktas ett ögonblick, men stegras åter, trädgårdsportarne sprängas, massorna rusa framåt under vilda mordskri, slottet stormas, och du förnimmer ingenting annat än stridslarm, gevärssalfvor och dödskrän, blandade med de vilda tonerna af den franska frihetssången, tills slutligen folkraseriet tycks ha uttömt sig sjelf, skymningens dunkel insveper trakten och du ser ingen varelse, mer än de 800 dödsjutna Schweitzarne liggande, likt det afmejade kornet, i tätt slutna led utanför konungens borg. — Men i detsamma bryter solen fram genom molnet, som skymt den, dess strålar leka åter mellan trädens dunkla kronor, glittra på vattnet och dansa på staketets gyllene spetsar; du ler åt dig sjelf, som kunnat så förblanda minne och verklighet, och gläder dig åt den närvarande scenens imponerande skönhet, i det du börjar granska alla dess detaljer. Men göra hvad du vill, så förvandlas den åter till en

rörlig skådebana, der under vexlande dekorationer förste Kon-
suln och l'Empereur Napoléon uppföra sina granna epos, Lud-
vig XVIII och Carl X sina svaga intrigstycken och Ludvig
Philip sin misslyckade "borgerliga drame", tills du åter hör
stridsbuller närma sig, jorden darrar under dina fötter, och
luften genljuder på nytt af mordskrän, blandade med de trot-
siga ropen *Liberté, Fraternité, Egalité*. Aterigen ser du
en konung, böjd af år och bekymmer, fly från slottet, åtföljd
af maka och barn, skynda nedför terrassen, genom trädgården,
utåt torget, kasta sig i en vagn och ila bort åt S:t Cloud,
såsom jagad af vinden. Du ser derpå folkmassorna häfvas
till en tid, likt ett stormupprördt haf, kastande sig än hit
och än dit, tills de slutligen höja till skyarne en liten man
med ett stort namn, och villigt spänna sig i det gyllene oket
för hans triumfvagn under det den trotsiga lösen "*Liberté,
Fraternité, Egalité!*" utbytes mot ett yrande "*vive l'Em-
pereur!*" Men snart afstanna äfven dessa glädjeljud, en
dödstylnad inträder, folket synes försjunket i dvala, det
smyger sig tigande hem till sina mörka nästen eller uppsöker
tyst kuotande de undangömda verkstäderna för handelns eller
tankens arkete, medan en och annan, som höjt sin stämma
till ett knappt hörbart *Liberté* . . . tystas af en munkaffe af
gyllene löften, eller omärkligt undanföres och försvinner från
skådeplatsen. Du gripes af en sällsam känsla under inflytan-
det af denna onaturliga tystnad, denna andeliga stiltje, såsom
befunne du dig i en kolossal tvångsanstalt. Du tänker, "det
är en dröm!" men ser dig omkring och märker, att du befin-
ner dig midt inne i den nyktra verkligheten, med Tuillerierna
och det nya kejsardömet till *point de vue*. Se der de kejs-
liga vakterna, den kejsrerliga trädgården, de kejsrerliga gallren
och derutanför — den kejsrerliga polisen. Och se! der borta
komma ju de kejsrerliga vagnarne som vore de beställda och
— hvad tycks! — kejsaren sjelf, ilande blixtnabbt framåt öf-
ver torget och Champs Elysées bort åt S:t Cloud, såsom jagad
af vinden, också han!

Men vår kusk blir otålig, och vi måste skynda. Kasta
en hastig blick utåt den glittrande Seinen, beundra palatsen,
som smycka dess stränder och de sköna, luftiga broar; hvilka
förener dessa, och glöm — om du kan — hur ofta flodens
klara vatten färgats af blod. Låt ditt öga halka förbi den
tant soit peu tempelartade byggnaden på venstra stranden,

midt för *Pont de la Concorde*, men bry dig ej om att efterfråga dess namn, ty det vexlar lika ofta som den fransyska samhällsformen; var det *Assemblée Nationale* i går, är det *Corps Législatif* i dag och kan vara något tredje i morgon. Låt blicken i stället flyga öfver till motsatta sidan och beundra den herrliga Magdalena-kyrkan, en gång af Ludvig XVI:s efterträdare på thronen ämnad till *le temple de la gloire française*, af en senare regent anslagen till ett slags botgöringstempel för fransmännen, der de skulle kunna försona den mördade konungens och hans drottningens minne, men slutligen egnad åt den hel. Magdalenas förherrligande. Och, i sanning, ett skönare tempel kan intet helgon begära.

"*Eh bien M'ssieurs et M'dames!*" ropar kusken, och vi kasta en hastig och förtjust blick på de glittrande vattenkonsterna på ömse sidor om oss och se med vördnad upp mot den skyhöga obeliskens, vid hvars fot vi stannat och hvars gåtolika inskrifter vi uppmärksamt betrakta, utan att dock förmå hindra vår nyckfulla fantasi att förflytta det urgamla monumentet tillbaka till konung Rameses stad och här — på *place de la Concorde*, såsom torget med skärande ironi blifvit kalladt — i dess ställe uppresa ett folkhämnens och vavettets förfärliga verktyg, under hvars väldiga bila tusentals hufvuden falla och strömmar af blod flyta. — — — Men bort från dessa skräckbilder! — *en avant! en avant!* — och glada att för denna gången lemna bakom oss den praktfullaste, men på samma gång mest nedsölade plats, någon hufvudstad kan uppvisa, rulla vi raskt framåt mellan kopparhästarnes, utåt *Avenue des Champs Elysées*, med *l'Arc de l'étoile* i fonden, genom hvars ståtliga hvalf vi inom kort inträda i *le Bois de Boulogne*. Gerna skulle vi här velat hejda farten och sett oss en smula omkring; men det är redan sent, och vi hinna ej ens göra *le tour des lacs* för att taga de nya anläggningarne riktigt i betraktande och beundra den Napoleonska konsten att ge ett naturligt utseende åt de mest artificiella systemer — att göra äng till sjö och fastland till ö — lika lätt som man gör svart till vitt, eller att, med andra ord, pudra folk på ett angenämt sätt. Och angenämt är det onekligen. Se bara på dessa klara, skenbart så djupa vatten, inbäddade mellan höga, lummiga stränder och slutande i sin famn tvenne de täckaste öar — se de ej ut som om de funnits der, lika behagliga, minst se'n fader Noachs tid? —

och dock kunna de, på en vink af l'Empereur försvinna lika hastigt — eller ännu hastigare, än de på hans vink uppstått. Men allt det der angår icke oss, menar du — och du har rätt. Sjön ligger ännu orubbad qvar i sin konstgjorda bädd och mellan öarnas dunkla löfpartier framskymta små Schweitzer-hyddor, kiosker och andra luftiga byggnader, derifrån en liflig musik klingar och lockar skaror af lustvandrare ned till sjöstranden, hvarifrån de på stora granna båtar föras öfver. Det har börjat skymma, och man tänder redan de brokiga lamporna till illuminationen. — Låtom oss lemna vagnen och skynda med de öfriga ned till stranden. Se så! — ett djerft hopp, och du är med ombord, min läsare! Och nu glida vi långsamt fram på det klara vattnet och se hur låga efter låga tändes, bildande brokiga ljusdraperier kring stränderna eller plötsligt utsprickande likt stora blommor på träden eller bland de lefvande blommorna på marken. Båten lägger till, vi hoppa i land och skynda framåt, bländade af ljus och färgprakt och halft bedöfvade af musiken. Vi göra en rund kring de båda med nätta broar förenade öarna, mötande talrika grupper af promenerande, hvilka prata och skratta med den liflighet, som är oskiljaktig från fransmannens lynne, han må nu befinna sig vid brädden af en afgrund eller vid stranden af en artificiell sjö. Ännu tändas hundratals brokiga lampor kring boskéer och blomstergrupper, glittrande likt eldflugor och lyktgubbar bland löf och gräs; kring alla kolonner och listverk på byggnaderna vira sig skimrande ljusband, och här och der nedhånga hela klasar af brokiga ljusblommor. — Under tiden har orkestern anslagit en ny och sprittande liflig melodi, det muntra sorlet bland hopen stegas, och man är färdig att tro sig förflyttad till en af de förtrollade lustgårdar, hvarom sagorna berätta. Men se hvilken utomordentligt grann gondol, som lägger ut från stranden — och hör hvad fanfarer och hurrarop! — "*Pardon, Monsieur! qu'est-ce qui se passe là bas? Ah! Je comprends!*" — det är Japanesarne eller Siamesarne (hvad de nu äro för landsmän), som anländt. Det är signalen till spektaklets början — kom, låt oss skynda att skaffa oss biljetter innan det blir för sent.

Eh bien! nous voilà enfin efter mycket bråk placerade ej långt från ambassadörerna, ungefär midt på en amfiteater i fria luften, upplyst af otaliga lamppguirlander samt af ett slags lustre, som hänger "som på ett hår" rätt öfver våra

hufvuden. Ambassadörerna ordna sina guldbroderade kjortlar och jäska på det mest fashionabla europeiska sätt i afvaktan på hvad komma skall. Snart är amfitheatern fullsatt, musiken tystnar, ridåen går upp. En ung herre i svart frack och glacéhandskar framträder och bugar sig djupt, i det han tillkännager, att han, *un jeune poëte de quelque réputation*, fått i uppdrag att föreslå publiken att uppge ett visst antal rimslut, till hvilka han förbundit sig att skriva ett poëm till ambassadörernas ära, hvilket han efter spektaklets slut skall hafva äran uppläsa för resp. publikum. Skalden slår sig derpå ned vid ett bord, "fattar pennan", och nu börjar en ordentlig stürtskur af rimslut. *Napoléon!* ropar med pathos en loyal stämman nära theatern. *Sans façon!* svarar en tjufpojke nära oss. *Gloire, boire, Empereur, Ambassadeur, Anglais, niais* (skratt och handklappningar), *l'avenir, va venir, Eh bien? — rien! Angleterre, pomme de terre* etc. etc. Den arme poeten skulle knappt hunnit nedskrifva dem alla, om ej täta uppehåll inträffat, då något väl hittadt *bon mot*, eller någon qvick *calembourg* lockat åhörarne till skratt eller bifallsrop. Under skämt och löje fortfar leken, och till och med ett och annat utfall på politikens område passerar oämärkt, såsom mycket annat, — för rimmets skull. Då *le jeune poëte* tackat publiken och dragit sig tillbaka med en skatt af rim, som bör kunna räcka att föda hans sånggudinnorna till döddagar, börjar en scenisk föreställning, ett *non plus ultra* af disgraciös dans och disharmonisk sång, som snart jagar oss bort från theatern, hvarefter vi svärma omkring ännu en stund bland de illuminerade trädgrupperna och boskéerna, tills vi slutligen armbåga oss fram genom trängseln till landningsstället. — Såsom genom ett underverk har jag blifvit nedknuffad i båten samtidigt med mina reskamrater, och helt häpnad ännu af trängseln och fruktan att bli åtskiljda ha vi knappt hunnit falla ned på en bänk, förr än vi med beundrande utrop börja se oss omkring. Och, i sanning, den är förtrollande, denna lilla taffa! De båda öarna, förvandlade till ett slags skimrande féslott, spegla i vattnet sina otaliga eldpelare, sina granna ljusdraperier och sina blomknippen af brokiga lågor. På motsatta sidan strålar månen i mild glans från den dunkla natthimlen och belyser den sluttande sjöstranden, som är bokstafligen öfverhöljad af festklädda menniskor, hvilka dels liggande och sittande i gröngräset, dels stående

i tätt sammanpackade massor, dels hängande i träd och buskar, gratis beskåda *la fête extraordinaire*.

Men så förtrollande vacker scenen föreföll på afstånd, så föga behaglig blir den, då vi lägga till och stiga i land, för att genom den tätt slutna hopen arbeta oss uppför den temligen branta och slippriga stranden. Halft skrattande, halft förtviflade se vi uppåt, hållande oss tätt intill hvarandra af fruktan att bli skiljda, och göra så några fåfänga försök att komma framåt, i det vi beklaga oss öfver de, som det tyckes, öofvervinnerliga svårigheterna. "Får jag lof att hjälpa!" ljunder då på ren svenska en röst högt uppöfver oss — en hand sträckes emot oss — se så! Ändtligen ha vi kommit ur den värsta trängseln; men i detsamma är äfven vår vänlige hjälpare försvunnen — och — hvad ser jag! — äfven våra reskamrater! Hur skall det gå? tyst! skymtar ej der en grå rock? Jo visst! men sådana finnas här legio. Än den hvita hatten derborta? — ack! den aflägsnar sig i detsamma; men se! der vinkar man oss — hitåt! hitåt! ah! ändtelingen.

"Låt oss aldrig, aldrig skiljas mer!"

I återseendets glädje har jag äfven förlorat dig ur sigte, gode läsare, och, trött på hela herrligheten, lemnar jag *les feux d'artifices* i sitt värde och skyndar med mina reskamrater hem från "*la fête extraordinaire au chalet des Isles*", hvars minne kanske förflugit med första granna luftbägare, som fräste bakom oss, om det ej här blifvit "*fångadt i flygten*" af

Esselde.

NYTT PÅ VÅR BOKHYLLA.

1. *Om Skolträdgårdar*, af *Olof Eneroth*. (Norrköping 1862.) Redan i 1842 års Folkskolestadga uttalade styrelsen en önskan, att barnen vid skolorna äfven måtte kunna erhålla någon undervisning i trädgårdsskötsel. Att denna önskan under en tid af 20 år endast i högst få trakter af vårt land blifvit efterkommen, är blott ett nytt bevis på Svenskens tröghet i att inse och främja sin egen fördel, då den ej ögonblickligen erbjuder honom "skogar af guld" (sina vanliga skogar, dem aktar han ganska ringa, som vi veta). Med så mycket mera

glädje helsar man de senare årens rörelser ibland folkskolans beskyddare och lärare — rörelser, hvilka antyda att *trögheten* (en "*allmän egenskap*" lika oskiljaktig från vissa folklynnen, som fysikern lär oss att den är från alla skapade synliga ting) ändtligen blifvit öfvervunnen och att man börjat tänka, tala och handla i en upplystare, mera frisinnad och folkelig riktning, rörande den uppfostran och undervisning det svenska folket har rätt att fordra. Äfven pressen har öfvergått till de nyare åsigterna och blifvit en deras villiga organ, såsom man kunnat se, icke blott af flere tänkvärda uppsatser i de större tidningarna, t. ex. en af signaturen *M.* i *Nya Dagl. Allehanda* denna sommar och en af *O. E.* i *Aftonbladet*, men äfven af flere smärre periodiska skrifter, deribland åtskilliga utgifna för och af *lärare* så väl inom folkskolan som högre läroverk, och isynnerhet af den i Norrköping utgifna särdeles förtjenstfulla illustrerade veckotidningen *Svenska Arbetaren*. — Det är ett af de sällsynta alstern af den svenska pressen, som ega lika mycket värde för herrefolket som för arbetsfolket, och som därför borde egas af hvarje husbonde eller husmor, och vara tillgänglig för deras husfolk och underhafvande så väl som för dem sjelfva och deras familj. Åsigheter sådana som *Svenska Arbetaren* uttalat genom signaturen *S.* i fråga om folkuppfostran i allmänhet och af *O. E.* i vissa detaljer deraf, samt i uppsatserna *Våra fornminnen*, *Vår fria yttranderätt*, *Arbetarens söndagsnöjen*, *Theatern såsom bildningsmedel för folket*, m. m. utgöra den bästa måttstock på tidningens värde, och den klaraste hänvisning till det mål, hvartill den syftar. Ehuru tidningen redan gjort sig så allmänt och fördelaktigt känd, att det af många kanske anses öfverflödigt att rekommendera den, ha vi ej kunnat underlåta att här i förbigående anbefalla den till våra läsares och icke minst till våra *läsarinnors* uppmärksamhet, det senare i den, som vi tro, rättmätiga förhoppningen, att *Svenska Arbetaren* äfven kommer att föra den hittills förbisedda *Svenska Arbetarskans* talan, i lika upplyst och frisinnad anda, lika värdigt språk som han hittills fört sin egen.

Det är en liten ströskrift *Om Skolträdgårdar*, aftryckt ur *Svenska Arbetaren*, som gifvit oss anledning att nämna tidningen, och det är nu hög tid att vi återgå till vår anmälan af detta lilla häfte. Författaren, H:r *Olof Eneroth*, börjar med en hastig öfverblick af de nyare åsigterna, rörande folk-

uppföstran i allmänhet och inleder dermed sin framställning, om vigten af skolträdgårdars anläggande, såsom på samma gång ett medel för skolbarnens fysiska uppföstran och för grundläggande af kärlek till vår fosterjord och dess rätta vård och brukande, såsom vår viktigaste näringskälla och dermed äfven en af de första grunderna för vårt oberoende och sjelfbestånd. Han ger derpå en klar framställning af de särskilda förhållanden på vår landsbygd, som göra skolträdgårdar behöfliga och nödvändiga, upptager och vederlägger de allmänna invändningarne mot möjligheten af sådana företag, meddelar ett par ganska upplysande redogörelser för tvänne, redan i flere år existerande skolträdgårdar, samt bifogar tvänne planritningar öfver ett par nyanlagda sådana, en i *Åtvids* församling i Östergötland, en i *Mörkö* församling i Södermanland, och avslutar derpå den korta, men af hvarje skolvän säkert högt värderade skriften med följande ord:

"Hafva vi ej alltför mycket misstagit oss vid tydningen af tidens tecken, så är *folkskoleundervisningens ordnande och bedrifvande så, att ej blott mekanisk skicklighet i utanläxors upprepande m. m. der förvärfvas, utan äfven sjelfva den medborgerliga uppföstran i vissa fall der grundlägges, svaret på många af de frågor, som sysselsätta samtiden med afseende på dess kanske viktigaste uppgift — folkundervisningen. Undervisningen i trädgårdsskötsel är visserligen blott en, och på sätt och vis en ringa sida af detta svar; men för vår del finna vi ingen praktisk verksamhet för barnen vid skolan, som är lättare tillgänglig, mera naturlig och i många hänseenden mera välsignelsebringande än den.*"

2. *Om insamling, förvaring, inpackning, forsling och torkning af frukt, af Olof Eneroth* (aftryckt ur tidskriften *Läsning för Folket*, Sthlm 1861). Man finner här en anvisning, icke blott, såsom titelbladet utvisar, för fruktodlare och frukthandlare utan äfven för husmödrar, rörande bästa sättet att vårda och förvara en af vår fosterjords produkter, som vi blott alltför ofta vårdslösa och förakta, för att i stället bortkasta stora summor på inköp af dylika varor från utlandet, mången gång af sämre kvalitet, men bättre skötta, och derigenom, ehuru transporterade långa vägar till lands och sjöss, i

stånd att bättre och längre förvaras, än dem vi hemta ur trädgårdarne kring våra bostäder. Den lilla boken innehåller många goda råd och lärdomar och rekommenderar sig sjelf till alla både egare och ätare af svensk frukt.

3. *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika*, af *Gustaf Unonius*. Senare delens förra afdelning. (Upsala 1861). Den andra afdelningen af dessa underhållande "*Minnen*", hvars första del vi hade nöjet anmäla för våra läsare i 2:dra häftet af Tidskriftens föregående årgång, innehåller rätt mycket af intresse, rörande så väl förf. och hans familj enskildt, som nybyggerlifvet i allmänhet, och de egenomliga sociala förhållanden, hvarmed den Amerikanske nybyggaren kommer i beröring. Hvad man läser med minsta nöje, hvad som åtminstone på oss gjort ett obehagligt, snart sagdt sorgligt, intryck, är målningen af det nya Skandinavien, som bildat sig vid *Tallsjön*, och hvars samlif och umgängeston, enligt författarens beskrifning, röjde all den kälkborgerliga småaktigheten af ett svenskt "*Skråköping*". Att detta olycksaliga småsinne måtte varit i en bedröflig grad förherrskande inom det svenska nybyggaresamfundet, ådagalägger författaren tydligare, än han måhända sjelf anar, då till och med hans egna "*Minnen*" förråda ett och annat spår deraf, särdeles vid skildringen af några utvandrande landsmäns olycksöden.

Äfven vid några andra tillfällen frambyter detta, såsom vid anmärkningen pag. 88, rörande en berömd svensk resenär, hvilken, af okunnighet om tillvaron af det nyanlagda prestseminariet vid *Nashotah*, underlåtit att besöka detsamma "på sin väg från *Tallsjön* till *Watertown*". Anmärkningen (till tonen ovärdig både ämnet och författaren) synes så mycket mera obefogad, som läsaren ganska väl erinrar sig det i förra delen omtalade besöket af den nämnda resenären i författarens nybygge vid *Tallsjön* och således helt naturligt frågar sig hvem som varit närmare att ge upplysning om den nyanlagda christna läroanstalten, hvilken "*uppväxt lik en blomma i ödemarken, låg i hennes väg*", än författaren sjelf.

Se der lyten, som, i vårt tycke, misspyda en bok, hvilken i öfrigt utmärker sig för god hållning, ren stil, ett sakrikt och underhållande framställningssätt. De tvenne kap., som upptagas af redogörelsen för de bevekelsegrunder, hvilka för-

mådde förf. att, då han beslutat egna sig åt det presterliga kallet, förena sig med den protestantiskt biskopliga kyrkan i Amerika i stället för den Lutherska derstädes, samt af dessa båda kyrkors inbördes ställning, läsas säkerligen med nöje af författarens många personliga vänner, ehuru de måhända förefalla mängden af läsare något långtrådiga. De följande 4—6 kap., innehållande beskrifningen på Seminariet vid *Nashotah*, på dess värdige föreståndare och på författarens studietid der, samt en framställning af det offentliga undervisningsväsendet i Amerika med dess brister och förtjenster, äro deremot för hvarje läsare fulla af lefvande intresse och synas oss utgöra kärnan af boken. En mängd anekdoter och lifligt berättade tilldragelser, karakteriserande för de personer och förhållanden, med hvilka förf:s nya lefnadsyrke satte honom i beröring, bereda läsaren en pikant omvexling, och några goda stålstick samt ett par träsnitt förhöja ytterligare värdet af denna del, hvars fortsättning man med nöje emotser.

4. *Coppet et Weimar* (Paris 1862). Under denna titel utkom nyligen i Paris *Madame de Staëls* hittills aldrig offentliggjorda brevexling med *Storhertiginnan Louise*. Utgifvarinnan, *Madame Lenormant*, har beledsagat arbetet med en talangfull skildring af fransyska sällskapslifvet och "Parisersalongerna". — För en framtida biograf (eget nog har *Madame de Staël* ännu icke erhållit någon sådan) kommer denna brevsamling att bli af stort värde, och för hvarje beundrare af *Corinnes* författarinna måste dessa bref (af hvilka vi framdeles torde kunna meddela våra läsare några utdrag) ega ett högt intresse.

5. *Halb Mäkr, halb Mehr*. *Jacob Corvinus* (Berlin), en samling historier, berättade i en enkel egendomlig stil, som påminner om Charles Dickens' Julberättelser, rekommenderas såsom en underhållande och bildande läsning för unga och gamla.

6. *Philantropy, the Genius of Christianity*, by *Dr. Horsford* (London 1862) är ett slags biografiskt arbete, tillagnadt den berömda statsmannen och människovännen *Lord Brougham*, och innehåller skildringar af åtskilliga filantroper,

Howards och *Wilberforce's* efterföljare, kvinnor så väl som män, hvilka utmärkt sig genom uppoffrande kärlek till sina medmenniskor, m. m.

7. *Victoria Regia*, en samling originalstycken i bunden och obunden form, är namnet på en volym, som förlidet år utgått från Miss *Emily Faithfulls & Co's* officin, den s. k. *Victoria Press* i *London*, och hvaraf en ny upplaga nu beredes. Den är utgifven af Miss *Adelaide Procter*, och man återfinner bland de författare, som lemnat bidrag dertill, åtskilliga bland den moderna engelska litteraturens notabiliteter, såsom *Thackeray*, *Tennyson* (*Poet laureate*), *Trollope*, *Owen Meredith*, *Earl of Carlisle*, *Julia Kavanagh*, *Lady Fullerton*, *Miss Mulock*, *Miss Martineau*, *M:rs Howitt* *), o. s. v. Dedikationen till Drottning *Victoria* är af Miss *Bessie Rainer Parkes*. Egentliga meningen med denna volym är att gifva ett prof på kvinnors skicklighet i boktryckeri och i följd deraf visa deras användbarhet i detta yrke. Och ett obestriddigt bevis derpå företer ock ifrågavarande arbete, som i typografiskt hänseende ej lemnar något öfrigt att önska. Det är tryckt på s. k. *vellum-paper*, hvilket imiterar pergament, och de vackra initialbokstäfverna så väl som de öfriga sinnrika och smakfulla prydnaderna i xylografiskt hänseende, hvilka illustrera boken, äro äfven af kvinnohand, både hvad handteckning och gravyr beträffar. I företalet gifver Miss *Faithfull* en kort historik öfver sitt tryckeri och dess uppkomst, samt en försäkran, att hon, all möda och alla svårigheter oaktadt, ämnar framhärda i sitt företag, hvaraf hon hoppas de bästa resultat. Det hela framter onekligen ett ganska vackert bevis på kvinlig energi och konstfärdighet, och vi kunna ej undertrycka den önskan att äfven kvinliga händer förfärdigat det prydliga och dyrbara bandet, då vi länge varit af den åsigt, att bokbinderi är ett af de för kvinnan häst passande yrken.

Vi torde en annan gång återkomma till bokens *inre värde* och meddela våra läsare något af dess rika och omvexlande innehåll. Om man ock i en samling sådan som denna, ej

*) Det är samma *M:rs Mary Howitt*, sjelf en omtyckt och talangfull författarinna, som vi ha att tacka för att vår egen yppersta författarinna, *Fredrika Bremers*, arbeten äro kända och värderade öfverallt der engelska språket är rådande.

kan vänta sig några egentliga mästestycken, något fulländadt helt, ha vi likväl funnit mycket af intresse, mången täck poetisk utgjutelse, mången med lekande penna tecknad skizz, och det har utom all fråga sitt värde att på ett ställe ega förenade *stilprof* af flera bland vårt tidehvarfs yppersta författare.

8. *Goblin Market and other Poems, by Christina Rossetti*, (London 1862). En recensent i *English Womans Journal* yttrar om detta verk bland annat följande:

"Om vi vågade börja vår anmälan af denna lilla volym med en pik åt våra läsare, skulle vi vilja säga: "*Dessa poemer skola aldrig bli populära: — der till äro de för goda.*" Derpå följer emellertid en särdeles lockande beskrifning på den egendomliga, naiva gammaldags andan och formen af dessa poemer, jemte ett par utdrag deraf, af hvilka vi meddela följande, för dem af våra läsare, som dela vår förkärlek för den engelska poesien:

Up-Hill.

Does the road wind up-hill all the way?

Yes, to the very end.

Will the day's journey take the whole long day?

From morn to night, my friend.

But is there for the night a resting place?

A roof for when the slow dark hours begin.

May not the darkness hide it from my face?

You cannot miss that inn.

Shall I meet other wayfarers at night?

Those who have gone before.

Then must I knock, or call when just in sight?

They will not keep you standing at that door.

Shall I find comfort, travelsore and weak?

Of labour you shall find the sum.

Will there be beds for me and all who seek?

Yea, beds for all who come.

Reader.

VÅR PORTFÖLJ.

Med glädje ha vi förnummit att början blifvit gjord till öppnande af ett nytt och särdeles passande arbetsfält för den svenska

qvinnan, i det att en skolträdgård, der undervisning skall lemnas endast åt flickor, blifvit anlagd vid *Åtvidabergs* kopparverk i Östergötland. Vi hoppas att det goda exemplet skall leda till efterföljd äfven i andra trakter, samt att resultaten, efter några år, skall visa billigheten och nödvändigheten af att gifva tillträde äfven åt qvinliga elever till Svenska trädgårdsföreningens läroanstalt.

Plan till anläggande af en slöjd- och arbetsskola för flickor lärer äfven af *Åtvidabergs* egare vara uppgjord och torde under årets lopp komma till utförande. Redan i ett af dess första häften *) har *Tidskrift för Hemmet* förordat dylika skolors anläggande på landsbygden, och det är därför så mycket mera glädjande att se denna idé verkliggjord. Helst i bruks- och fabriksdistrikter, der qvinnans krafter icke, såsom i andra nejder, tages i anspråk för åkerbruks- och ladugårdssysslor, böra sådana skolor blifva af oberäknelig nytta.

Fransyska akademiens vanliga årshögtid med prisutdelning firades d. 3 Aug., och man gjorde den anmärkningen att nästan alla de högsta prisen tillföll det täcka könet. Af den *Monthyonska* fonden erhöles *Madeleine Laugier* 3000 fr. och *Hortense de Gelinsky* 2000 fr., såsom *prix de vertu* (belöning för ädla, sjelfupoffrande handlingar). Dessutom utdelades af densamma fyra medaljer, hvardera på 1000 fr. och sexton medaljer, hvardera på 500 fr. samt en guldmedalj med *mention honorable*. Vältalighetspriset tilldömdes *Madame de Porquet* för hennes afhandling öfver den fransyska romanen. *M:re de Montalembert*, som höll talet till de prisbelönta, anmärkte, att under de sista fyrtio åren hade antalet af kvinnor som erhöles "*prix de vertu*" varit i ständig tillväxt i proportion till antalet af män. "Våra kransar", sade han, "smycka dock ej täcka hufvuden af *jeunes rosiers*; vi hafva mest att göra med gamla och isynnerhet med ogifva kvinnor. Men dessa ädla kvinnor, så starka i sin svaghet och i sin ensamhet, utgöra de renaste, de sannaste prydnaderna i vår national-åras tempel."

Augusti är i Frankrike månaden för examina och thy åtföljande prisutdelningar, bestående af lagerkransar och vackert inbundna böcker. Också hvimla Paris' gator under denna tid af högtidsklädda barn och månget litet täckt hufvud, flickans så väl som gossens, ser man då smyckadt med friska lagerkransar. Kejarinnan *Eugénie* har i år gifvit ökad glans och betydelse åt de sedvanliga högtidligheterne i *Maison Impériale de St. Denis*, ett stort uppfostringsinstitut för flickor, i hufvudstadens närhet, der hon sjelf utdelat prisen och blifvit emottagen med stort jubel och lifliga rop af "*Vive l'Impératrice! Vive le Prince Impérial!*" af de unga eleverna. Vi torde en annan gång kunna meddela våra läsare något mera om detta institut, som,

*) Se denna Tidskrift, 1:sta ärg. 4:de häftet, art. *Om Qvinnans Sjelfförbörning*, sid. 265.

nu räknande 500 lärjungar, blifvit stiftadt af Napoleon den 1:ste och af honom bestämdt för döttrar, systrar och niécer till Riddare af Hederslegionen.

I Paris hafva några upplysta och menniskoälskande damer, efter sex års oafslåtliga sträfvan den lyckats bilda en vidsträckt förening under namn af *Société de Protection Maternelle*. En underafdelning af denna förening har till ändamål att söka anställning för alla arbetande qvinnor, hvilken klass de än må tillhöra. Föreningen står äfven i begrepp att anlägga en skola — "*École professionnelle*" — uteslutande för qvinliga elever, hvilka jemte vårdad undervisning i vanliga fransyska skolämnen äfven få lära ett yrke, ett handverk eller en konstgren, hvar efter eget eller föräldrars val. Till skolans program höra äfven så kallade *Classes commerciales*, der samma slags undervisning meddelas som i våra handelsinstitut. Utländningar emottagas såsom elever mot en ganska billig afgift. För medellösa infödda kommer undervisningen i de flesta grenar att lemnas gratis.

M:lle Daubie, ett för sina kunskaper och sin litterära verksamhet högt ansedt fruntimmer i Paris, har nyligen utgifvit en *brochure* rörande lagarne för den qvinliga uppfostran i Frankrike. Den var ursprungligen ämnad till täflingsskrift för det pris Styrelsen utfäst för en afhandling om *Folkundervisningen i Frankrike*. Den lilla skriften har till motto följande märkliga yttrande, som för någon tid tillbaka offentligt uttalades af en utmärkt man: "*La plus grande préoccupation de la France est le souci de la Justice distributive parmi ses enfans.*"

Om vi ej missminna oss har *M:lle Daubie* äfven deltagit i de offentliga föredrag, som under vintern hållits för de arbetande klasserna af en mängd litterärt och vetenskapligt bildade personer af båda könen i Paris. För ett litet auditorium ur den högre societeten hafva äfven litterära föredrag hållits vid *Rue de la Paix* *), der, bland andra, äfven den talangfulla skriftställarinnan *M:lle Royer* någon gång med mycket bifall uppträdt. Af samma författarinna har en ledande artikel nyligen förekommit i den berömda tidningen *Journal des Économistes*, hvilken räknar såsom medarbetare *Michel Chevalier*, *Wolowski*, *Louis Reybaud*, m. fl.

De af våra läsare, som känna *Madame Lucet* **) historia torde det intressera att höra, det åtskilliga fruntimmersarbeten, utförda under hennes öfverinseende i de s. k. *Ouvroirs Muselmans* i *Algier*, äro utställda i den fransyska afdelningen i Industri-palatset i London. Dessa arbeten bestå af rikt broderade fruntimmersjackor eller koftor, näsdu-

*) Enligt senaste underrättelser från Paris hafva dessa föredrag, oaktadt de aldrig sysselsatt sig med några politiska ämnen, blifvit förbjudna af den skugggrädda styrelsen.

**) Se 3:dje årg. 2:dra häft. sid. 92 af denna Tidskrift.

kar, långschalar, gardiner, o. s. v. äfvensom af dockor, klädda i landets nationaldrägt, och gifva vackra bevis på de mohriskas kvinnornas utmärkta konstfärdighet i dylika handaslöjder.

Miss *Emily Faithfull*, föreståndarinna för *Victoria Press*, har af Drottning *Victoria* blifvit utnämnd till *Printer and Publisher in Ordinary to Her Majesty* eller hvad vi skulle kalla Hof-boktryckare. Hon har äfven fått emottaga en medalj vid den stora industri-expositionens prisutdelning, i anseende till den utmärkta beskaffenheten af de ty-pografiska alster, hon framvisat från sitt boktryckeri.

Bland kuriositeter vid industri-expositionen i *London* märkes äfven en miniatyr-tryckpress med sina tillbehör, allt ytterst omsorgsfullt och nätt utfördt. Den är utställd af *Mrs Lavinia Jones*, och är hennes afsigt dermed att intressera fruntimmer för denna industrigren, hvilken, så väl som många andra, kan blifva dem en källa till nytta och nöje. Säsom prof på hvad man medelst denna lilla tryckpress kan uträtta, förevisas aftryck på engelska, walesiska, gaeliska, isländska, fransyska, tyska, holländska, italienska, spanska, portugisiska, svenska, danska, ryska, polska, syriska, mahratta, tibetanska, bengaliska, chinesiska, arabiska, hebreiska, m. fl. språk af en bön om allmän fred. "Dessa aftryck äro så vackra och nitida, att vi äro öfvertygade att hvarje fruntimmer, som beskådar dem, skall känna sig hågad att anställa försök i denna väg", yttrar en engelsk tidning derom.

En ganska intressant sammankomst af Londons "*Bible-women*" (qvinnor af arbetsklassen, som utdela eller försälja biblar till stadens lägsta befolkning), egde för någon tid sedan rum. Etthundraogjuttio af dessa anspråkslösa arbeterskor i den stora vingården voro tillika med de fruntimmer, under hvilkas uppsigt de stå, och *Mrs Raynard*, — den ädla qvinna, hvilken först gifvit idén till användandet af qvinnor för nämnde ändamål — inbjudna till en vacker fest i *Mr Henry Ford Barclay's* trädgård. Efter en ståtlig middag gjorde man en promenad för att bese de vackra och vidsträckta anläggningarne, och sedan théét var serveradt höllos åtskilliga föredrag af utmärkte och menniskoälskande män, hvaribland *Lord Shaftesbury*, som varmt uppmanade de närvarande af de högre samhällsklasserna att kraftigt understödja denna anspråkslösa "mission" i dess välsignelserika verksamhet.

Från Amerikanska Nordstaterna berättas rörande drag af hjältemod och sjelfupoffring af en qvinna, *Miss Chase*, hvilken lik en annan *Florence Nightingale*, följt en afdelning af arméen för att i hospitalerna vårda sjuka och sårade. "Hon har med sin rådighet och sina outtröttliga omsorger räddat minst 50 af mina bästa män", skriver Öfversten för *Pennsylvania Roundhead-regementet*.

XVI.

NÅGRA BETRAKTELSE

i anledning af ett förslag framställt på ett prestmöte i Sverige

1862.

Har du märkt, kära läsare, huru betecknande vissa språkbruk och ordstaf är för olika nationallynnen? Det engelska pronominet *I* (jag) t. ex. det enda ord i hela språket (om man undantager titulära benämningar o. d.), som alltid skrives med stor bokstaf, huru karakteriserande är det icke, såsom symbol af det framför allt annat hedrade och värderade *Jaget* i den engelska folkandan! Och Amerikanarens "*Go ahead!*" hvilken träffande sinnebild af detta raska, kraftfulla och förhastade folk! "*Go ahead!*" Hvar vill du finna ett bättre uttryck för detta lunkentus-artade framåtskridande, som trotsar eller klifver öfver alla hinder, och som väl ibland stegras tills det skenar öfver skacklorna och springer förbi målet, men som dock uträttat många herrliga, beundransvärda storverk, jemte hastverken? Och vi Svenskar — ha vi ej i det gamla ordspråket: "*Sakta i backarne!*" en ypperlig motsvarighet till Amerikanarnes valspråk, fullt lika betecknande för oss som "*Go ahead!*" för våra antipoder? Här behöfva ej våra urspråksforskare misstänka något utländskt lån. Det är så äkta *svenskt* detta "*sakta i backarne!*" att man känner sig helt rörd vid "dessa fosterländska toners ljud." Denna lugna försigtighet, som väl *i sinom tid* drar upp lasset, så *vida* det ej stannar i backen eller stryker baklänges, utan att någonsin nå målet — denna bätvan för *backarne*, såsom ett mäktigt, ofta oöfvervinnerligt hinder för *allt* framåtskridande, till och med då, när en och annan aktningvärd *Backlund* gjort sitt bästa att i så väl andelig som lekamlig måtto afplana dem — huru äkta fosterländska äro de icke! Och sjelfva detta uttryck, *framåtskridande*, hvar vill man väl finna en bättre mätare på farten af *vissa* bland våra företag?

En fart, rörande hvilken vi stundom sväfva i samma lyckliga villfarelse som den hedersman, hvilken blifvit förevigad genom ett annat, lika äkta svenskt ordspråk: "*det pallrar och går, sa' Olle, satt på grund.*"

Men du ser helt stött ut, gode läsare, du vänder bladet, läser öfverskriften om igen och frågar ironiskt: "skall detta föreställa betraktelser rörande förhandlingarne på prestmötet?" i det du är färdig att kasta vår lilla uppsats oläst ifrån dig.

Men jag ber dig — haf ett ögonblicks tålmod, och besinna huru egensinniga våra tankar stundom äro, och huru de ofta, i trots af den strängaste logiska tukt, göra allehanda ologiska utflygter och nyckfulla slutsatser. Ingen vågar väl, jag medger det, stiga fram och påstå, att det finnes något *omedelbart* sammanhang emellan *Prestmötena* och *framåtskridandet i Sverige*, emellan de *kyrkliga reformförslagen* och det gamla ordspråket: "*sakta i backarne!*" eller emellan vissa högvördiga embetsmyndigheter och den stackars *Olle*, som satt på grund. Icke destomindre uppstod hos mig en ofrivillig och ögonblicklig tankeförbindelse emellan dessa skenbart så heterogena föremål, då jag läste referatet rörande det ifrågavarande prestmötet, och jag vågar nästan påstå, att det går dig på samma sätt, då jag här nedan meddelar ett litet utdrag deraf:

"En af mötets medlemmar (hette det) föreslog (i afseende på lekmannaverksamhetens möjliga införlifvande med kyrkan), "att man skulle vända sig till nytta *de svärmiska kvinnor*, "som inom församlingarne drifvas af lust att *lära* eller *predika*, och hvilkas öfverflöd af lifaktighet behöfde någon lämplig afledning *för att icke blifva förderfligt.*" En af hans medbröder trodde dock "att denna fråga vore af en så omfattande natur, att något beslut på mötet derom icke kunde "fattas", m. m.

Endast det faktum, att ett sådant förslag *kunnat* framställas till offentlig diskussion inom Sverge, innebär visserligen (oaktadt all diskussion tycks ha torkat in) en rörelse *framåt*, för hvilken man bör vara tacksam. Men låtom oss ej stanna härvid, utan söka uppskatta rätta betydelsen af detta *jättesteg* på *framåtskridandets* bana, i det vi taga en liten öfversigt af hvad som i samma riktning blifvit gjordt inom andra länder, i Frankrike t. ex.

Redan i 1836 års nya skollagar, utarbetade af det fran-

syska skolväsendets berömda reformatörer M. M. Guizot och Salvandy, stadgades icke blott, att qvinliga lärare skulle antagas i alla småbarns- och flick-skolor, samt seminarier upprättas till bildande af dylika lärarinnor*), utan derjemte, att ett slags kommitté af skol-inspektriser skulle af vederbörande embetsmyndigheter tillsättas inom hvarje arrondissement eller kommun med skyldighet att flitigt besöka skolorna, följa deras verksamhet, iakttaga resultaten deraf och ingifva rapporter derom, både till skolkommittéen i arrondissementet och till kommunalrådet för folkundervisningen, i hvilket de erhöilo säte och stämma; så äfven, att en annan korps af skolexaminatriser skulle bildas, med skyldighet att biträda skolstyrelsen vid examinerandet af de qvinliga kandidater, hvilka anmält sig såsom sökande till offentliga lärarinneplatser, med rättighet att deltaga vid omröstningen, som bestämmer antagandet eller uteslutandet af dessa kandidater, samt att under-teckna det diplom, som intygar de gynnade kandidaternas rättighet att beträda lärarinnebanan. Med några få tillägg i 1850—52 och 54 års skolstadgar gälla samma förordningar ännu i dag.

Vända vi oss till fattigvårdsväsendet inom samma land, möta oss äfven der några anmärkningsvärda fakta. Fattigvården inom Frankrike, reglerad genom en förordning af år 1796, hvilken ännu är den gällande, är, som man vet, hel och hållen öfvertagen af staten och berömmes såsom särdeles ändamålsenlig, emedan den öfverflyttar hjälpen till den fattiges hem, i stället att, såsom t. ex. i England, spränga familjerna för att inspärta de nödställda i arbetshus och andra tvångsinrättningar. De, hufvudsakligast genom beskattning på alla offentliga nöjen öfver hela landet, uppburna fattigmedlen förvaltas och utdelas af så kallade *Bureaux de Bienfaisance*, i hvarje kommun. Inom hvar och en sådan nödhjelps-kommitté skall alltid finnas ett visst antal *qvinliga medlemmar*, vanligen s. k. *soeurs de charité*, tillhörande någon religiös orden, hvilkas uppgift är att besöka de hjälpbehöfvande i deras hem, inrapportera deras tillstånd till *bureau'n* samt utdela den beviljade hjälpen (vanligen bestående i bränsle, föda, kläder eller läkemedel, sällan i penningar).

Man finner således att principen om qvinnans deltagande

*) Ett exempel, som man först några och tjuogo år senare följt i Sverige.

i arbetet för folkets andeliga och materiella förkofran redan långt tillbaka varit praktiskt tillämpad inom ett land, hvilket vi, i många mindre efterföljansvärda fall, anse som vårt högsta mönster.

Från England kunna vi äfven anföra dylika exempel. Ett künna vi redan genom berättelsen om de inför parlamentscommissionen i föl inkallade engelska fruntimren *), ett annat kunna vi hemta från detta års parlamentsförhandlingar. Underhuset har nemligen under den förlidna vinterns sessioner uppsatt en adress rörande nödvändigheten af att understödja och med tillbörlig myndighet förse de christligt sinnade qvinnor inom den Engelska kyrkan, hvilka egna sig åt fattigvård, religionsundervisning och andra barmhertighetsverk. — Adressen öfverlemnades åt *the upper house of convocation* **) der, efter en lång och ifrig diskussion, följande, af Biskopen af Oxford föreslagna, resolution antogs:

"*The upper house of convocation* instämmer i Underhusets öfvertygelse, att dessa fromma qvinnor förtjena all den uppmuntran kyrkan kan gifva dem, samt allt det biträde och den ledning, hvaraf de kunna vara i behof för att utsträcka och ändamålsenligt ordna sin verksamhet. Detta biträde, denna ledning bör lämpligast sökas omedelbart hos presterskapet och biskoparne i de församlingar och distrikt, der sådana fromma qvinnor önska börja sin verksamhet, och anbefalles derföre alla dessa gudfruktiga arbeterskor till åtnjutande af kyrkans varma förböner, på det de må styrkas och uppehållas i sina kärleksverk och sitt sjelfförsakande lif af den fridens och kärlekens ande, från hvilken all välsignelse kommer."

Hvad synes dig, min läsare, vid jämförelsen mellan dessa

*) Se 3:dje årgången, 2:dra häftet, pag. 88.

**) *The Convocation*, ett slags rådsförsamling inom den Anglikanska kyrkan, är en gammal institution, hvilken sedan långliga tider kommit ur bruk, men blifvit upplifvad under de senare åren, då man ansett att Parlamentet, hvars ledamöter numera kunna tillhöra hvilken trosbekännelse som helst, ej vore rätta stället för öfverläggningarne, rörande den engelska kyrkans angelägenheter. *The Convocation* utgöres af ett öfver- och ett underhus (det förra för biskoparne, det senare för det lägre presterskapet), der man öfverlägger om alla kyrkliga frågor af vigt; dock måste alla församlingens beslut underställas Parlamentets bekräftelse innan de vinna laga kraft.

båda, på måfå valda, exempel från utlandet och den svenske prestmannens hemställan, *huruvida man i nödfall* skulle kunna använda qvinnan till vissa allmännyttiga värf, samt hans medbroders invändning att frågan vore allt för omfattande (= oerhörd? otänkbar?) för att nu kunna leda till ett beslut? Tycker du dig ej inom hela den högvördiga församlingen höra ett undertryckt echo af den gyllene svenska regeln: "*sakta, sakta! för all del sakta i backarne?*"

Då Frankrikes lagstiftare redan för trettio år sedan insågo vigten af att taga qvinnan med i öfvervakandet af hennes dyrbaraste intressen, hennes barns uppfostran, samt under en följd af 70 år tagit hennes verksamhet i anspråk för världen om de nödställda och lidande; då, under de sista årtiondena, filantroper, skolmän och statsekonomer, i de flesta civiliserade länder, skyndat att alltmera taga qvinnans krafter och inflytande i anspråk för förbättrande af folkets, och i all synnerhet af hennes eget köns moraliska, intellektuella och ekonomiska ställning; då förlidet år en engelsk parlamentskommission kallat *sig till hjälp* några välgörande och verksamma qvinnor, för att erhålla upplysningar om tillståndet inom arbetsinrättningar, skolor och fattighus, och begära deras råd, angående bästa sättet att afhjelpa dervarande missförhållanden, och då slutligen i år samma parlament framställt ett förslag att reglera och införlifva med kyrkan *all* sådan kvinlig verksamhet — då uppträder man på ett litet prestmöte i Sverige med en tveksam hemställan, *huruvida man skulle kunna göra sig till nytta vissa svärmiska qvinnors läronit*, som utan *afledning* skulle kunna bli förderligt! (— för hvad? — om för den allmänna eller enskilda, den *materiella* eller *andeliga* säkerheten — det får man gissa sig till).

Att taga *sansade, kloka, menniskoölskande* qvinnor till hjälp, det har aldrig fallit de svenska församlingarnes styresmän in; tvertom visa de blott alltför ofta ovilja och ogenhet mot dem, hvilka här och der börjat en dylik verksamhet, som också mången gång hämmas genom brist på deltagande från presterskapets sida, och i bästa fall förblir blott enstaka yttringar af enskild välvilja, saknande den sammanhållning och energi, som vinnes genom ett ordnadt system, genomfördt af många förenade krafter. Ack nej! *sakta i backarne!* tänker man. Det är endast i *yttersta nödfall*, man hos oss vill taga qvinnans verksamhet i anspråk för allmännyttiga värf —

endast då, när den, lemnad åt sig sjelf, tros kunna bli förderlig. Så länge den ännu med all säkerhet skulle kunna uträtta mycket godt och redan gör det, ehuru i inskränkt skala, hämmad af ogynnsamma förhållanden, så länge lemnar man den likgiltigt derhän, obekymrad om den fortfar att lefva med litet lif, eller motverkas och förqväfväs i sin linda.

Dock, undantag finnas, vi må medge det med glädje. Vissa skyddsföreningar och välgörande fruntimmersföreningar i städerna (förmåligast afsedda att bereda fattiga qvinnor en, dock alltid otillräcklig, arbetsförtjenst medelst nålen eller spinnrocken), åtnjuta beredvillig hjälp och deltagande af församlingarnes presterskap, när de sådant påkalla, ehuru det väl näppeligen ännu fallit dessa prester in, att *de*, i sin ordning, skulle kunna behöfva biträde, råd och upplysningar af dem. Men på landsbygden, der folkets större råhet och okunnighet ännu högre påkallar den förädlande inverkan af goda och rättänkande qvinnors inflytande — der tages det högst sällan i anspråk. Många och bittra äro presternas klagomål öfver omöjligheten att erhålla någon hjälp vid själavården och i uppsigten öfver ordningen inom församlingarne, öfver sedligheten, barnavården, fattigvården, skolväsendet, m. m. Men att sjelfva organisera sig en hjälp-kommitté af kloka och christligt sinnade qvinnor med lust och förmåga att egna sig åt sådana allmännyttiga värf — tror du, käre läsare, att det någonsin fallit våra själasörjare in? Du ser på oss med en tviflande uppsyn, som röjer att det kanske aldrig heller fallit dig sjelf in och frågar tvekande:

”Hvari skulle då egentligen en sådan hjälp-kommittés verksamhet bestå?”

Svaret ligger redan antydt i uppgiften på en del af det myckna, som presterskapet *icke* medhinner och som dock anses tillhöra deras kall. Och utom dess finner man öfver allt en mängd, nu försummade värf, som särskildt tyckas vara ämnade för qvinnan. Uppsigten öfver de qvinliga afdelningarne i fattighus och arbetsinrättningar, i skolor och seminarier, ledningen af söndagsskolor, sy- och slöjds skolor samt af uppfostringsanstalter till bildande af dugliga tjenarinnor, bildandet af och tillsynen öfver sparkassor för arbetsklassen, öfver förrådsföreningar, sjukhus, sockenboksamlingar, skolträdgårdar, m. m. Och slutligen — för dem som hafva god tid, vilja och förmåga att personligen gagna — flitiga besök i de fattiges

och okunniges hyddor för meddelande af råd och förmaningar i så väl andeliga som lekamliga trångmål, icke blott vid förekommande olyckor, nöd eller sorg, utan äfven i de alldagliga omsorgerna, rörande barnavård, ungdomens ledning, en klok hushållning med små medel, uppsökande af nya förvärfningsgrenar, vidmakthållande af goda seder, sämja och snygghet, beredning af okända näringsämnen, uppmaningar till en ändamålsenlig sjukvård och i all synnerhet *helsovård*, hvarom stugornas innevånare hittills saknat all kunskap. Men det skulle vara föfångt att namngifva alla de nyttiga och kärleksfulla värf, som ligga i beredskap för verksamma och menniskoälskande kvinnor och som, ända tills dessa en gång få och vilja öfvertaga dem, komma att till stor del förblifva ogjorda, lemnande de bedröfliga refvor i vårt samfundsskick, hvaröfver man hör så mycket klagas, men för vilkas botande man gör så litet. Det skulle tjena föga till att här endast *upprepa* dem, då hvart och ett af dessa försummade värf kunde förtjena sitt eget kapitel i den svenska kvinnans tidskrift och måhända ock omsider skall få det. Vi ha här endast velat betrakta saken i sin helhet och påpeka möjligheten af att utsträcka det på prestmötet framställda förslaget, rörande de *svärmiska* — äfven till de icke *svärmiska*, de lugna, kloka, men derfor icke mindre kärleksfulla, verksamma och nitiska kvinnorna. Sådana finnas redan nu mångenstädes, redo att offra tid och krafter för ett godt mål, endast man vill taga dem i anspråk och inse fördelarne af att använda dem. Och dessa fördelar ligga i så öppen dag, att man skulle nödgas andeligen och lekamligen blunda för att icke se dem. För att blott nämna en — hvad skulle väl kraftigare bidraga till besegradet af liknöjdheten, misstron och agget mellan de bildade klasserna och arbetsfolket, än just en kvinnornas gemensamma verksamhet på landsbygden? Ty den föreslagna hjälp-kommittéen borde ingalunda bestå endast af s. k. bildade kvinnor. Den skulle då bli allt för fätalig och ensidig. Nej! ställ den redbara, förståndiga bondkvinnan vid sidan af den finbildade herremansfrun eller dottren, låt dem med förenade krafter samverka för det gemensamma bästa, och vi äro öfvertygade, att det tredubbla målet af arbetsklassens hyfsning och förädling, den bildade klassens uppryckande ur en försöffande overksamhet, samt de båda klassernas närmande till inbördes förstånd och tillgifvenhet så småningom skall vinnas. Och hvem är

närmast att gifva uppslaget och första impulsen till en sådan verksamhet, att ändamålsenligt ordna och rikta den, om ej ett upplyst presterskap, församlingarnes nitiske själasörjare?

Du rynkar återigen ögonbrynen, och invänder något om presterskapets skefva ställning till sina församlingsbor, om omöjligheten för dess medlemmar att medhinna mera än som redan åligger dem, m. m. Men hvem skulle i själfva verket hafva mera hjälp af en dylik verksamhet, än just själasörjaren? Hvad är det vi önska måtte inbegripas inom detta qvinnornas nya arbetsfält, om ej just alla de skenbart små och obetydliga, men dock i grunden så maktpåliggande värf, som presten själf personligen omöjligen kan medhinna. En dylik lekmannaverksamhet (vi sakna den feminina böjningen af ordet, likasom dess tillämpning i verkligheten) borde således, långt ifrån att vara ett hinder, blifva en väsendtlig hjälp för de själasörjare, som förstode att rätt ordna och införlifva den med sin egen.

Och sättet härför? Till en början fordrades naturligtvis en ömsesidig öfverenskommelse med äldre, fromma, kloka och menniskoälskande qvinnor — och hvilken församling är väl så vanlottad, att den saknar alla sådana? Att stå i spetsen för dessa, såsom den bästa medlerskan mellan de bildade och folket, dertill borde själasörjarens hustru eller vuxna döttrar vara själfskrifna*). Församlingarne kunde indelas i smärre distrikter och göromålen ordnas, så vidt möjligt, efter arbetarnes olika anlag och förmåga att gagna, samt den tid de kunna egna åt det allmänna bästa, utan att inkräkta på familjelifvets fordringar. Hvar eller hvarannan månad kunde hela kommittéen mötas och hvarje särskild underafdelning framlägga en summarisk redogörelse för sin verksamhet och dess resultat, hvilka redogörelser sedermera borde sammanföras i ett slags hufvudbok; der de vore lätt tillgängliga så väl för kommittéens medlemmar, som för församlingens prester. De senare skulle sålunda på ett ställe finna samlade alla de detaljuppgifter angående sina församlingsbor, som de själfva ej hinna inhemta, på samma gång som hänvisning till de medlemmar af kommit-

*) Med glädje har förf., sedan ofvanstående skrefs, funnit denna åsigt delad af en värdig prestman, hvilken, på ett senare prestmöte, der äfven lekmannaverksamheten diskuterades, yttrat de märkliga orden: att den bästa kolportör själasörjaren borde kunna påräkna vore — *hans hustru.*

téen, af hvilka de mundtligen kunna erhålla närmare upplysningar, eller till hvilka de sjelfva vilja meddela råd och anvisningar, rörande bästa sättet att bearbeta de olika arbetsfältten, m. m.

Väl är det att befara, att kommittéerna i förstone ej skulle bli fulltalige; men blifva de blott från början förnuftigt organiserade, skola de småningom införlifva med sig alla de bästa och dugligaste qvinliga förmågorna inom församlingarne, och sålunda ständigt tillväxa. Hvad är t. ex. enklare än att presten bland hvarje års nattvardsbarn utväljer dem, hvilka han finner skickliga och hågade för dylika värf och för hvilka inträdet i hjälp-kommittéen kanske blir fullt så lockande, som det vanliga löftet att få komma ut i världen, när man "gått och läst"? Under de äldres och erfarnares ledning kunde de unga här vänjas vid de enklare göromålen, för att sedermera gradvis införas i de högre grenarne af kommittéens verksamhet, der den till förståndet mognade, gudfruktiga och rättänkande qvinnans inflytande genom lära och exempel, i ord och handling måhända blir den bästa hjälp en nitisk själasörjare kan önska.

Dock, vi våga väl ej hoppas, att den svenska qvinnan i *allmänhet* ännu är mogen att bli en sådan församlingsherdarnes medhjelpare *), men vi äro öfvertygade att hon *kan* bli det. Blir hon det *icke*, så är det kanske mindre hennes eget än hennes andeliga ledares fel; och hon *blir det bestämdt icke*, så länge dessa ledare endast i yttersta nödfall vilja använda henne, eller först då, när hennes förtryckta eller i dvala lemnade verksamhetsbegär plötsligt och oemotståndligt bryter sig en egen väg och hotar att utan ledning blifva förderfligt. Det är icke som en nödfallshjelp, utan som en nödvändighetshjelp hon bör anlitas, och om vi, du och jag, min läsare, vågade hoppas att våra svaga stämmor förenade kunde nå *de Högvördige*, skulle vi vid något kommande prestmöte önska till öfverläggning föreslå följande fråga:

"Skulle ej presterskapet kunna vända sig och församlingarne till nytta *alla de fromma, kloka och menniskoölskan-*

*) Vi erinra oss med ledsnad ett exempel af en ung flicka, som, då hon af sin själasörjare blifvit anmodad att deltaga i undervisningen i en Söndagsskola, skrattande förklarade sig alldeles för oförständig till något sådant värf. Några få år senare ansåg hon sig dock tillräckligt förständig att gifva sig och öfvertaga ansvaret för egna barns hela ledning och uppfostran.

de quinnor, hvilka lifvas af lust att med ord eller handling verka för sina medmänniskors bästa, och hvilkas verksamhetsbegär i annat fall riktas på onyttiga föremål eller obegagnadt bortdomnar, hvarigenom otaliga häfkraster till människoslägtets höjande och förbättrande och till Guds rikets utbredande på jorden, gå förlorade?" — — — — —

Men vår djerfhets går kanske för långt, — hör hvilket doft sorl, som varnande uppstiger rundt omkring oss! — det stegras — det blir tydligare — det är en hel korus af

"Sakta, sakta i backarne!"

interfolierad med ett och annat förtröstansfullt:

"*Det pallrar och går* nog ändå — er förutan", en förhoppning, hvori vi obetingadt instämma, sedan man blott tillåtit oss att, hvar och en i mån af sina krafter, söka hjälpa "Olle" af grund.

Esselde.

XVII. — OLIKA SÄTT ATT BÄRA FATTIGDOMEN *).

Med ordet fattigdom förstå vi ej här den ytterliga nöd, som, höljd i trasor, fryser, svälter och tigger; för den är redan mycket tänkt, taladt och verkadt, om ock, tyvärr, med föga bättre resultat än Danaiderna fordom arbetade. Icke heller mena vi den ofta lika bittra nöd, som döljer sig bland *les pauvrehonteux*, en benämning, som till vår glädje, ej har någon motsvarighet i Svenska språket; vi säga, "till vår glädje", emedan denna språkbrist innebär ett omedvetet erkännande att fattigdomen icke är någon skam, såvida man icke genom oärlighet eller oordentligt och öfverdådigt lefnadssätt själf bragt den öfver sig. Men ehuru språket saknar en egen benämning för dem, finnas, tyvärr, många *pauvrehonteux* i verkligheten, hvilka ej inse att en öppet erkänd fattigdom, som sträfvar och arbetar för sitt uppehälle, mycket lättare vinner detta sitt mål, än den gömda nöden, som mera litar på andras barmhertighet än på eget bemödande för att vinna en nödtorftig bergning. Vi bedja dock Gud bevara oss från

*) Insändt.

att döma andra för strängt, och äro fullkomligt öfvertygade om, att många finnas i denna klass, hvilka genom olyckor och sjukdom äro fullkomligt urståndsatta att hjälpa sig sjelfva och således fullt berättigade till sina medmenniskors hjelp. Men ej heller de utgöra föremålet för dessa obetydliga anteckningar. Vi önska meddela några, på ett långt lifs erfarenheter stödda, iakttagelser öfver den komparativa fattigdom, som uppstår, då personer, uppfödda i rikedom och öfverflöd eller åtminstone i välstånd, och hvilka under dylika lysande eller sorgfria lefnadsomständigheter sett ungdomen och kanske äfven medelåldern förgå, på en gång, genom olyckor, förluster eller andra missöden, se sig reducerade till kanske sjettedelen eller fjerdedelen af sin forna inkomst.

Ofta ha vi sett familjer i dylika omständigheter taga några halfva mått och steg. Stadsboen lemnar sin stora och dyrbara våning och tager en något mindre och lägre i stället. Landtboen säljer sin stora egendom och arrenderar en mindre. Båda afyttra det grannaste och mest öfverflödiga af sitt bohag och sina paryrer, men dock otillräckligt för att derigenom skaffa inkomst för det lefnadssätt de ämna föra. De köpslå med sitt eget bättre medvetande, öfvertygande hvarandra och sig sjelfva, genom jemförelser emellan förr och nu, att de omöjligt kunna undvara åtminstone *en* elegant möblerad salong med ljuskrona, trymå och öfrigt tillbehör, då man förr haft *många* dylika. Man kan väl ej heller rimligtvis begära, att frun och döttrarna skola afstå från sina nipper och sidenklädningar, lika litet som herrn från sitt vin och sina fina cigarrer. *För öfrigt* vilja de visst spara i alla afseenden men — *någon gång* skall man väl besöka sina vänner, och när man blir bortbjuden, kan man ju ej undvika att *bjuda igen*. Det kan väl icke kallas för öfverflöd att ibland göra en liten aftonbjudning med några få rätter till soupéen, när man *förr* gifvit så många stora middagar och lysande baler. Att man måste åka, då man blir bortbjuden i större samkväm, faller af sig sjelft; ty det vore ju omöjligt för frun och hennes döttrar att *gå i grande parure*. Vid dylika tillfällen behöfves äfven en lejd vaktmästare m. m. m. m. Korteligen, man har ej mod att ens *bjuda till* att med klar blick inse sin ställning, utan blundar sjelfvilligt för följderna, och börjar så, med halft medveten känsla af det oriktiga i sitt förfarande, samt med ett svagt och dårligt hopp om bättre tider, att lefva efter den utstakade lefnadsplanen.

Men efter blott ett års förlopp ser man sig åter skuld-
satt och utan medel att betala denna skuld. Ändtligen inse
nu den olyckliga familjens medlemmar, att de äro verkligt fat-
tiga, och erkänna detta för hvarandra, dock under öfverens-
kommelse, att denna sanning skall förblifva en djup hemlighet
emellan dem; ty de anse olyckligtvis och oriktigtvis fattigdo-
men för en skam. Och nu börja de ett lif, det olyckligaste
man kan tänka sig. Allt i deras bostad, som synes för besö-
kande, förblifver på sin plats, men af det öfriga försäljes i
hemlighet det ena efter det andra — säljes kanske till halfva
värdet, just emedan det så omsorgsfullt skall döljas. Döttrar-
na i huset stänga sig inne för att brodera kragar och andra
småsaker och smyga sig ut i skymningen, insvepta i dåliga
kappor och med flor för ansigtet för att i någon aflägsen bod,
der de få mindre betaldt, afyttra sitt arbete, och likväl darra
de af fruktan för en möjlig upptäckt af, att de, som hafva så
många rika och eleganta bekantskaper, *arbeta för betalning!*
När frun och döttrarna emottaga besök eller äro borta, äro de
ännu ganska elegant, till och med dyrbart klädda, men för att
åstadkomma detta bära de, innestängda i sina rum, högst o-
trefliga, kanske till och med ej alltid fullt rena eller hela klä-
der. Då någon eller några fremmande äro qvarbjudna till af-
tonen är måltiden ännu, såsom man säger, fullt *comme il
faut*; men då familjens medlemmar äro ensamma, lefva de yt-
terst torftigt, ja, få kanske ej alltid ens äta sig mätta. En
stor lycka är det, om ej herrn i huset nu söker sin tröst vid
spel- eller dryckesbordet och sålunda påskyndar sin familjs to-
tala ruin; men äfven detta förutan är den djupt olycklig och
lider utsägligt af den falska ställning, hvari den försatt sig
sjelf, och hvilken, i de flesta fall, inverkar menligt på familje-
kärleken, just emedan alla de gjorda uppoffringarne ske för en
sjelfvisk, dåraktig fåfänga och ej för ömsesidigt väl. Den olyck-
liga familjen upprätthålles nu endast af medvetandet att hafva
lyckats bedraga verlden och bibehålla skenet af ett komfortabelt
lefnadssätt. Hjelphustrun, som förrättar de gröfsta sysslorna i
huset, är nemligen med uppoffringar så väl betald, att hon ej
vågar sqvallra om dess innersta hemlighet, och vid hvarje ny
försakelse söker familjen en usel tröst i orden: "*Ingen menni-
ska vet huru fattiga vi äro!*"

Låt oss stanna här. Slutet af den sorgliga målningen
kan läsaren lätt ana. Den kraftfulle mannen, som dock lät-

tare brytes än den svagare men uthålligare qvinnan, dukar vanligen först under och tyckes i människors ögon lycklig att få dö ifrån sin familjs elände. Denna åter hemfaller ohjelpigt till *Pauvres-honteux*-klassen, för sent ångrande att genom egen karakterssvaghet och fåfänga hafva bragt sitt bättre öde till ett så sorgligt slut.

Såsom motsats till ofvanstående kunna vi till vår glädje anföra flera exempel på huru fattigdomen kan bäras värdigt och väl. Så kände vi för lång tid tillbaka en familj, der hufvudfader, genom olyckor, motgångar och vågsamma spekulationer, fick intrasslade och slutligen förstörda affärer samt nödgades göra cession. Detta smärtade naturligtvis djupt alla medlemmarna af familjen. Men i stället att med förlamade krafter sätta sig ned att begråta en ohjelpig olycka och overksammas lefva på Guds försyn eller goda människors barmhertighet, reste de sig alla, i kraft af Guds hjälp och bistånd, för att sjelfva söka förtjena sitt uppehälle, ett företag, som, hvad bildade och talentfulla fruntimmer beträffar, var långt ovanligare då (för omkring 30 år sedan) än nu.

Familjen, bestående af fader, moder och tvänne fullväxta döttrar, lefde i en stor stad. Fadren arbetade med flit och ifver på andras kontor. Modren och döttrarna, som lyckligtvis voro språkkunniga, företogo sig att ge lektioner. De erhöilo allt flere dylika, hade att börja med sin nödtorftiga bergning och vunno småningom någon förkofran. Efter några år började fadren åter, varnad af erfarenheten, i liten skala och med mycken försigtighet sin forna handelsrörelse; Gud välsignade hans företag, och familjen kom åter i ett komparatift välstånd.

Vi hafva sedan flera år förlorat familjen ur sigte och veta derföre ej, huruvida deras förökade inkomster voro tillräckliga att betala de skulder, som föranledde cessionen; men det skulle göra oss mycket ondt, om ej så vore, ty äfven den naturliga tillfredsställelsen af att genom egna ansträngningar hafva medverkat till sin och de sinas bergning, kan icke för en hederlig karakter förtaga smärtan af att veta sig hafva obetalade skulder och att möjligen hafva bidragit till andras undergång.

Några år senare lärde vi känna en enka med flera barn, det äldsta en flicka, blott fjorton år gammal. Mannen hade innehaft ett högre civilt embete, men vid hans död återstod

för enkan endast en ringa pension, alldeles otillräcklig för familjens underhåll och barnens uppfostran. Den stackars modren lät dock ej sorg och nöd nedslå sitt mod. Hon bad Gud om kraft och hon bad ej förgäves. Hon hade inga talenter eller kunskaper att bibringa andra, och finare handarbeten, hvori hon hade mycken skicklighet, kunde hon ej medhinna att förfärdiga till försäljning, då hon ständigt var sysselsatt med sömnad för sina barn och sig sjelf. Hon beslöt då att pröfva sin förmåga på små industriella företag. Hon skaffade sig pålitliga beskrifningar på tillverkningen af åtskilliga parfyer, lånade af en vän en liten summa till apparaterna och den första förlagskostnaden och inlemnade sina varor till försäljning i flera butiker. Som parfymerna voro beredda med en aldrig felande omsorg, blefvo de väl ackrediterade, vunno afsättning och gäfvos en liten vinst, som småningom var i stigande. Döttrarna, som i lyckligare dagar fått god undervisning i alla vanliga kunskapsämnen, sökte nu sjelfva förvärfva några medel till sin utkomst — den *fyrtionåriga* genom att flera timmar om dagen gifva lektioner i piano-spelning, den *tolfåriga* system genom att lära små barn läsa och skriva; gossarne gingo ännu i friskolan. Familjen hade många sträfsamma år och bekymmerfulla stunder, då modrens mod kanske svigtade, men dock aldrig föll; dertill visste hon för väl hos hvem hon skulle hemta nya krafter. Då gossarne blefvo äldre, bekostade förmögna släktingar deras uppfostran. Familjen lefde för öfrigt ytterst sparsamt, men bergade sig, utan att behöfva anlita någon om hjälp. Så förgingo många år; då tillföll ett litet arf den fattiga enkan. Hennes döttrar äro nu gifta med hederliga män och väl försörjda. Hennes söner äro arbetsamma och nyttiga medlemmar i samhället. Alla barnen och äfven flera barnbarn samlas ofta kring den gamla modren som, relativt till sina få behof och fordringar på lifvet, kan sägas ha kommit i välstånd på sin ålderdom, hvilande ut efter sina många mödor och tackande Gud så väl för det förflutna som för det närvarande.

Vi vilja ej trötta läsaren med flera omständliga exempel utan tillägga endast ett par spridda drag, som möjligen för kontrastens skull kunna hafva något intresse.

Det tyckes temligen klart, att man bör vara säker om att kunna mätta sig sjelf och de sina, innan man gör bjudningar för att låta fremmande dela eller taga brorslotten af sina tillgångar. Denna åsigt hade dock ej gamla M:ll G. Hon egde

nog för sig, sin katt och sin papegoja och kunde ha fört ett lugnt och sorgfritt lif, såvida hon ej haft en vurm, alltför kostsam för hennes tillgångar, nemligen att ställa till kaffekalas. Hon utgaf vid dylika tillfällen så mycket penningar, att de kunnat räcka till en hel veckas utgifter för hennes lilla hushåll, hvaraf följden blef, att hon flera dagar måste sätta sig sjelf och sina båda älsklingar på en ganska sträng dietkur och tillika afsäga sig den välbehöfliga uppässning hon vanligen morgon och afton emot vedergällning emottog af en fattig grannqvinna. Hennes vänner föreställde henne ofta, att detta handlingssätt var orätt mot henne sjelf, men hon svarade då missnöjd att så länge hon ej satte sig i skuld (och hon lånade aldrig), hade ingen rättighet att göra henne förebråelser; och hon fortsatte samma lefnadssätt som förut, oaktadt både hennes helsa och lynne ledo deraf.

Annorlunda tänkte en moder, hvilken som enka befann sig i mycket förändrade lefnadsomständigheter, och hvilken vi en gång hörde säga till sina unga, älskvärda döttrar: "Vi kunna ej som förr bjuda talrika gäster i rikt upplysta salonger och servera dem läckerheter och fina viner. Den förlusten är ringa; men därför vill jag visst icke främtaga eder all umgängesfröjd i hemmet. Vårt enda enkla mottagningsrum är rymligt och trefligt; der skola vi då och då samla några vänner och själsfränder kring våra arbetslampor; vi skola underhålla dem med god musik, med god lektyr, som, än allvarlig än glädttig, kan ge anledning till både bildande och roande samtal. Och framför allt, skolen I vara så älskvärda, så angenäma, och vi alla så vänliga och trefliga, att våra gäster glömma bort att hos oss hvarken finnas trymåer eller ljuskronor, att der icke serveras hvarken för- eller efterrätter, utan endast en enkel thésoupé, der dock allt är med största omsorg tillagadt och smakfullt ordnadt. Och om min plan lyckas, hvilket den säkert gör, så vida vi alla med god vilja bispringa hvarandra, är jag förvissad att ingen af oss skall sakna våra forna stora samqväm."

Må det nu tillåtas oss att yttra några slutord. Vår lilla uppsats är egentligen tillegnad *Familjen*, då den ensamma qvinnan redan i denna Tidskrift fått många goda råd i flera fall af lifvet. Skulle därför dessa blad falla i handen på någon familjemoder, som möjligen hotas med betydligt förminskade inkomster, så bedja vi: tag din fattigdom modigt i handen, och

är det för mycket begärdt att du skall önska den välkommen, så hoppas vi dock, att du med tiden kommer att inse, att äfven den kan hafva sina ljusa ögonblick, jemte de många mörka och bekymmersamma. Då du kommit till klar insigt af din fattigdom, så dagtinga icke med dig sjelf och visa ingen klemighet för din familj, utan gör genast genomgripande reformer i ditt lefnadssätt; det är bättre att första gången skära djupt och låta såret blöda ut, än att sarga sig upprepade gånger i framtiden.

Behåll *allt* hvad du möjligen kan af ditt hvardagslifs komfort; de små dagliga försakelserna kännas hvassare, reta lättare till missbelåtenhet och äro inalles tyngre att med tålamod bära, än de stora uppoffringarna, som ske straxt och för en gång. Skaffa dig en liten stilla bostad, der solen åtminstone någon gång tillsänder dig en upplifvande stråle; ordna den i all dess enkelhet så behagligt och treffigt som det är dig möjligt, men — tillåt dig icke att offra den ringaste skärf åt fåfängan och haf sjelfkänsla nog att aldrig ett ögonblick finna dig förödmjukad öfver att ej kunna uppfylla dess fordringar. Har du kraft att öfvervinna denna, all sann lyckas värsta fiende, så kan du och de dina i det nya hemmet få ett lif, visserligen fullt af möda och arbete för gemensamt väl, men äfven fullt af inbördes kärlek, frid och glädje.

Ett gammalt ordspråk säger: "Hjelp dig sjelf, och Gud skall hjälpa dig", och deri ligger en djup sanning. Sök blott i hoppfull förtröstan och under ödmjuk bön din kraft hos Gud. Lef sedan för en god tanke, som du med värme omfattar, till exempel den af dina barns förkofran, såväl i andligt och moraliskt som materielt hänseende, och du skall erfara att uppoffringar och försakelser förlora all bitterhet och till och med kunna skänka dig stunder af ljufhet, särdeles om du är lycklig nog att se dina barn bära sitt förändrade öde med glädtigt mod och oafåtlig verksamhet.

Då skall du finna, att fattigdomen icke varit någon fiende, att han varit en allvarlig och sträng vän, dig tillsänd, icke för att nedslå, men för att pröfva ditt mod och din förtröstan, icke för att reta dig till knot och missnöje, men för att lära ditt hjerta undergifvenhet och ödmjukhet. *Bön och arbete*, se der hans valspråk. Gör det äfven till *ditt*, följ det troget, och Guds välsignelse skall äfven blifva *din*.